

Eesti Keeletoimetajate Liit

Eesti Keeletoimetajate Liidu aastaraamat

2025

Eesti Keeletoimetajate Liidu aastaraamat 2025

**Eesti Keele-
toimetajate
Liit**

Tartu 2026

Aastaraamatu väljaandmist on toetanud
Haridus- ja Teadusministeerium

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Aastaraamatu kolleegium: Anna Edela, Mari Koik, Helika Mäekivi,
Küllil Pärtel ja Merily Šmidt

Peatoimetaja: Mirjam Pihlamägi
Keeletoimetaja: Kati Pruul
Kujundaja: Mailis Alter
Trükk: Grano Digital

ISSN 2674-1644 (trükis)
ISSN 2674-1652 (elektrooniline väljaanne)

Sisukord

Saateks	5
Mirjam Pihlamägi	

KOGEMUS KÕNELEB

Maire Raadik: keeleteoimetamine ei ole pelgalt vigade äraparadamine	7
Mirjam Pihlamägi	

SAAME TUTTAVAKS

Saame tuttavaks, Avita kirjastuse keeleteoimetaja Kärt Normann!	16
Mirjam Pihlamägi	

Kuidas elavad ametikaaslased Soomes?	23
Mirjam Pihlamägi	

TEINE VAADE

Sõnadega vaatamine. Kirjeldustõlke valmimine	35
Eesti Rahva Muuseumi näitel	
Vestlesid Karin Kastehein, Mirjam Pihlamägi ja Siret Saar	

Milleks ültse on korrektorit vaja?	49
Pille-Riin Larm	

KEELETEOIMETAJA LOEB	52
Mirjam Pihlamägi	

TOIMETAJASEMINAR

Selge keel kui vahend inimese käitumise parandamiseks.	62
Lugu Eesti politsei kogemusest	
Vestlesid Laura Aaben ja Mirjam Pihlamägi	

Selge keele standardid on ka keeleteoimetaja töövahendid	68
Kristel Ress	

Mõnest kujunditekke reeglist vildaka ei ööd ega mütsi näitel	79
Asta Õim	

AKTUAALSET

Kaheksa korda Vikipeedia keeleteoimetamistalguid	84
---	----

Ann Siiman

Suvepäevakroonika	87
--------------------------	----

Sihikindlus viib võiduni ehk toimetajakutseni	96
--	----

Anni Viirmets

Mida annab keeleteoimetamise mikrokraadiprogramm?	99
--	----

Monika Otkova

Kairiin Nuudi

Katrin Kern – toimetajaahinna väärt ja väärikas saaja	103
--	-----

Jüri Kolk ja Loone Ots

Keelenupuvõistlus pakkus hulgaliselt osalemisrõõmu	106
---	-----

Riina Reinsalu

ÜLIÕPILASTÖÖD

Tehisaru kasutamine eestikeelsete tekstide keeleteoimetamisel	109
--	-----

Kirke Sööt

Kas tasakaalukas stiil või liigneutraalseks nuditud uudised?	112
---	-----

Kliimamuutuste kajastamisest ERR-i uudisteportaal

Marianne Tähe

Mis mõjutab eestikeelsete e-kirjade keelelisi valikuid?	115
--	-----

Kristin Hint

KROONIKA

Keeleteoimetajate liidu kroonika 2025	117
--	-----

Helika Mäekivi

Saateks

Mirjam Pihlamägi
aastaraamatu peatoimetaja

On möödunud järjekordne tegus ja mälestusväärne aasta, mida mõtestame ja talletame juba kaheksandas keeleteimetajate liidu aastaraamatus. Ka seekordne aastaraamat sisaldab artikleid ja intervjuusid, mis puudutavad keeleteimetaja tööelu mitmesuguseid tahke.

Hakatuses saab sõna üks möödunud aastal ilmunud ÕS-i koostajaid, Eesti Keele Instituudi vanemkeelekorraldaja Maire Raadik. Tema pikaajalisest kogemusest nii teoreetiku kui ka praktikuna on meil kõigil kindlasti mõndagi õppida. Mõtteainet pakub kahtlemata ka sisukas intervjuu Avita kirjastuse keeleteimetaja Kärt Normanniga, kellega lugejail on võimalik tutvavamaks saada. Need, keda paeluvad teiste maade kombed ja tavad, rõõmustavad kindlasti, kui saavad lugeda intervjuud Soome keeleteimetajate ühinguga Kustannustoimittajat ry – see on mõtteline järg elmises aastaraamatus Prantsuse keeleteimetajate ühinguga tehtud intervjuule.

Rubriik „Teine vaade“ pakub seekord võimaluse heita pilgu kirjeldustõlgete valmimise ja keelelise viimistlemise maailma. Samuti saab lugeda Sirbi kirjandustoimetaja Pille-Riini Larmi kogemustel ja tähelepanekutel põhinevat mõtisklust korrektori vajalikkusest. Nende lugejate rõõmuks, kes ihkavad töömõtted korrakski peast heita, jagavad üheksa keeleteimetajat möödunud raamatuaasta puhul lugemissoovitusi.

Aasta jooksul toimus kaks põnevat seminari, mis leiavad lähemat kajastamist rubriigis „Toimetajaseminar“. Kevadisel seminaril esinenud Politsei- ja Piirivalveameti strateegiabüroo innovatsioonijuht Laura Aaben selgitab selgekeelsemaks muudetud trahviteate näitel, kui tähtis on ametiasutustes hoida sõnumid selged ja inimlikud. Selgekeelsusest lähtub ka liidu liikme Kristel Ressi artikkel, milles ta annab ülevaate selge keele ISO standardi ülevõtmise protsessist ja kirjeldab standardite vajalikkust. Teoreetilist laadi käsitluste austajaile kirjutab möödunud aastal liidu auliikmeks valitud ja sügisesel toimetajaseminaril esinenud Asta Õim, milliste põhimõtete järgi kujunevad keeles kujundid.

Mõistagi leiab aastaraamatust ohtrasti talletusi 2025. aastal korda saadetu kohta. Siin on juba traditsiooniks saanud tagasivaade Vikipeedia keeleteimetamistalgutele ja suveseminaril värvikad muljed, aga ka suveseminaril toimunud tehisaruteemalise vestlusringi ülestähendused, ülevaade toimetajaaahinna laureaadi Katrin Kerni tähelepanuväärsest tööst ja isiksusest ning meeldivalt menukaks osutunud keelenupu-

võistluse kokkuvõte. Sõna saavad ka keeleteoimetamise mikrokraadiprogrammi läbinud ning võib-olla ootamatugi nurga alt tuleb juttu kutseksamist: oma kogemusest räägib keeleteoimetaja, kellel tuli kutse saamiseks eksamiga rammu katsuda mitu korda.

Aastaraamatust ei puudu ka üliõpilastööde kokkuvõtted. Seekord on üliõpilased võtnud uurida tehisaru abil keeleteoimetamist, kliimamuutuseid käsitlevate uudiste sõnastamiskaalutlusi ja e-kirjade keelisi valikuid. Aastaraamatule paneb punkti liidu juhatause esimehe Helika Mäekivi sisukas kroonika.

Soovin kõigile lugejaile jätkuvat tööpõldu ja -tahet üha tehislikumaks muutavas keelekeskkonnas ning et igauks meist suudaks kiires tööhoos leida aega ka enesekosutuseks, näiteks raamatute lugemiseks või looduses liikumiseks.

Meeldivat lugemist!

Foto: Priit Pihlamägi

Maire Raadik: keeleteoimetamine ei ole pelgalt vigade äraparandamine

Mirjam Pihlamägi

2025. aasta septembris-oktoobris, keset kibekiiret ÕS-i ülelugemist ja lõppviimistlemist intervjueris Mirjam Pihlamägi üht ÕS-i koostajat, Eesti Keele Instituudi vanemkeelekorraldajat Maire Raadikut. Jutuks tulid nii Raadiku (ülikooli)õpingud, keeleteadlaseks kujunemise lugu, suuremad töösaavutused kui ka see, mis rõõmustab teda keelevälises elus. Keeleteoimetaja töös peab ta tähtsaks koostööd autoritega ning väärtustab selget, täpset ja vaheldusrikast väljendusviisi.

Koos kaks aastat vanema venna Mardiga
1960-ndate keskel. Foto: erakogu

Millised on teie juured ja suguvõsa?

Olen sündinud metsavahi perre ja esimest põlve haritlane. Lapsepõlves mul omaealisi tüdrukuid lähiümbruses polnud ja nii sai minust suur lugeja. Meeldis ka joonistada, algkoolis käisin kunstiringis. Mõlemal emapoolsel onul oli kunstisoont, nemad harrastasid isegi õlimaali.

Nagu öeldud, oli mängukaaslastest nappus, ja seetõttu oli suur sündmus, kui ümberkaudse sovhoosi põldudele saabusid maaparandajad. Tilpnesime vennaga neil tihti sabas ja meie lemmikuks kujunes ekskavaatorijuht Vahur, kes laulis populaarset Toomapoegade laulu „Kullast süda”. Eks laulus olid maaparandajale sobivad sõnad: kaevasin kraave kodumaa mulda tüdruku südame eest. Omas ajas uudseid maaparandusvõtteid käisid uudistamas ka soomlased. Külalised andsid lastele, kes me seal ninapidi juures olime, Soome nätsu, see oli suur asi.

Teie koolitee kulges esmalt Pärnus, olete lõpetanud Pärnu 1. Keskkooli. Kes olid teie suurimad kooliaegsed mõjutajad?

Esimesed kaheksa klassi käisin Pärnu VIII 8-klassilises koolis (praegune Pärnu Raeküla Kool – M. P.). Koolil oli kaks maja, vanem hoone oli stiilne, ehistorniga, jalutusruumi ja saali oli projekteerinud Olev Siinmaa. Kevadeti oli keldrikorrusel asuva söökla põrand vee all – Raeküla linnaosa, kus kool asus, on üsna mere lähedal. Klassis oli minu ülesandeks koos ühe klassiõega toimetada seinalehte. Kuna kumbki

meist polnud ei pioneer ega komnoor, imestan, kuidas ideoloogiliselt nii tähtis valdkond meile usaldati.

Mul on olnud kaks väga toredat klassijuhatajat: algkoolis Herta Menšikov, kes juhendas ka kunstiringi, ning keskkoolis Valda Aaviksoo. Õpetaja Aaviksoo õpetas meile ajalugu kunstiajaloo kaudu ja viis ekskursioonidele Leningradi ja Moskva kunstimuuseumidesse.

Raeküla koolis oli mul ka väga hea eesti keele õpetaja – Ilse Nõmm, tema meetoditest lõikasin kasu veel ülikooliski. Esimesel kursusel, kui õppisime tänapäeva eesti keele eksamiks, selgus, et üks mu ühiselamu toakaaslane pole koolis selgeks saanud teise ja kolmanda välte vahet. Tutvustasin siis talle õpetaja Nõmme võtet: kui saad sõna või silpi lõputult venitada, ilma et see tunduks ebalooslik, on kolmas välde, kui aga mitte, siis teine. Asi töötas ja toakaaslane sai eksamil veldete määramise eest lausa kiita.

Pärast keskkooli lõppu astusite Tartu Riiklikku Ülikooli. Miks otsustasite asuda õppima just eesti filoloogiat? Teie õpingute ajal oli vist vene keele pealetungi kõrgaeg ning õhkkond üldiselt pinev ja ehk perspektiivitu.

Kaalusin ka EPA-sse minekut, et õppida aiandust, kuid lõpuks viisin siiski paberid Tartu ülikooli. Üks asjaolu, mis valikut mõjutas, oli kaunis pragmaatiline: keskkooli lõputunnistus võimaldas mul saada ülikooli sisse ühe eksamiga, kui teen selle viiele. Lootsin, et saan kirjandiga, mis oli eesti filoloogias esimene eksam, soovitud tasemel hakkama.

Ülikooli ajal ma olude pinevust väga ei tajunudki. Õppekavas oli muidugi hulk n-ö punaseid aineid, kuid oli ka näiteks tõeliselt valgustav Eesti ajaloo kursus, mida luges Mati Laur. Lauri loengud olid ilmselt sihilikult pandud laupäeva hommikule kella kaheksaks, kuid kogu kursus oli sellest hoolimata kohal nagu üks mees, et kuulata haaravaid lugusid Liivi sõja aegadest ja muust. Hiljem olen professor Lauriga kokku puutunud Emakeele Seltsi keeleteoimkonnas ajaloosündmuste algustähte arutades, sealgi tuli jutuks Liivi sõda, kuid juba keelelisest aspektist.

Kes olid meeldejäavamad õppejõud ja kursusekaaslased?

Esimesel kursusel lugesid meile sissejuhatavaid loenguid väärrikad professorid: Paul Ariste, Eduard Vääri, Eduard Laugaste. Professor Laugastele tegin oma kursusetöö kurjast silmast. Mäletan, et kui käisin kord koos sõbrannaga tema kabinetis töö asjus nõu saamas, osutas ta oma laual vaasis olevale taimele ja küsis, kas teame, mis see on. Tundsin õnnkombel vereurmarohu ära ja olime kohe heas kirjas.

Eesti filoloogia toona neljast eriharust – eesti keel, kirjandus, soome-ugri keeled ja rahvaluule – olin valinud esimese ja muidugi jätsid tugeva mulje tänapäeva eesti keele õppejõud: Ellen Uuspõld, kes oli meie õnneks värskest Soomest eesti keele lektori töölt naasnud, ning Jaak Peebo, kes polnud veel oma järjekordsele lektoriaastale siirdunud. Uuspõld luges ortograafiat ja süntaksit, Peebo morfoloogiat. Jüri Valge juhendamisel õppisime ülikooli ajalehe veergude peal korrektuuri lugema.

Eesti keele eriharus olid mu õpingukaaslased praegused Tartu Ülikooli õppejõud Renate ja Karl Pajusalu, Karliga olime olnud klassikaaslased ka Pärnu 1. Keskkoolis. Kursusekaaslasteks olid ka näiteks Barbi Pilvre, Tiina Jõgeda, Jaak Lõhmus, Mart Linnart, Piret Viires. Mis kõige tähtsam, ülikool on andnud sõbrad kogu eluks.

Pärast ülikooli lõpetamist asusite 1986. aastal tööle Keele ja Kirjanduse Instituuti (KKI, praegune Eesti Keele Instituut (EKI)). Mis ametit seal pidasite ja mis ülesandeid tuli täita? Kuidas sai teist viimaks vanemkeelekorraldaja?

Esiotsa pidin suunamisega minema hoopis Sindi kooli õpetajaks, aga siis tuli kutse minna tööle KKI-sse. Selle taga oli mu diplomitöö juhendaja Tiiu Erelt. Ma ei olnud küll kujutlenud, et võiksin töötada teadusasutuses, aga väriseva südamega võtsin pakkumise vastu.

Esimene ametinimetus oli vanemlaborant. Kui käisin pärast Tallinna kolimist end sõjakomissariaadis arvele võtmas, sest nii oli tollal vaja, vaatas sealne ametnik mu andmeid ja küsis üllatunult: töökoht on Keele ja Kirjanduse Instituut, seal on ju raamatud, eks ole? Mis laborant? Pärast laborandina töötamist olin nooremteadur ja seejärel teadur, kuni jõudsin vanemkeelekorraldaja ametikohani.

ÕS 1999 esitlusel. Vasakult Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Tiiu Erelt ja Maire Raadik.
Foto: erakogu

Tagantjärele arvan, et minu töölevõtmisel oli juba küpsenud kava panna kokku uue ÕS-i töörühm. Paar aastat pärast mind tuli instituuti Tiina Leemets, enne meid oli saabunud Sirje Mäearu ning töö võis alata. Uut ÕS-i ehk grammatikasektori sõnaraamatut oli küll koostama hakanud Henn Saari töörühm, kuid selle töö soikus. Tiiu Erelt viis alustatu lõpule. ÕS-i töö algusega samal ajal hakkasin vastama ka keelenõu telefonile.

Kaitsesite 2002. aastal Tartu Ülikoolis magistritöö „Eesti panganduse oskuskeeke areng 1990. aastatel“ (juhendaja Villu Zirnask). Sama teemat olete põhjalikumalt käsitlenud ka käsiraamatus „Panganduskeel“¹, mis ilmus kolm aastat hiljem. Kuidas tekkis teil huvi just panganduskeeke vastu?

Elu on täis juhuseid ja vedamisi. 1990. aastal tekkis ettevõtja Mart Erikul mõte asutada Kaubaleht. Oma väljaandele keeleteoimetajat otsima tuli ta KKI direktori juurde. Sellane direktor Asta Õim soovitas mind. Kaubalehe aastad võimaldasid mul kogeda seda, mida olin ülikooli astudes vargsi lootnud: töötada ajalehe keeleteoimetajana. See oli hea kool: õppisin toimetama, töötama autoritega, tegema kompromisse. Ja sain ka aru, et võin toimetajana teha kui head tööd tahes, ajaleht on ajaleht: ikka tuleb ajast puudus ja mõni lugu läheb trükki toimetamata või teeb autor viimasel minutil parandusi, mida ma poleks toimetajana läbi lasknud.

Kaubalehe kaudu jõudsin toimetama Hoiupanga tekste ja pärast pankade ühinemist tegin aastaid keeleteoimetust ka Swedbankile. Praegu ma panganduskeelega enam nii hästi kursis pole, aga investeerimiskeelega olen elus kokku puutunud küll. Pangas tuli lugeda iganädalasi väärtpaberituru ülevaateid ja need olid mulle paras hiina keel. Mõnigi kord ei jäänud muud üle, kui tõdeda: lause on grammatiliselt korrektne, aga aru ma midagi ei saa.

Panga aegadest saadik hindan väga koostööd autoritega. Lugesin palju teenusetingimusi ja muid sellelaadseid juriidilisi tekste ning nende puhul kujunes tavaks arutada kõik rasked kohad teksti autoriga läbi. Meilide vahetamine võttis muidugi aega, aga koostööta ei oleks tulnud head tulemust – mõneski keerulises kohas oleksin oma tarkusest autori mõtet väärganud.

Hoolimata mõningastest vaidlustest ja sekeldustest ilmub 2025. aastal uus ÕS. Milline on selle koostamise hetkeseis ja kellele on see raamat eelkõige mõeldud?

Selle intervjuu ilmunise ajaks on ÕS 2025 juba ilmunud. Peamine sihtrühm on sama mis varem: õppurid ja õpetajad, ametlike tekstide loojad ja toimetajad.

¹ Maire Raadik, Panganduskeel. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2005.

ÕS-i üle peetavate vaidluste keskmes on suuresti olnud parema keele soovitusel. Nendega on kaks häda. Esiteks, neid ei ole alati võetud just sellena, millena need on mõeldud – soovitusena. Tiiu Erelt on kirjutanud², et keelekorraldus läks juba ammu käskivalt keelekorralduselt üle suunavale ja soovitavale, aga ühiskonnal võtab see veel aega.

Teiseks, olenemata sellest, kui põhjendatud üks või teine soovitus on olnud, ei ole need sageli tahtnud juurduda. Keelekasutaja järgib eeskujusid: kui ta näeb ja kuuleb, kuidas adresseeritakse ja indikeeritakse, võetakse vastu väljakutseid ja mõeldakse kastist väljas, läheb ta sellega kaasa. Keeletoimetaja parimate kavatsustega tehtud ettepanek kasutada kas või vahelduse mõttes ka muid sõnu pörkab sel taustal vastuseisule, seda võidakse tajuda isegi pealesundimisena. Ideaalne oleks, kui ka tekstiloojad jõuaksid – olgu omal jõul või keeletoimetaja abiga – äratundmisele, mis väärtus on selgel, täpsel, ladusal ja vaheldusrikkal väljendusel.

Juba EKI asutamisest, s.o 1947. aastast on antud soovijaile keelenõu. Keelenõu formaalseks alguseks võib pidada aga 12. augustit 1966, mil hakati pidama regulaarset keelenõuandepäevikut. Niisugune kirja või telefoni teel pakutav keelelise nõustamise võimalus on meie piirkonnas küllap ainulaadne. Mis põhjustab nõu küsijatele kõige sagedamini kõhklusi? Kas korrektset keeles kirjutamine või rääkimine on teie arvates inimestele üldse tähtis?

Sagedasemad küsimused käivad ikka kokku-lahkukirjutuse, algustähe ja kirjavahemärkide kohta. Põnevad on need küsimused, millele vastates saab ka ise midagi uut teada, näiteks kui otsitakse sõna mõne uue mõiste tarvis. Oluline on ka tagasiside, mis aitab reegleid täiendada või täpsustada.

Üks huvitavamaid keelenõuküsimajaid minu karjääris on olnud vitaalne Boris Kivik. Kui temaga 2012. aastal Roosikrantsi tänaval kohtusin, oli ta enda sõnul 94-aastane. Rääkis oma soovist Postimehes keeleasjus kirjutada ja küsis üle mitu teemat. Sain ka teada, et teda on õpetanud Valter Tauli ja Eduard Vääri ning et tegemist on mehega, kes laskis põgenema allveelaeva Orzel.

Tahaksin olla optimist ja uskuda, et korrektset keelt üldiselt väärtustatakse. Hinge on siiski jäänud kriipima hiljuti ajakirjas Oma Keel õpetaja Seoriin Jõgise öeldu: „Varem oli piinlik neil, kes eksisid keelereeglites, praegu tunnevad piinlikkust need, kes kehva keelekasutuse üle nurisevad.“³

² Tiiu Erelt, Eesti keelekorraldus. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2002, lk 35–46.

³ Andra Kütt-Leedis, Tubli õpilane ületab oma õpetaja mitmekordselt. Intervjuu õpetaja Seoriin Jõgisega. – [Oma Keel](#) 2025, nr 50, lk 58–62.

Mida on pikaajaline töö keelenõuandes teile kõige rohkem õpetanud? Mis paneb selles töös kõige sagedamini üllatuma?

Kindlasti on õpetanud kannatlikkust ja leplikkust, ehkki nendest omadustest pole kunagi küllalt. Teiseks on see töö mind õpetanud põhjendama. Algajate keelenõuandjatena käisime ühtelugu vanemate kolleegide käest nõu küsimas. Kui oli eriti raske pätkel, tuli süda rindu võtta ja minna Henn Saari jutule. Tema võttis sageli endale aega, päeva või paar, ja tuli siis vastusega, mis oli ootamist väärt. Saari ei pidanud paljaks anda veenvaid seletusi ka vastamise võimatuse kohta.

Kui aga üllatustele mõelda, siis üks kollektiivne ja aastatepikkune üllatus on olnud see, kui kaua on võtnud aega punktita lühendamise reegli juurdumine. Nüüd seda enam eriti ette ei tule, aga ligikaudu kolm aastakümnet saime kõnesid inimestelt, kes olid just-just kuulnud punkti ärajätmise võimalusest – reegel on aastast 1982.

2016. aastal Postimehes avaldatud artiklis⁴ mainisite, et kirjutajate suurimaid probleeme on kantseliidi üleküllus ja võõrsõnarohkus. Samuti olete väljendanud muret selle pärast, et liiga kergekäeliselt võetakse omakeelse sõna asemel tarvitusele inglismõjuline variant. Eldan, et need mured on ajakohased praegugi, ent kas vahepealse aja jooksul on lisandunud veel mingeid probleemkohti? Kas keeleteimetajatel peaks jätkuma jõudu nende muredega rinda pista või tuleks mingites küsimustes taanduda?

Küsimus on õigupoolest selles, kuivõrd kõneleja või kirjutaja arvestab oma kuulaja või lugejaga. Kui näiteks avalikkusega suheldes kasutatakse sõnu või väljendeid või ka lühendeid, mis ei pruugi olla üldtuntud, siis see häirib küll. Täendusmuutuse läbi teinud võõrsõnad on omamoodi ka kultuurikatkestuse tööriistad, osa põlvkondi tunneb neid ühes, osa juba teises tähenduses.

Mis puudutab kantseliiti, siis see on ju släng, bürokraatide släng, aga släng on teatavasti rühmakeel. Siis jäägugi ta sinna rühma sisse, aga rühmast väljapoole suhtluses kasutatagu neutraalset keelt. Seesama kehtib muide ka eriala- ehk ametislängi kohta.

Olen huviga jälginud filmide tõlkeid, neis on viimasel ajal hakanud silma jääma mõned morfoloogiaseigad. Näiteks läheb inglise keelest tõlkides sageli vaja sõna *nõbu*, varem me seda nii palju vist ei kasutanud, ning selle sõna pealt on näha laadi-vahelduse taandumist: nõbule, nõbuga, nõbud *pro* nõole, nõoga, nõod. Teisalt on olnud hea meel näha, kuidas mõni keelekirjutises antud soovitus on ka tõlgetes järgimist leidnud.

⁴ Maire Raadik, Miks keegi ei oska kirjutada? – [Postimees](#), 14. märts 2016.

Keeletoimetajal ei maksaks lasta end heidutada sellest, kui autor pole nõus ühe või teise sõna asendamisega. Tekstitöös on palju tasandeid, kus autorit aidata, ning nagu on kirjutanud Reet Kasik⁵: kõiges, mis jääb kirjakeele reeglitest ja normidest välja-poolle, saab keeleteimetaja praktilises tekstiparandamistöös olla valgustaja, kasvataja, tähelepanu juhtija.

Olete olnud ka Emakeele Seltsi keeleteoimkonna sünni juures ja olete tänini selle liige, aastail 2016–2020 pidasite ka toimkonna vanema ametit. Kuidas sai teist keeleteoimkonna liige? Kelle mõtted on teid toimkonnas kõige rohkem õpetanud? Mis on teie arvates keeleteoimkonna tähtsaim ülesanne: suurema keelelise vabaduse pakkumine, reeglipõhise turvatunde loomine või midagi muud?

Keeleteoimkonda kutsus mind Tiiu Erelt ning koos tema ja Peeter Pälliga oleme toimkonna algusaastatest peale olnud seal Eesti Keele Instituudi esindajad. Kuivõrd meie põhitegevus pole olnud õpetamine, on olnud väga kasulik saada osa sellest teadmusest, mida on toimkonna aruteludesse toonud ülikoolide õppejõud, eriti Külli Habicht, Reet Kasik, Krista Kerge.

Kui vaadata, milliseid otsuseid tegi vabariiklik õigekeelsuskomisjon ehk VÕK ja milliseid on teinud selle järglane Emakeele Seltsi keeleteoimkond, on näha, et suuresti on see keelelistes valikutes lõtkuruumi juurdeandmine. Ühes siinses varasemas intervjuus oli mõte, et õpilane ei taha vastuseid stiilis „saab nii ja teisiti“, ta tahab konkreetset vastust, et siis oma eluga edasi minna. Kuid asjal on ka teine külg: kui sedasama õpilast hakata hindama, võib tal olla variantide üle väga hea meel.

Keeleteoimkond esindab asjatundjate kollektiivi arvamust. See ei pruugi alati kõigile meeldida, aga see on ikkagi pädev seisukohavõtt. Muide, keeleteoimkonnal on tava uued otsused enne lõplikku vastuvõtmist avalikkusele tutvumiseks ja arvamuse avaldamiseks välja panna, aga seda võimalust kasutatakse kahetsusväärselt vähe.

Olete peale ÕS-i veel mitme kasuliku ja vajaliku keeleteemalise väljaande ainu- või kaasautor. Mainida võiks nt käsiraamatut „Väikesed tarbetekstid“⁶, brošüüri „Õigekirjaspikker. Eesti keele põhireeglite kogumik“⁷ ja sarja „Keelenõuanne soovitab“⁸. Millist keeleteemalist väljaannet peate ise oma senise tööelu suurimaks ja/või märkimisväärsimaks saavutuseks?

⁵ Reet Kasik, Tekstianalüüs ja tekstihoole. – Keel ja Kirjandus 2002, nr 7, lk 457–463.

⁶ Maire Raadik, [Väikesed tarbetekstid](#). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2014.

⁷ Maire Raadik, [Õigekirjaspikker](#). Eesti keele põhireeglite kogumik. Tartu: Atlex, esmatrükk 2016.

⁸ Kuus artiklikogumikku, ilmunud aastail 1996–2020.

Kõik need on välja kasvanud praktilisest vajadusest. Keelenõukogumike artiklid on ju suures osas vastused küsimustele, millega inimesed on keelenõuandesse pöördunud. Sama lugu on „Väikeste tarbetekstidega“. Keelenõukogumikes ilmunud kirjutistest pean ise tähtsamaks vahest kaht: põhjalik ülevaade tegusõnade kokkulahekirjutusest⁹ ja võõraste võõrsõnade artikkel¹⁰.

Praeguseks on eesti võõrsõnakäsitlus ümber kirjutatud, aga „Võõrad võõrsõnad“ oli siiski üks esimesi artikleid, mis meie võõrsõnavaras toimuvad suundumused koos väga põhjaliku näitestikuga esile tõi.

„Õigekirjaspikker“ oli põnev katse sõeluda reeglitest välja tuum ning esitada see võimalikult lühidal ja ülevaatlikul moel. Ja mulle meeldib koostada tabeleid.

Mis on teie arvates keelekorraldaja töös viimase kolmekümne aasta jooksul kõige rohkem muutunud? Mis on praegu toonasest lihtsam, mis raskem? Mida peaks keeleteoimetajana keelekorralduse küsimustes tähele panema?

Peamine muutus on ilmselt seesama mis kõigis meie eluvaldkondades: info hankimise, talletamise ja levitamise viisid on tundmatuseeni muutunud. Kuid töö sai ka kolmkümmend aastat tagasi tehtud. Tõsi, meil ei olnud keelekorpusi, kust mitmesuguseid andmeid välja võluda, kuid see ei tähenda, et me poleks olnud kursis keeles toimuvaga. Lugesime aja- ja ilukirjandust, sedeldasime sõnu välja, kuulasime keelenõuandes ja koolitustel tagasisidet. Filoloogiks olemise juurde kuulub enamasti ka teiste tekstide toimetamine ja keelekorraldajailegi on see olnud üks oluline viis, kuidas end keele arengusuundadega kursis hoida.

Kas peaksime olema mures eesti keele tuleviku ja kestmajäämise pärast?

Kui see oleneb meist endist, pole vast muretsemiseks põhjust.

Kui nüüd järgmine ÕS saab 2025. aasta detsembris avaldatud, siis mis on teil veel lähiajal plaanis oma töös korda saata?

ÕS-ide tõttu on keelekorraldajate töös kujunenud teatav tsükkel: kahe ÕS-i ilmumise vahel on mahti kirjutada artikleid, kõik keelenõukogumikudki on sel moel valminud. Täiendamist vajab EKI teatmik, samuti on keeleteoimkonnal teemasid, mille käsitlemises olen lubanud kaasa lüüa.

⁹ Maire Raadik, Tegusõnade kokku- ja lahekirjutus. [Keelenõuanne soovitab 5](#). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2015.

¹⁰ Maire Raadik, Võõrad võõrsõnad. [Keelenõuanne soovitab 4](#). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2008.

Milliseid näpunäiteid annaksite alles alustavatele keeleteoimetajatele?

Keeleteoimetus ei ole pelgalt vigade äraparandamine, see on ikka suuresti ka tekstiloome. Pean silmas seda, et tekst peaks pärast toimetamist olema parem kui enne. Usun, et keeleteoimetajaks kujunemisel on tähtis lugeda rohkesti häid tekste, õppida eeskujudest.

Mäletan oma kogemusest, et algajana tahaks parandada hästi palju, kogu aeg piinab hirm, et ekki jätan midagi tähtsat parandamata. Ajapikku õpid leidma tasakaalu, mis väljendub ka selles, et osavale kirjutajale annad rohkem ruumi keelega mängida, kehvema kirjutaja suhtes oled ses mõttes rangem. Ning – kui ikka kahtled, ära pigem paranda, parandamata jäänud veast halvem variant on selline parandus, mis toob sisse vea või muudab kirjutaja mõtet. Kui aga parandad, ole valmis oma otsust põhjendama, selle veenvusest võib oleneda sinu kui toimetaja autoriteet.

Olen õpetanud keeleteoimetus nii Tartu kui ka Tallinna ülikoolis ja püüdnud neid põhimõtteid üliõpilastelegi edasi anda. Kui hästi see on õnnestunud, selle üle otsustavad juba nemad.

Mis rõõmustab või kosutab teid neil hetkedel, kui te ei pea tegelema keeleküsimumustega?

Sellest ajast peale, kui 2020. aastal koroonast Pärnusse põgenesin, on minust saanud usin põllupidaja. Olen avastanud, et rohimine, mis lapsepõlves oli tüütu kohustus, võib olla väga rahustav tegevus. Suveti oleme juba aastaid võtnud koos kahe kolleegiga ette paaripäevase jalgrattamatka. Oleme käinud ka Põhja-Lätis, aga enamasti rändame mööda Eestit. Oma marsruute – need koostab tavaliselt meie ettevõtmise algataja Tiina Leemets – seame harilikult selle järgi, kuhu on võimalik Elroni rongiga sõita. Meeldib ka ooperit kuulata, näiteks suviti tulevad Pärnus ooperipäevade ja Promfesti kaudu kätte toredad elamused.

Jalgrattamatkal Sillamäel. Vasakult Maire Raadik, Tiina Leemets, Tuuli Rehema. Foto: Jüri Viikberg

Saame tutvavaks, Avita kirjastuse keeleteimetaja Kärt Normann!

Mirjam Pihlamägi

Suvisel keeleteimetajate liidu seminaril sattusin muu hulgas vestlema Kärt Normaniga. Vestlus temaga oli väga avameelne ja puudutas mitmesuguseid teemasid. Nii oli mul üksnes hea meel, et septembris 2025 oli ta nõus endast veel veidi rääkima. Meie kirjavahetusest vormus tuumakas vestlus keeleteimetajaks kujunemise ja toimetajana tegutsemise teemadel.

Kuidas jõudsid keeleteimetaja elukutse juurde?

Otsisin tööd tõlkijana, sest bakalaureuseõppes õppisin hispaania keelt ja kirjandust. Kandideerisin tõlkebüroosse, kus töötas üks mu kursusekaaslane. Ta rääkis, et büroos on puudu just toimetajatest, neid olevat keeruline leida. Kuna olin enne hispaania keele õpinguid ühe aasta ka eesti keele osakonnas õppinud ja väljendusõpetuse kursus tundus mulle võrdlemisi lihtne, siis tegin igaks juhuks ka toimetaja proovitöö. Pärast seda sain tõlketööd ainult siis, kui toimetamisest aega üle jäi.

Töötasingi mõne aasta tõlkebüroos, kuni tuli masu (mäletab veel keegi sellist uudisõna?) ja tööd hakkas väheks jääma. Et aeg raisku ei läheks, otsustasin minna magistriõppesse, ja et saada vastused töös tekkinud küsimustele, siis just Tartu Ülikooli toimetajaõppesse.

Toona sai toimetajamagistrisse astuda ka muu taustaga inimene. Praegu vist nii ei saaks. Mul vedas.

Milline näeb välja su igapäevatöö kirjastuses? Mis eristab seda näiteks meedia- või ilukirjandustekstide toimetaja tööst?

Kuna ma pole kunagi meediatekstide toimetajana töötanud, siis ei oska võrrelda. Oletan, et töörütm on teine. Mina saan käia tööl tavalise kontoritöötaja kombel üheksast viieni, ma ei pea hilisõhtul kellegi järel ootama. Tõlkebürooga võrreldes on kirjastuse tähtjad meeletult pikad, esialgu tundus see mulle väga kummaline. Tõlkebüroos oli tavaline, et sain hommikul portsu kätte ja see kõik pidi olema sama päeva jooksul minutipealt mingiks kellaajaks tehtud. Päris stressirohke.

Õpikukirjastuses jäi esitsa mulje, et kohati nagu ei olegi väga palju tööd ja tähtjad on sageli „Millal sa selle teha saaksid? Millal jõuaksid?“, aga see oli puha pettekujutus.

Kogu töö tuli siis hiljem korraga ja palju pikemate tekstidena, sest olulisemaid trükitähtaegu on aastas kolm ja sisutoimetajad pingutavad kõigest jõust, et nendeks aegadeks oma asjad tehtud saada. Valmis need saavadki, aga napilt, mis tähendab, et need jõuavad enam-vähem ühel ajal keeleteimetaja ja küljendaja järjekorda.

Aegamööda sain selgeks, et kui töölaud hakkab tühjaks saama, siis tasub sisutoimetajatelt mõni peatükk juba enda kätte nõuda, et töövoogu hajutada. Tõlkebüroost läksin sageli õhtul koju nii, et töö oli tehtud ja laud tühi, kirjastuses seevastu koguneb tööpinge tükk aega, näiteks kolm nädalat enne tähtaega võib olla iga päevaga veidi jubedam tunne, et kas ikka jõuan õigeks ajaks valmis. Ühtlasi on rohkem närveerimist töötappide pärast, mis tuleb ära teha enne mind. Kas autorid suudavad tähtajast kinni pidada? Kas retsensendid teevad oma töö õigeks ajaks? Kui keegi esimestes sammudes venitab, läheb viimastel selle võrra kiiremaks.

Üks õpikutoimetaja töö eripära on muide see, et kogu aeg käib võitlus ruumi pärast. Oma mõte tuleb mahutada kindlale arvule lehekülgedele ja töötatakse enamjaolt paarislehekülgede süsteemis. Oletan, et trükimeedia toimetajale on see tuttav tunne. See tähendab, et kui on näiteks vaja teha peatükk sellest, kuidas liita sõnale *-gi* või *-ki*, pead suutma selle lahti seletada kahel leheküljel, kusjuures sinna peab mahtuma ka piisav hulk eri tasemega harjutusi, skeem või tabel ja võimaluse korral illustratsioon, et lugu liiga kuiv välja ei kukuks. Kõik teavad, et laste koolikotid on liiga rasked, kergekäeliselt ei tohi lehekülgi juurde teha. Isegi kui tundub, et vaja läheks kaks ja pool lehekülge, ei saa alustada järgmise peatükiga poolelt leheküljelt ega võtta juurde tühja lehekülge. Õpikutoimetajatest saavad aja jooksul seepärast väga karmikäelised kärpijad.

Mulle oli väga õpetlik töötada koos eripedagoog Pille Arnekiga aabitsatekstide kallal. Isegi kui minu meelest oli mõni lause juba viimseni ära nuditud, võis ta sellele peale vaadata ja öelda, et ennäe, siit saab veel ühe sõna välja jätta nii, et lause on siiski mõistetav.

Kõigepealt tuleb ära süüa pearoog ehk õpik.
Foto: Kärt Normann

Ma ei tea, mis tunne on töötada ainult ilukirjandustekstidega, ilmselt oleneb seal kõik sellest, kui palju neid ühele inimesele antakse või kui palju ise ette võtta. Praegu olen põhiliselt hoopis sisutoimetaja. See juhtus nii, et kui olin juba tükk aega keelt toimetanud, tegi kirjastus mulle ettepaneku liituda aabitsa töörühmaga ja hakata õppematerjale koostama. Kui esimene klass sai valmis, tegin teise ja kolmanda klassi e-tundi, nüüdseks olen jõudnud neljandasse klassi. Selleks aga, et keeleteoimetamis- oskus rooste ei läheks, olen juurde küsinud ka ilukirjandustõlkeid. Me ei anna neid välja palju, aga mõni ikka tuleb.

Seega võin võrrelda ilukirjandus- ja õpikutoimetaja tööd – need on päris erinevad. Ilukirjanduse toimetamine on mulle kui magustoit. Kui võimalik, siis jagan päeva nii, et näiteks esimesed viis-kuus tundi toimetan digiõpikut, töövihikut või e-tundi (digitaalne õpetajaraamat), mida parajasti vaja on, ja kui väsin sellest nii ära, et ei tundu enam endale adekvaatne, võtan ette mõne lasteraamatu, mida toimetada on puhas nauding (seal läheb vaja teistsugust adekvaatsust, mis on päeva jooksul veel kasutamata jäänud). Olen maiasmokk, seega juhtub tihti nii, et loen selle armsa laste- raamatu ikkagi ühekorraga läbi ja pärast pean kuude kaupa jälle ainult põhitööd tegema.

Pärast saab ka magustoitu. Foto: Kärt Normann

Nii et kui küsisid ilukirjandustekstide toimetaja töö kohta, siis mulle tundub see praegu unistuste amet. Loed raamatut, uurid igasugu asjade tausta ja siis nuputad mõnuga parima sõnastuse kallal, sest vähemalt need ilukirjanduse tõlkijad, kellega mul on olnud õnn koos töötada, on kõik kirjutanud nii hästi, et mingeid toimetaja-eksami laadis monstrumeid seal küll parandada pole vaja. Pealegi nad ju tõlgivad mujal välja antud raamatuid, mida keegi on juba toimetanud – seal pole vaja mõelda, kas lõike ringi tõsta või midagi suurelt maha tõmmata.

Mil määral on sinu töö kirjastuses töötatud aja jooksul sisu poolest muutunud?

Õpikus käsitleme põhimõisteid, mida on nimetatud vastava õppeaine õppekavas. Neid tuli ka vanasti seletada, sest see on õpiku mõte, kuid nüüd on vaja arvestada sellega, et laste sõnavara kahaneb. Seda ütlevad väga paljud õpetajad. Eesti keele ja kirjanduse õpikutes oli juba ennegi päris palju sõnaseletusi, sest kasutame ju lugemispaladena katkendeid teistest teostest, neid ei saa oma suva järgi lihtsamaks sõnastada.

Viimati töötasin neljanda klassi õpikuga ja mõtlesin sinna välja lausa uue elemendi: sõnapanga. Teksti juures olevatesse sõnaseletustesse on sageli koondatud sõnad, mida lapsel tõenäoliselt lähiaastatel vaja ei lähe, nt virtin ja vallakirjutaja. Sõnapank on aga kastike, kuhu kogun lugemispalast läbi käinud sõnad, mis oleks kasulik ära õppida. Sõnapanga sõnadega koostan harjutusi ja loodan, et äkki need jäävad lõpuks lastele meelde.

Siiski on keeruline ära arvata, milliseid sõnu on vaja seletada. Näiteks saime aabitsa kohta tagasisidet, et kõik lapsed ei tea, mis koht on hoov. Kui järele mõelda, siis kas näiteks maal elades minnakse hoovi või õue? Ikkagi õue. Siin ei pruugi olla asi üldse selles, kui palju on üks seitsmeaastane lugeda jõudnud.

Mis puutub pikkadesse lausetesse ja lõikudesse, siis ma nagu mäletaksin, et ega need ajalooõpikud ei tundunud ka minu kooliajal kõigile õpilastele kuigi loetavad. Väga palju oleneb teemast. Kui on väga keeruline teema, siis selle seletamiseks ei piisa ainult tekstist, vaid on mõistlik teha igasugu skeeme, kokkuvõtteid ja loetelusid.

Minu vastust mõjutab vist ka see, et olen tegelenud põhiliselt algklassimaterjalidega. Nende puhul eeldame nagunii, et lugemisoskus on veel napp ja tuleb lapsele vastu tulla: jälgida, et ei oleks suuri ehmatavaid tekstimassiive, et oleks illustratsioone jne. Võimalik, et näiteks põhikooli ülemises otsas on vahe endiste ja praeguste aegade vahel suurem, aga kindlalt ma seda ei tea. Lapsed on ju ka erinevad, mõni ei armasta lugeda ja tal on väike sõnavara, aga teisalt nende sõnavara, kes armastavad lugeda, on ka tänapäeval rikkalik.

Mis on sinu arvates keeleteoimetaja töö juures kõige tähtsam? Mis on keeleteoimetaja pealisülesanne?

Kõige tähtsam on olla ümbritsevate vastu hea inimene, nii era- kui ka tööelus. Ja töö puhul võiks olla kõige olulisem toetada kõiki, kellega koos töötatakse: hoida häid suhteid ja vaimset tervist. Vahet pole, millise ametiga on tegu.

Mul on lihtsam sõnastada, kes on õpikuteoimetaja töös kõige tähtsam: laps.

Milliseid abimaterjale enamasti kasutad ja kellega küsimuste korral nõu pead?

Kõige sagedamini teen lahti Sõnaveebi. Üsna tihti otsin sünonüüme (nii Sõnaveebist kui ka eraldi sünonüümisõnastikust), järjehoidjates on ka EKI teatmik. Sisuteoimetaja töö tõttu on järjehoidjates EKI teksti hindaja, folklore.ee mõistatused, vanasõnad, fraseologismid, lastekirjanduse keskuse veebisait. Tartu linnaraamatukogu Arkaadia on tohutult tänuväärne leht. ESTER pole mul küll järjehoidjates, aga kasutan seda sama tihti kui Sõnaveebi.

Keerulisemaid keeleküsimusi tekib mul harva, siis olen keelenõuandesse kirjutanud. Tavaliselt olen keeleasjades hoopis ise nõuandja. Kõige sagedasem vastus on „Mõlemad on õiged“.

Aga kui mul tekib küsimusi kirjandusdidaktika kohta või tahan midagi teada loodusteaduse vallast, siis pean nõu kolleegidega. See on õpikukirjastuse eelis: siin on asjatundjaid mitmelt alalt. Üks tüüpküsimus õpikut toimetades on: „Kas nad kolmanda klassi kevadeks matemaatikas juba kümnendmurde / viiekohalisi arve / massiühikuid on õppinud?“ (et teaks, kas on vaja näiteks eesti keele harjutuses teabeteksti muuta, et laps sellest aru saaks). Selle saab ka ise välja uurida, aga kui kolleeg on samas toas, siis ta vastab peast.

Mis valmistab sulle töö juures rõõmu, mille üle kurvastad?

Rõõmu valmistavad paljud asjad. Näiteks see, kui enda toimetatud teos tuleb trükist. See on pidupäev. Rõõmustasin väga selle üle, et sain neljanda klassi õpikusse valida sellised teosekatkendid, mis tahtsin. Lugesin selleks läbi suure hulga uuemat lastekirjandust. Nii häid raamatuid on ilmunud! Valisin katkendid teostest, mis mulle kõige enam hinge läksid, ja otsisin neile koha õpikus – see pakkus suurt rahuldust.

Üks väike rõõm tuli veel meelde: sisuteoimetajana saan aeg-ajalt valikvastustega harjutustesse valesid variante välja mõelda, see on väga lõbus.

Õpikukirjastuse töötajat kurvastab kõige rohkem see, et koolidel pole piisavalt raha uute õpikute soetamiseks. Olen näinud lapse laual õpikut, mis käib umbes kahekümnendat ringi. Kasutajate nimekiri ei mahu enam ühele leheküljele ära. Õppematerjalidele mõeldud summa on olnud sama juba sellest ajast peale, kui mul vanem laps kooli läks. Ta on praegu gümnaasiumis.

Milliste raskustega silmitsi seisad ja kuidas neid ületad?

Mulle on raske see, kui tuleb teha järjest palju ühte tüüpi tööd (ja enamasti tulebki). Kipun ühest teosest lõpuks ära väsima. Aitab see, kui õnnestub päev eri tööde vahel ära jaotada.

Milline on hea keeleteoimetaja?

Sõbralik, tähelepanelik, hea keskendumisvõimega, järjekindel. Suudab hoida süsteemi, aga on ka loov. Veidi kahtlev. Armastab oma tööd.

Kuidas näeb keeleteoimetaja töö välja kümne aasta pärast?

Oletan, et on vaja toimetada palju tehisaruga koostatud tekste. Aga usun, et kümne aasta pärast on rohkem ikkagi sellest, mis valdkonnas töötada. Nagu praegugi.

Kuidas end toimetajarežiimist välja lülitad? Mil moel õnnestub sul vabal ajal unustada, et oled keeleteoimetaja, kellel on viissada tähtaega kukil?

Vabal ajal ma üldiselt kellegi keeleteoimetuse kohta märkusi ei tee, selles mõttes oskan küll end toimetajarežiimist välja lülitada. Kui on hea raamat, siis suudan lugeda nii, et vilistan keelevigadele, kui neid on. Võtan täiesti rahulikult: ennäe, see raamat mulle meeldib, tõlkija töö ka üldiselt meeldib, iga kolmas kõrvallause koma on puudu, aga no mis siis, see pole asi, mille pärast tujul langeda lasta. Hüllem on see variant, kui jõuan poole raamatu peal mõelda, et oo, ma pole ühtegi keeleviga näinud, kes on keeleteoimetaja? Ja siis vaatan, et ahhaa, Helju Vals, muidugi ei ole siin ühtegi viga peale selle, et tekst ise on nii igav, et mul jääb aega sellise kõrvalise asja üle juurelda.

Nagu näha, moodustan vabal ajal järjekindlalt selliseid lauseloheid, mida ma töörežiimil olles ei saaks õpikusse lasta.

Küll aga on väga raske töömõtteid välja lülitada, kui on pingelised ajad. Mul ei olegi selleks head lahendust. Kui lapsed olid väiksemad, aitas hästi jalutuskäik lasteaiast koju. Siis oli vaja keskenduda teisele inimesele ja tema muredele-rõõmudele. Ühtlasi

võttis see piisavalt palju aega, et väljalülitamine oleks täielik. Nüüd on nad nii iseseisvad, et ei osuta mulle sellist väljalülitamisabi. Sport aitab ainult siis, kui võtta ette mingi uus ja tundmatu ala. Tuttavat trenni tehes leiab mõte väga kergesti tööraja jälle üles.

Kui on vaja aju kiirkorras välja lülitada, mängin vahel mõnda telefonimängu. Reastan värvilisi ruudukesi või lahendan sudokut. Aga see on halb variant, sest siis ei puhka ju silmad.

Mingil määral pakub leevendust ka see, kui teen tööpäeva sees pausi ja lasen kolleegide seltsis auru välja. Enamasti on teistel üsna samasugused mured ja hea on üksteisele tuge pakkuda.

Mõnel puhul aitab see, kui asi kirja panna. Näiteks kui tuleb pärast väga pingelist päeva õhtul hilja mingi tööga seotud hea idee või meenub miski, mis on jäänud tükk aega tegemata, siis tuleb see kindlasti üles kirjutada, sest nii on palju lihtsam see peast visata ja magama jääda.

Kuidas elavad ametikaaslased Soomes?

Mirjam Pihlamägi

Kui eelmisest aastaraamatust saime huviga lugeda Prantsusmaa keeleteoimetajate ühingu ACLF kohta, siis seekordses väljaandes räägivad Soome ametikaaslased, kuidas nad elavad ja mida mõtleavad. Intervjueerisin septembris 2025 sealse keeleteoimetajate ühingu Kustannustoimittajat ry¹ esindajaid. Küsimustele vastasid mitme valdkonna keeleteoimetajad.

Kirjeldage palun Soome keeleteoimetajate ühingu. Mis on ühingu põhieesmärk ja kui palju on ühingu liikmeid?

Rühm keeleteoimetajaid kogunes 23. oktoobril 1962 Helsingis asuvasse restorani Martta, et asutada ühing, mis korraldaks väljaõpet raamatukirjastuste töötajatele, et nad oleks oma igapäevatöös veelgi paremad. Nii sündis keeleteoimetajate ühing (toonase nimega Kustannustoimittajien yhdistys). Tasub mainida, et seni puudus soome keeles sootuks termin *keeleteoimetaja*, see kujunes välja alles ühingu asutamise järel. Seda võib pidada ühingu esimeseks saavutuseks. Ametnimetus aitas paremini piiritleda keeleteoimetajate identiteeti.

Vast loodud ühingu põhieesmärgiks seati erialaste enesetäiendamisevõimaluste loomine. Nimelt puudus 1960-ndate alguses igasugune keeleteoimetajate väljaõpe. Kuigi paljudel kirjastuste töötajatel oli ajakirjanduse või muu valdkonna kõrgharidus, polnud neist keegi õppinud raamatute keeleteoimetamist. Need oskused omandati töö käigus.

Ühingu loonud toimetajad panid kirja: „Koolitused on nii ajamahukad, et me ei saa enam pidada mõistlikuks ega vastuvõetavaks, et keeleteoimetajad täiendavad end erialaselt oma vabast ajast, eriti kuna sellest saadava kasu vilju maitsevad peaaegu ainult tööandjad.“

1960-ndatel korraldas ühing koolitusi tööpäevaõhtuti ja nädalavahetustel. Raha nendeks kraabiti kokku ei tea kust, sest aastaks 1970 oli liikmeid ainult sadakond. Palju oli vabatahtlikku tööd ja üksteise õpetamist. Hiljem õnnestus korraldada ka tööajal toimuvaid kursusi, mille eest maksid tööandjad.

¹ Kustannustoimittaja – sm 'keeleteoimetaja'; ry ehk rekisteröity yhdistys 'registreeritud ühing'.

Mida aeg edasi, seda sagedamini hakkasid keeleteoimetajaid välja õpetama kirjastused. Tõenäoliselt mõjutas seda üha tungivam vajadus keeleteoimetajate järele. Ühingu eestvedamisel asutati 1975. aastal tänini aktiivselt tegutsev kirjastamisvaldkonna koolituste töörühm (Kustannusalan koulutustyöryhmä). Kustannustoimittajat ry on praeguseni ka töörühma juhatuse hääleõiguseta liige. Töörühma tegevust rahastab 1858. aastal asutatud Soome Kirjastuste Liit (Suomen Kustannusyhdistys). See on raamatute ja õppematerjalide väljaandjate koostöö- ja huvikaitseühendus, mis tegeleb raamatute levitamise ja edendab lugemisharrastust ja sõnavabadust.

Koolituste töörühma juhatuse liikmena saame infot kõigi selle pakutavate kursuste kohta, aga need on enamasti sedavõrd kallid, et ühingu liikmetel, eriti vabakutselistel, pole võimalik neil osaleda. Kirjastuste palgaliste keeleteoimetajate koolitused ja enesetäiendused maksab kinni nende tööandja.

Ühingu praegune nimi Kustannustoimittajat ry võeti kasutusele alles kevadel 2023, enne seda kasutati pikemat nime Kustannustoimittajien Yhdistys ry. Põhikirja² alusel tegutseb ühing Helsingis ning selle eesmärk on toetada ja edendada soome keeleteoimetajate ametialast arengut ja

heastolu. Eesmärgi saavutamiseks korraldab ühing nii erialaseid kursusi, koosolekuid kui ka vabaajaüritusi. Ühing võib tegeleda ka kirjastamisega, teha ettepanekuid ja avaldada seisukohti. Ühing võib teha koostööd nii kodu- kui ka välismaiste ühingutega, kes tegutsevad samade eesmärkide nimel.

Vast valitud ühingu juhatus peaaegu täies koosseisus, veebruar 2025. Foto: Tiina Lundqvist

Ühingu liikmeks võivad astuda kõik keeleteoimetajad või muul moel toimetamisega seotud inimesed³. Liikmeks saamise üle otsustab ühingu juhatus. 2025. aasta septembri seisuga on ühingul 153 liiget.

Paraku tuleb kogu ühingu tulu üksnes liikmemaksudest, mida on püütud hoida kõigile taskukohasena. Praegu on aastane liikmemaks 25 eurot. Seetõttu on osa ühingu üritusi tasulised,

² Soomekeelne põhikiri: <https://www.kustannustoimittajat.fi/saannot/>.

³ [Ametijuhendis](#) on esitatud keeleteoimetajate ametikirjeldus ning nimetatud haridusvõimalused. Juhendis on ära toodud keeleteoimetajate ametikirjeldus, haridusvõimalused (konkreetselt keeleteoimetajatele mõeldud õppekava Soomes puudub) ja põhilised tööülesanded, aga ka tööks vajalikud teadmised ja oskused (peale laimatu keeleoskuse veel nt visuaalne vilumus ja soovitatavalt turundamisoskused).

ühing katab seejuures suurema osa korralduskulust. Näiteks pooleteisttunnine keelekorralduskoolitus maksab osalejale 25 eurot, omal käel läbides maksaks see 100–200 eurot. Tutvumisüritused on tasuta või maksavad umbes kümme eurot.

Soomes muid samataolisi ühinguid ei ole.

Nagu öeldud, loodi Kustannustoimittajat ry juba 1962. aastal. Mis on nende 63 aastaga lisaks kõikvõimalikele tehnilistele abivahenditele ja võimalustele keeleteoimetaja töös muutunud?

Võib öelda, et keeleteoimetajate elu oli hea 1970-ndatel, kui kõigil oli kindel töökoht. Mida aeg edasi, seda sagedamini on toimetajad otsustanud hakata või kirjastuste keerulise majandusliku olukorra tõttu olnud sunnitud hakkama teenima leiba vabakutselisena. Seetõttu on kindel töökoht paljudele üksnes unistus. Vabakutselistel on aga sageli raske leida kliente, sest suurtel kirjastustel, nagu Otava, WSOY, Gummerus ja Tammi, on juba oma kindlad vabakutselised toimetajad.

2022. aastal tegi ajakirjanike ametiühing vabakutseliste toimetajate tööturu-uuringu, millest selgus, et vabakutselised teenivad umbes 38 protsenti väiksemat palka kui püsiva töökohaga toimetajad. Uuringus kajastati ka ajalehe-, raadio- ja teletimetajate olukorda. Nende sissetulek on märgatavalt suurem kui keeleteoimetajatel.

Tänapäeval ei ole üht kindlat tüüpi keeleteoimetajat, sest ilukirjanduse, teatmeteoste, erialakirjanduse, lasteraamatute ja õppematerjalide toimetamine erineb suurel määral. Võrreldes varasema ajaga on õppematerjalid peaaegu alati ja ennekõike digitaalsed. Ilukirjandusteosedki on tänapäeval peaaegu alati ka heliraamatu kujul. On kirjastusi, mis keskenduvadki üksnes heliraamatute tootmisele. Kõik see sunnib keeleteoimetajat varasemast rohkem arvestama eri formaatidest tulenevate erisuste ja vajadustega.

Kirjeldage palun praegust Soome keelekeskkonda. Millised keeleküsimumused pakuvad teie valdkonnas praegu kõige rohkem kõneainet, mis on muutumises, mis põhjustab vaidlusi?

Keeleküsimumused ei ole Soomes aktuaalsed. Rootsikeelsetel inimestel on omad keelereeglid ja soomekeelsetel omad⁴. Rootsikeelsetel polegi oma keeleteoimetajate ühingut, samas tundub selle järele puuduvat ka vajadus. Rootsikeelsed toimetajad teevad soomekeelsetega koostööd kirjastuste liidu koolituste tööühendas.

⁴ Soomes on kaks riigikeelt: soome ja rootsi keel.

Viimastel aastatel on palju räägitud soome keele ühetaolisemaks muutumisest ja lugemisoskuse kehvenemisest. Samal ajal on ka koolide PISA testide tulemused halvenenud. Paljudele valmistab muret see, et lastele ei loeta enam nii usinasti ette kui varem ning nende tähelepanu on hõivanud kõikvõimalikud digivahendid, mistõttu ei saa nad enam kodunt kaasa lugemisharjumust.

Ka raamatuid ostetakse varasemast vähem. See on osaliselt tingitud nende kõrgest hinnast, mis kajastub kohe ka raamatute tiraažides. Raamatukogudest laenutatakse aga üha rohkem. Samas on kokku kuivanud raamatukogudele eraldatavad rahasummad ja autorid ei saa sageli väärilist laenutushüvitist. Peale selle on elu üha kallim. See kõik muudab väärtkirjanduse avaldamisega tegelevate inimeste igapäevase toimetuleku keerulisemaks ja lugejateni jõuab vähem teoseid.

Kuna maailm me ümber muutub üha rahvusvahelisemaks, võib soome keelest leida järjest sagedamini inglise keele mõjutusi. Eriti rohkesti leidub neid IT- ja digivaldkonnas, kus on palju inglispäraseid termineid. Tänu rahvusvahelisele suhtlusele, ühismedia kasutamisele ja võrgumängude mängimisele paraneb eriti noorte inimeste võõrkeeleskus, teisalt muutub seetõttu ka soome keel. Kardetakse, et alanud on soome keele oskuse allakäik.

Keel on mõistagi elav nähtus ja selle reeglid muutuvad üha. Seejuures on kõnekeelel kirjakeele reeglitele sageli suur mõju⁵, kuigi kohati kehtivad paralleelselt nii vanad kui ka uued reeglid, nt kirjavahemärkide kasutamisel. Oleme muutuvates reeglites paremini orienteerumiseks oma liikmetele pakkunud regulaarseid koolitusi, kus võetakse ette mõni ajakohane keeleküsimus või käsitletakse mõnd toimetajatele raskusi tekitavat keelenähtust. Toimetajad saavad ise avaldada soovi, milliseid teemasid võiks koolitustel käsitleda. Viimastel aastatel oleme rääkinud näiteks sõnajärjest, keerulistest liitsõnadest, trafarettidest ja moesõnadest ning kirjavahemärkide kasutusest.

Tõlkeraamatuid toimetades võib märgata, et mõni tõlkija on ilmselgelt pusserdanud midagi kokku masintõlkega. Niisuguse teksti toimetamine on paras vaev: sõnajärg või lausete ülesehitus on inglispärane, mistõttu on ka soome keel puine ja ebaloomulik. Idioomidki on tõlgitud sõna-sõnalt, mistõttu on need täiesti arusaamatud.

Kas Soomes on mõni keelekorralduse eest vastutav institutsioon? Kui on, kas Kustannustoimittajat ry teeb sellega koostööd?

Jah, Kotimaisten kielten keskus (Kotus). Kotus kuulub haridus- ja kultuuriministeeriumi valitsemisalasle ning seisab hea soome ja rootsi keele korraldamise eest,

⁵ Soome keeles võib olenevalt piirkonnast kõnekeel kirjakeelest suuresti erineda nii sõnavara kui ka morfoloogia poolest.

annab nõu ja koostab sõnaraamatuid, aga teeb ka keelekorralduse ja sõnaraamatutega seotud uurimusi.

Keeletoimetajad kasutavad usinasti Kotuse keelenõu ja õigekeelsusmaterjale.

Üle-eelmisel aastal külastasime sõnaraamatu „Kielitoimiston sanakirja“ toimetust. Leppisime kokku, et sõnaraamatu koostajatele võib edaspidi saata ettepanekuid levinumate uute sõnade kohta.

Kas Soomes töötab suurem osa keeleteojetajaist kirjastustes ja toimetab raamatuid? Nimetasite juba vabakutselisi toimetajaid, aga kui levinud on vabakutseline töö eraklientidele, nt üliõpilaste magistratööde ülevaatamine? Kas Soomes tegutsevad keeleteojetajat on üksnes keeleteojetajat või peavad nad samal ajal muidki ameteid, nt töötavad õpetaja või raamatukoguhoidjana?

Tänapäeval on suuremates kirjastustes enamasti koosseisuline toimetaja, aga mõnesse projekti kaasatakse ka vabakutselisi. Väiksemates kirjastustes võib juhtuda, et tööl on ainult üks keeleteojetaja, kuigi toimetataवाद raamatuid on päris palju. On üsna tavaline, et keeleteojetajat tegutsevad ka vabakutselisena. Paljud vabakutselised töötavad lisaks tõlkija või õpetajana.

Keeleteojetajat Soome arhitektuuri- ja disainimuseumis tekstiilikunstnik Maija Lavoneni näituse giidituuril. Foto: Ulla Paavilainen

Oleme loonud töopakujate tarvis veebikeskkonna Kustipankki⁶, kuhu saab teha päringuid. Vabakutselised, kellel on keskkonnale ligipääs, saavad seda jälgida ja vastata neid huvitavatele töopakumistele. Ent ühing ei sekku palgaläbirääkimistesse. Samuti ei jaga me oma liikmete kontaktandmeid ning liikmete ja töopakuja suhtlus jääb privaatseks. Meie poolt on üksnes platvorm.

Liikmed on tagasisides öelnud, et eraisikutest töopakujad ei oska keeleteimetaja tööd vääriliselt hinnata, sest sageli pakutakse neile naeruväärselt väikest töötasu.

Kui tuntud on keeleteimetaja amet tavainimeste seas ja kui vajalikuks seda Soome ühiskonnas peetakse?

Mõni kirjastus on hakanud trükkima tõlkija nime raamatukaanele või tiitellehele, kuid keeleteimetajad saavad niisuguse au osaliseks harvem, näiteks võib juhtuda, et keeleteimetaja nime ei tooda ära ka raamatu trükiandmetes.

Paljud ei tea keeleteimetaja tööst midagi. Näiteks toimetajate sõbrad imestavad, kui neile selgitada, mida see töö endast kujutab, või näidata arvutist mõnd pooleli toimetist. Nad arvavad, et kirjaniku või tõlkija tekst lähebki trükki sellisena, nagu see esialgu kirjutati. Paljud ei oska ka vahet teha keeleteimetamisel ja korrektuuril.

Paar aastat tagasi osales ühing raamatumessil peetud arutelul „Nähtamatu keeleteimetaja?“. Aruteluringi kuulusid kirjastuse juht, kirjanik ja keeleteimetaja. Muu hulgas rääkisime sellest, miks jääb keeleteimetaja nimi raamatus sootuks mainimata ja keeleteimetaja töö nähtamatuks. Neil teemadel vahetavad tänini tuliselt mõtteid ka keeleteimetajad ise⁷. Ilukirjanduse toimetajad leiavad, et keeleteimetajat ei tohi üldse raamatus mainida, sest kogu au peab kuuluma autorile. Muud tüüpi raamatute toimetajad arvavad teisiti.

Teadusteksti koostamine on näiteks projekt, mida juhibki keeleteimetaja. Paljud teadlased on küll oma ala professionaalid, aga ei oska tingimata oma valdkonna teadmisi kuigi hästi edasi anda. Kirjastuses peab keeleteimetaja esindama teadusteksti autorit, vastutama ajakava ja eri osaliste vahelise infoliikumise eest, rääkima kaasa raamatu ülesehituse kavandamisel, andma vajaduse korral nõu ja aitama leida täpsemaid väljendeid, keeleteimetama lõppteksti, lugema korrektuuri, osalema koos

⁶ Kusti – *kustannustoimittaja*.

⁷ Tuukka Tuomasjukka, Kustannustoimittajan nimi pitäisi voida mainita kirjassa, väittää Tuukka Tuomasjukka. – *Journalisti*, 25. November 2024.

Vabakutseline keeleteimetaja Tuukka Tuomasjukka mõtiskleb artiklis, miks ei võiks mainida ilukirjandusteostes keeleteimetaja nime, eriti siis, kui tema osa teose lihvimisel ja viimistlemisel on olnud suur. Tuomasjukka viitab ka kirjandusajakirjas *Avain* ('Vöti') avaldatud kirjandusteadlase Päivi Koivisto esseele, kus on öeldud, et keeleteimetaja võib küll näha teosega palju vaeva, aga hoidub ise esile tükkimast. Kuigi see küsimus võib tekitada vastuseisu, eriti autorite seas, kutsub ta kõiki asjaosalisi üles sel teemal siiski mõtteid vahetama.

kujundaja ja küljendajaga kujundustöös – seejuures jääb autor sellest tavaliselt välja –, hoolitsema raamatu turundamise eest, nt koostama raamatututvustuse ja kaanetekstid. Seega peab niisugustes raamatutes kindlasti ära tooma keeleteoimetaja nime. See on ka ühingu seisukoht.

Tõlkijaid paneb aga muretsema masintõlke ja tehisaru üha laialdasem kasutamine iseäranis tarbetekstide puhul, kuna see toob kaasa kehvema kvaliteedi ja selliste tekstide tõlkimise eest makstavate tasude kokkukuivamise.

Õnneks ei ole kirjastamisvaldkonnas (veel?) hakatud palkama professionaalseid toimetajaid üksnes järeltoimetamise tööks. Vajame endiselt sõnaosavaid tõlkijaid ja toimetajaid!

29. aprillil 2025 külastasid keeleteoimetajad Helsingi vanimat vanaraamatukauplust Cecil Hagelstami antik-variaati, mis on tegutsenud juba peaaegu 50 aastat. Raamatupoe valikus on eelkõige teadusväljaanded.
Foto: Ritva Laakso-Manninen

Ühingu kodulehel on kirjas, et korraldate oma liikmetele ametialaseid täienduskoolitusi. Kuidas aga üldse saab Soomes keeleteoimetajaks? Kus võib omandada toimetajatööks sobiva kraadi?

Soomes pole konkreetselt keeleteoimetajatele mõeldud õppekava. Siiski on enamikul keeleteoimetajatel kõrgharidus, nt soome keeles, kirjandusteaduses, tõlkeõpetuses või kommunikatsioonis. Ametialane vilumus omandatakse töö käigus.

Varem nimetatud Soome Kirjastuste Liidu kirjastamisvaldkonna koolituste töörühm korraldab ka keeleteoimetamise alg- ja jätkukursusi⁸, ent need on paljudele alustavatele toimetajatele liiga kallid.

Soome töötsemis- ja värbamisportaali Duunitori andmetel on keeleteoimetaja keskmine kuupalk 3643 eurot, aga seal pole arvesse võetud vabakutselisi toimetajaid. Meie hinnangul on see summa selgesti liialdatud, tegelikkuses võib palk olla koguni 500–1000 eurot väiksem.

Keeleteoimetaja amet huvitab paljusid üliõpilasi. Kuigi keeleteoimetajaks pürib rohkelt noori, osutub töö leidmine nii mõnelegi raskeks. Üliõpilased räägivad omavahel sageli sellest, kui vaevaline on toimetajatel erialast tööd saada ja et ainult vähesed õnnelikud leiavad püsiva töökoha. Seetõttu pööravad paljud juba õpitee alguses pilgu mõne muu eriala, nt pedagoogika või kommunikatsiooni poole.

Kustannustoimittajat ry pole kunagi olnud keeleteoimetajate huvikaitseorganisatsioon. Kas võiksite selgitada, miks? Kes tegeleb vajadust mööda toimetajate palga, töötingimuste ja muude muredega?

Keeleteoimetajate seas hakati juba 1970-ndatel rääkima vajadusest luua ametiühing. Sel ajal kuulusid toimetajad ametiühinguisse oma põhieriala järgi. Siis aga tuli otsustada, kas moodustada keeleteoimetajate ühingu juurde ametiühing või liituvad toimetajad juba mõne loodud ametiühinguga. Arvati, et keeleteoimetajad võidakse võtta vastu toonasesse Soome tööstusvaldkonna teenistujate ametiühingusse. Aastal 1992 aga leiti, et keeleteoimetajate huvide eest seisaks paremini hoopis ajakirjanike ametiühing. Keeruliste läbirääkimiste tulemusel võtsidki ajakirjanikud keeleteoimetajad 2000-ndate alguses oma tiiva alla⁹.

⁸ Näiteks korraldati septembris 2024 kahepäevane keeleteoimetamise algkursus, mis maksis olenevalt majutus- ja transpordieelistustest 395–495 eurot. Muu hulgas sai seal kuulda kogenud keeleteoimetaja mõtteid ning osaleda ilukirjanduse ja teadustekstide toimetamise töötoas. Ühepäevasel, 180 eurot maksnud jätkukursusel aga olid töötoad, nt õppematerjalide kontseptsiooni väljatöötamise ja algupäraste ilukirjandustekstide toimetamise teemadel.

⁹ Soome ajakirjanike ametiühingus Journalistiliitto on mitu alamrühma, nt raadio- ja teletoimetajate liit ning piirkondlikud ajakirjanike liidud, ent Kustannustoimittajat ry kui ühing ei kuulu ühtegi alamrühma. Ühingu liikmed võivad lihtsalt soovi korral ajakirjanike ametiühinguga liituda.

Praegu peab ajakirjanike ametiühing kirjastajatega läbirääkimisi toimetajate palga ja töötingimuste üle. On sõlmitud ka riiklik kollektiivleping, mis aga kahjuks ei kehti vabakutselistele. Kuigi ametiühing on püüdnud jõuliselt esile tõsta ka vabakutseliste muresid, pole kirjastajatel jätkunud tahet midagi muuta ning vabakutseliste palk on endistviisi väike ja ebastabiilne. Töötasu ja -tingimuste üle peab iga vabakutseline ise iga projekti puhul taas läbi rääkima.

Ajakirjanike ametiühing teeb palga- ja tööuuringuid, korraldab igal aastal ametialaseid koolitusi ja pakub oma liikmetele mitmesuguseid hüvesid. Siiski on keeleteoimetajad ametiühingus kõigest väike raku.

Ametiühingu liige olla on aga kallis – püsiva töökohaga inimestele 1,4 protsenti brutopalgast, vabakutselistele 22 eurot kuus –, mistõttu on ootuspärane, et paljud väiksema sissetulekuga vabakutselised ei soovi ametiühingusse kuuluda.

Ühingu kodulehel mainitakse, et tänapäeval peab keeleteoimetaja arvestama ka sellega, et raamatuid ei loeta enam pelgalt paberilt, vaid näiteks ka kuulatakse. Kirjutate: „Keeleteoimetaja peab hoolitsema sellegi eest, et tekst oleks arusaadav ka muudes formaatides.“ Mida see praktikas tähendab? Mida peab näiteks silmas pidama keeleteoimetaja, kes töötab heliraamatuga?

Teadus- ja ilukirjandustekstidest tehtavate heliraamatute juurde luuakse heliraamatu lugemisjuhise. Selles tuuakse ära, mis kohad tuleks heliraamatust välja jätta, nt tänu sõnad, aga selgitatakse ka, kuidas hääldada või lugeda võõrnimesid, kaldkirjas või suurtähtelisi lõike, sõnumivahetusi, silte või kellegi sisekõnet.

Mõnikord tehakse heliraamatust PDF-vormingus käsikiri, kus on näiteks koostöös autoriga koostatud pildikirjeldused.

Nagu juba mainitud, erineb õppematerjalide toimetamine suuresti muude raamatute toimetamisest. Kuna õpilaste keelelised võimed ja lugemisoskus erinevad, peavad tekstid olema lihtsa ja loogilise ülesehitusega ning mõisteid tuleb selgitada seal, kus neid kasutatakse. Kuna tekste saab ka kuulata, tuleb arvestada sellega, et keelekasutus sarnaneb kõnekeelele. Eelistada tuleks lihtlauseid ja üksnes hoolikalt läbi mõeldud kohtades kasutada lauselühendeid, peale selle ei tohi esineda kõrvalekaldeid kronoloogilisest jutustamisviisist ja teksti toon peab olema ühtlane.

Kui mõtlete oma ametile ja üldisemalt keelekõnemustele, siis mis teid kõige rohkem rõõmustab või muretsema paneb?

Kõige rohkem paneb muret tundma see, et kirjastused ei taha eriti palgata uusi keeleteoimetajaid, vaid üritavad läbi ajada vähemate töötajatega. Sageli võetakse tööle

vabakutselised, et säästa sotsiaal- ja muudelt maksudelt. Samas on paljud keeleteimetajad töötud. 2024. aastal tehtud ajakirjanike ametiühingu uuringu järgi sai üle 30 protsenti vabakutselistest, sh tele-, raadio- ja leheetimetajad, töötuskindlustushüvitist. Tasu, mida vabakutselised keeleteimetajad saavad, on aga kehv, kui arvestada, et nad maksavad ise kõik maksud ja puhkusetasu, aga kannavad ka täielikult kõik töökoha ja -vahenditega seotud kulud.

Vabakutselisi rõõmustab aga see, et töötamine on vaba: ei mingit kindlaks määratud tööaega, ei mingit ülemust. Kui hästi läheb, saab ise valida meelepärased projekte. See ei puuduta küll neid keeleteimetajaid – enamasti noori ja alustavaid –, kellele pole püsikliente.

Kindla töökohaga keeleteimetaja tööd võivad raskendada suurkirjastuste keerukus ja mitmesugused lisaülesanded, mis nõuavad palju aega ja segavad põhitööd ehk keeleteimetamist. Kui kolleege jääb vähemaks, tekib mõistagi niisuguseid lisaülesandeid juurde. Samas tagab kindel töökoht kirjastuses majandusliku kindlustatuse ja parema ligipääsu arstiabile.

Nii vabakutselisi kui ka püsiva töökohaga keeleteimetajaid rõõmustab alati see, et igast tööst on võimalik midagi õppida.

Kustannustoimittajat ry pakub oma liikmetele võimalust osaleda mitmesugustel vabaajaüritustel ja kokkusaamistel. Kirjeldage palun mõnd meeldejäävamat üritust, mida olete korraldanud. Kas niisugused üritused on populaarsed ja ühingu liikmetele tähtsad?

Püüame oma liikmetele pakkuda igas kuus, v.a suvepuhkuste ajal, põnevaid, meelelahutuslikke ja kasulikke üritusi ja koolitusi.

Meie igapäevatöö seisukohast vajalikud ja kasulikud on olnud kirjastustes, trükikodades ja raamatukogudes käigud, aga ka mitmesugused keeleteimetaja tööga seotud veebinarid ja koolitused, nt varem mainitud keelekorralduskoolitused, tehisar- ja infoturbekursused ning keeleteimetaja tööd tutvustavad kokkusaamised. Püüame hoida silma peal ka Soome Kirjastuste Liidu ja ajakirjanike ametiühingu korraldatavatel üritustel ja koolitustel, mida soovitame ka oma liikmetele. Meelde on jäänud rahvusraamatukogus ja Eduskunna raamatukogus käimine, suuremate kirjastustest oleme uudistanud Otavat, Editat ja SKS-i¹⁰. Helsingi kandis oleme käinud Grano trükikojas.

¹⁰ Soome Kirjanduse Seltsi (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura) kirjastus.

Korraldame pigem ajakohaseid üritusi. Näiteks oleme käinud kunstinäituste giidituuridel, jalutuskäikudel ja niisugustes kultuurilis-ajalooliselt erilistes kohtades, kuhu eraisikuna oleks ehk raske ligi pääseda või kuhu korraldataksegi ainult tellitud grupituure. Niisugused on olnud nt Lallukka kunstikodu¹¹ külastus, ekskursioon kirjastuse WSOY kirjandusfondi kunstikogudes ja giidituur Soome sotsiaalkindlustusameti peakontoris.

Aeg-ajalt naudime ka kultuuriüritusi. Vähemalt kord aastas püüame ühinguga käia teatris, enamasti vaatamas mõnd suvetükki, või mõnel muul meelelahutuslikumal üritusel. Oleme käinud vaatamas nt muusikali „Rottide pühak“, lavastusi „Don Quijote“ ja „Salaaed“ ning muusikalist komöödiat „Nagu teile meeldib“. Võimaldame ühingu liikmetel käia soodsamalt mitmesugustel kontsertidel ja püstijalakoomikute etendustel.

Mais 2025 tutvustati keeleteimetajatele Eduskunna raamatukogu ruume, kogusid ja teenuseid.
Foto: Ulla Paavilainen

¹¹ Juho Lallukka (1852–1913) oli soome ärimees, rahvasaadik ja metseen. Tema abikaasa oli ettevõtja ja metseen Maria Lallukka (1858–1923). Nad rajasid koos Helsingis asuva kunstikodu, et kunstnikel oleks koht, kus nad saaks segamatult luua. Tänapäeval elab ja töötab majas 56 kunstnikku, teatriinimest ja heliloojat ning seal toimuvad ka kontserdid ja näitused.

Meeldejäävamate ürituste hulka kuulub kindlasti ühingu 60. aastapäeva tähistamine 2022. aastal ja tänavune reis Tartusse, kus tutvusime Eesti kolleegide tööga. Eestis olles külastasime muu hulgas Tartu Ülikooli kirjastust, Apraaditehases asuvat raamatupoodi Biblioteek ja Tartu soome kooli. Samuti vestlesime soomlasest tõlkija Heidi Iivariga, kes tõlgib eesti kirjandust.

Oleme lubanud enamikule üritustele ka meie liikmete kaaslasid. Jalutuskäigud, teatrietendused ning kultuurilis-ajaloolised vaatamisväärsused tunduvad liikmeid iseäranis köitvat.

Sõnadega vaatamine. Kirjeldustölke valmimine Eesti Rahva Muuseumi näitel

Vestlesid Karin Kastehein, Mirjam Pihlamägi ja Siret Saar

Kirjeldustölge kui nähtus on laiemale üldsusele küllap võrdlemisi võõras. Siin vestluses tuleb sellest lähemalt juttu Eesti Rahva Muuseumi (ERM) näituste põhjal. Kuidas kirjeldustölge valmib? Mida seejuures lausestruktuuris ja keelekasutuses tähele panna? Kirjeldustölge on meeskonnatöö ning kuulamisoskus, emotsionaalne intelligentsus ja paindlikkus on seejuures hädavajalikud. Vestlesid ERM-i koguhoidja, kirjeldustõlk Siret Saar, kirjeldustölke konsultant Mirjam Pihlamägi ja ERM-i toimetaja Karin Kastehein.

Mis on kirjeldustölge?

Inimene võtab väga suure osa, ligikaudu 60–70 protsenti teadmistest välise maailma kohta vastu nägemismeele kaudu. Ka kultuurikogemuse või -elamuse alus on paljuski just nägemismeel. Kirjeldustölge on mingi sündmuse või objekti visuaalse poole lühike ja täpne sõnaline edasiandmine. Kirjeldatakse näiteks filmi, näitust, teatrietendust, muusikavideot, kontserti, laulu- ja tantsupidu või spordivõistlust, et nägemispuudega inimesed saaksid kogeda ümbritsevat maailma kogu selle mitmekesisuses. Kirjeldustölge ei pea aga jääma üksnes kultuuriürituste lisanduseks – tänapäeval on levinumates sotsiaalmeediakanalites võimalik ka enda postitatud fotosid lühidalt kirjeldada, suisa nii, et seda saavad lugeda üksnes ekraanilugejati kasutavad nägemispuudega inimesed.

Kirjeldustölke sünnimaaks peetakse Hispaaniat, kus 1940. aastatel hakati raadios kirjeldama filme, teatrietendusi ja härjavõitlusi. Laiemalt hakkas kirjeldustölge levima 1990. aastatel ja Eestisse jõudis see 2000. aastatel Sülvi Sarapuu, Eesti esimese kirjeldustõlkide koolitaja eestvedamisel. Esimene kirjeldustõlkega teatrietendus anti 2010. aastal. See oli Oleg Titovi lavastatud Jerome K. Jerome'i „Kolm meest paadis“ Ugalas.

Kirjeldustölke koolitust pakub Tallinna Ülikool, aastaid tagasi sai seda õppida ka Viljandi kultuuriakadeemias.

Siret: See, kuidas kirjeldustölge sündis, on kuidagi armas ja nii loomulik. See on ju sama nagu muinasjutu rääkimine või filmi ümberjutustamine ajal, mil internetti veel ei olnud.

Mirjam: Jah, ma sain esimest korda selle kogemuse teatrist, kui käisin vaatamas Oleg Titovi lavastatud Jerome K. Jerome'i „Kolm meest paadis“. Küll oli uudne ja senisega võrreldes täiesti teistsugune, terviklikum teatrielamus!

Siret: Mina kuulsin kirjeldustõlkest alles umbes 2019. aastal, mil sattusin Sirbist selle kohta lugema. Samas, esimene kirjeldustõlke koolitus oli juba 2013. aastal Viljandi kultuuriakadeemias. Nüüd kajastatakse meedias ligipääsetavusega seotud teemasid rohkem.

Mirjam: Praegu on see ka levinum. Kirjeldustõlge tehakse nii mõnelegi etendusele ning juba kümnekond aastat ka paljudele Eesti Filmi Instituudi tootmistoetusega valminud mängufilmidele, rääkimata paljudest kirjeldustõlkega näitustest. Rõõmu teeb, et kirjeldustõlke tuleb aina juurde.

Siret: Kirjeldustõlkel on oma reeglid ja tavad. Ehkki ühtset rahvusvahelist standardit ei ole ja riigiti lähenetakse kirjeldustõlke loomisele erinevalt, on siiski mõned põhimõtted, millest lähtuda. Näiteks peab filmi ja teatrietenduse puhul kirjeldustõlge ajaliselt mahtuma täpselt dialoogide vahele ja kirjeldada tuleb ainult seda, mida on konkreetsel hetkel näha – eeldada ja oletada ei tohi.

Mirjam: Seda viimast on kohati päris raske järgida, sest tahes-tahtmata kipub sisse lipsama subjektiivseid hinnanguid. Samuti on raske õigel ajal pidama saada, et mitte panna kirjeldustõlkega etenduse süžeesse juurde mõnd pusletükikest, mis on tegelikult üksnes vaataja enda peas.

Siret: Jah, olen ka märganud, et pean ennast vahel kontrollima. Lisaks on vaja vältida ebamääraseid väljendeid, näiteks *tass on parasjagu täis* või *keskmine kehaehitus*, ja liigseid sünonüüme – kahes järjestikuses lauses võib öelda *mees*, ei pea kedagi vahepeal *häraks* või *isandaks* muutma.

Mirjam: Peale selle on tavaks vältida eitust, kui vähegi võimalik. See, mida keegi teeb või ei tee, kannab või ei kannab, ilmneb kuulajale selle kaudu, mida ta parasjagu teeb või kannab. Eelistame ka lühikesi lauseid, kuna nii on infot mugavam jälgida. Maali, fotot või riietuseset kirjeldades liigume üldiselt üksikule: esmalt visandlik ülevaade, mis on fotol või maalil kujutatud või mannekeenil seljas, seejärel üksikasjad. Muidugi kasutame ka kokkulepituid väljendusviise, mis on nägemispuudega inimestele arusaadavad, muu hulgas suundade nimetamiseks. Toon siin näiteks lause, mis kirjeldas keskaegse öövahi varustusse kuuluvat pasunat ERM-i kunagisel näitusel „Kellele kuulub öö?“.

Hõbedavärvi metallist pasun asetseb vitriiniseina paremal küljel: suupoolne kella 11 ja lai osa kella 16 suunas.

Siret: Oleme sinuga veel kokku leppinud, et anname kirjeldustes parema ja vasaku poole või suuna edasi vaataja poolt lähtudes – nii on päriselus vasak käsi kirjeldustõlgetes parempoolne käsi. Kirjeldustõlge valmib alati koostöös konsultandiga, kes on nägemispuudega. See tagab, et kõik on pimedatele ja vaegnägijatele loogiline. Selleks et tekst saaks viimase lihvi, läheb see veel toimetaja kätte, kes pöörab tähelepanu ebaselgetele kohtadele, mis meil kahel on märkamata jäänud, ja silub keelekonarused.

Karin: See on jah huvitav, hoopis teistmoodi toimetamine. Mirjam, sa mainisid lühikesi lauseid ... Kui esimese kirjeldustõlkega kokku puutusin, siis tunduski, et laused on kuidagi imelikult napid, kohati näisid üleminekud isegi seostamata. Aga uurisin siis teie käest, miks nii, ja sain teada, et see ongi põhimõte, mille siht on luua selgust sihtrühmale. Kirjeldustõlke toimetamine vajab kindlasti ka tundlikku pilku: sa püüad ette kujutada, kuidas üks või teine lause kõlab ja kas kirjeldatav ese, teekond või olukord on ikka mõistetav inimesele, kes saab infot üksnes kuulmismeele kaudu. Näiteks tuleb hoolikalt jälgida sõnade järjekorda. Kuulajal on väga raske tabada, millega on tegu, kui põhisõnale eelneb väga palju omadussõnu ja need ei anna aimu, millega see rida lõpeb. Suur, pehme, karvane, pikk võib olla nii kaisukaru kui ka lambanahaga kaetud iste. Siin on näide.

Algne tekst: Siseneme merekohinat täis avarasse näitusesaali, mille pikkus on 40, laius 19 ja kõrgus 7 meetrit. Sissepääsust kuni ruumi lõpuni vookleb umbes 2 meetri laiune veetee.

Väike kommentaar koos toimetuskliku ettepanekuga: Sõna „veetee“ näituseosana tekitab veidi ehk segadust nägemispuude korral. Kuulajas võib see tekitada segadust: „Mis see on, kas päris veetee? Klaas, mille all vuliseb vesi? Jne. Sõna „veetee“ juurde oleks hea lisada sõnad „nii-öelda“ ja „kujundlik“, „looklevalt kulgev, siniseid laineid kujutavate seintega“ vms.

Algne tekst: Näitusesaali uksest vasakul seisab kahel jalal suur halli värvi puidust ja viilkatusega teadetetahvel.

Toimetusklik ettepanek: Näitusesaali uksest vasakul seisab kahel jalal puidust teadetetahvel, mis on puidust ja halli värvi ning millel on viilkatus.

Mirjam: See on nii hea, et ERM-is on kena tava lasta kõik tekstid toimetajal üle vaadata. Nii sattusidki ju sina, Karin, meie kirjeldustõlke meeskonda. Aitad meid hädast välja, kui oleme ise tekstipimedad või kui millegi sõnastamisel on mõtted ja kujutlusvõime otsa lõppenud.

Siret: Muide, kirjeldustõlge jõudis ERM-i tegelikult alles 2023. aastal, mil valmisid muuseumisse jõudmise liikumisjuhis, kirjeldustõlked neljale näitusele ning lisaks toimusid kirjeldustõlkega tuurid ja rahvariite õpituba, mida juhendas Age Raudsepp. Enne seda oli muuseumi blogis ilmunud ühe foto ja maali kirjeldustõlge.

Mirjam: Ja need sündisid puhtalt õppimise ja kogemuse saamise himust!

Siret: Parafraseerides Tšehhovit, usun, et kunagi on aeg (ja mitte saja aasta pärast), mil kirjeldustõlge muuseumis ei ole eraldiseisev spetsiifiline nähtus, vaid näituste normaalne osa, heas mõttes silmatorkamatu. ERM-is ongi tajuda, et kirjeldustõlge kuulub näituste loomeprotsessi, sellega arvestatakse juba algetapis. Samuti leiab pildimaterjali kirjeldustõlkeid meie sotsiaalmeediast ja blogist. Meeldiv on mõelda, et äkki see aitab ka ühiskonna teadlikkust suurendada.

Karin: Kuidas aga sünnib üks täpne ja ladus kirjeldustõlge? Esmalt hakkab tööle kirjeldustõlk, kes ehitab teksti üles, eks ole? Rääkige lähemalt, kuidas see käib.

Siret: Kõigepealt peab olema julgust ja vabadust – ei tohi peljata materjali ega ka sihtrühma. Mäletan esimest päeva kirjeldustõlke koolitusel. Enamik tulevastest tõlkidest polnud nägemispuudega inimestega kokku puutunud, nii et õhk oli ebakindlusest ja jäigast viisakusest pinev. See ontlik olukord sai aga kesta ainult umbes paar tundi, siis tuli silmahaiguste loeng, kus räägiti muu seas, kuidas enneaegsete laste hulgas on pimedaks jäämine vähenenud, ja arst-lektor kinnitas, et tulevikus on üha vähem pimedaid inimesi. Ühtäkki aga kostis auditooriumist solvunud-küsiiv hüüatus: „Oot, kuidas palun? Kas te tahate öelda, et meile ei tulegi järeldasvu?“ Must huumor ja koos naermine tegi kiiresti selgeks, et ükskõik kui erinevad me oleme, kõige laiemas ja paremas mõttes oleme ikka ühesugused. Ei maksa võtta liiga ettevaatlikku hoiakut.

Mirjam: Meie saimegi ju tuttavaks sellesama koolituse esimesel päeval ja kohe tundus, et klapime hästi. Kusjuures see polegi kirjeldustõlke loomisel vähetähtis, kindlasti aitab heale tulemusele kaasa ühine arusaam teksti väljanägemisest, sarnane tööstiil ja oskus mitte võtta teise ettepanekuid isiklikult.

Siret: Nõus. Ja ma soovitan ka julgelt projekte vastu võtta, isegi kui pole midagi sellist varem teinud. Enne esimese näituse kirjeldustõlketööd olin teinud üksnes paar blogilugu. Ja siis avanes võimalus teha kirjeldustõlge väga mahukale näitusele „Õige keha, vale keha?“. Usun, et me kõik õppisime selle käigus tohutult. Lisaks museaalide täpsele kirjeldamisele (paberist metallini, nõobist kirstuni) õppisime ka seda, kuidas valida kuulajale jõukohane maht ja õige toon.

Kirjeldustõlge: *Otsevaade näitusesaali: ruum on liigendatud kaarjate ja looklevate vaheseintega, mida on kasutatud näitusepindadena.*

Näitus „Õige keha, vale keha?“. Foto: Berta Jänes

Mirjam: Kas sina loed enne kirjeldustõlke kokkupanekut näiteks eseme ajaloo, kunstniku või ajastu kohta ka?

Siret: Jah, mulle on väga oluline, et tekiks kontakt, et materjal tekitaks minus emotsioone ja küsimusi. Ja seejärel ma armun! Mul on sõpradega lausa siseringinali: „Aa, Siret on nüüd Konrad Mäesse armunud. Alles eelmine kuu oli ju Soosterisse.“ Muidugi 90 protsenti taustaks loetud infost kirjeldustõlkesse ei mahu ega sobi, aga tekst saab nii kindlasti parem.

Vahel satun mõnda autorit või maali lugu uurides väga põnevatele faktidele. Näiteks Konrad Mäe portreed Bronislav Orlovskist kirjeldustõlkides hakkasin jälgi ajama, mis mees see Orlovski oli, ja jõudsin muu hulgas kohtumaterjalideni: keegi oli kellelegi midagi maksmata jätnud. Meeleolukas, aga seda ei saanud kirjeldustõlkesse panna, kuna see ei sobinud muu infoga ja oleks mõjunud lihtsalt kollase uudiskilluna.

Mirjam: Vahel tundub, et kirjeldustõlke kirjutamine on nagu juhendmaterjali koostamine. Konkreetne raamistik – reeglid ja piirangud – võib alguses ära ehmatada.

Siret: Mullegi pole võõras see mõte, et oot, kas ma kirjutan juhendit. Kas kõik peensused peab ikka välja tooma? Aga loomingulisus, improvisatsioon? Jah, kirjeldustõlge peab olema täpne, loogiline, võimalikult objektiivne, aga see ei tähenda, et ta on kuiv ja tihe nagu pesumasina kasutusjuhend. Kirjeldustõlge on looming.

Võrdleme näiteks sonetti ja vabavärsilist luuletust. Sonetil on erinevalt vabavärsist kindel riimiskeem, sisuline struktuur ja keelenõuded, aga ta ei pea sellepärast veel tuim ja igav olema. Kui võimalik, siis tuleb vormi või millegi muuga mängida, aga mäng ei tohi olla eesmärk omaette – siht on ikkagi täpne vahendamine.

Kirjeldustõlkides Johannes Pääsukese 1914. aastal tehtud fotot (vt lk 43), kirjutasin eraldi loona lõppu, mis sellel sõjaeelsel päeval tolles Tartu agulihoovis juhtuda võis. Koos mõtlesime tekstile meie arvates väga tabava ja kõlava pealkirja: „Sõjaeelne suvesumin“. Kirjeldustõlkesse sai aga selline mäng:

Fotole on juhuslikult jäänud ainult vasakpoolne naine. Arvan, et ta andis laksu plikale, kes hoiab nüüd istmikust kinni, ja ütles paar kurja sõna ning tuhises edasi. Mis pahandust tüdruk võis teha? Ehk matkis ta teiste laste ja fotograafi rõõmuks, kuidas poemees pudelilt korgi välja lööb? Või kuidas päikesevarjudega preilid tippides munakividel kõnnivad ja purjus voorimees laulab?

Siinkohal on oluline roll konsultandil, kes annab teada, kui info on mängu käigus kaduma läinud.

Mirjam: Olen tähele pannud, et kirjeldustõlgete koostajatel on ka oma kiiksud nagu kirjanikelgi. Mõni on ohtrasõnalisem, mõni püüab kirjeldatut edasi anda võimalikult napilt. Mulle endale ei meeldi võltspaatoslik ülepaisutus või nämmutamine, sellised laused nagu „Tere tulemast avastama võrratut ja salapärast viikingite maailma!“.

Siret: Mulle näiteks ei meeldi kirjeldustõlkes släng ja hellitusvormid. Võib-olla on see isiklik maitse, aga tunnen, et släng annab tekstile vale tooni ja pealegi see ju muutub kogu aeg. Deminutiividega (*linake, lauake* jne) nunnutamine võib aga mõjuda materjali alavääristavalt.

Karin: Ilmselt tuleb näituste kirjeldustõlgete puhul järgida ka originaalmaterjali stiili?

Siret: Jah, kindlasti. Teksti stiil peab ühtima materjali omaga. Lähtuda tuleb kuraatoritekstist, kirjeldustõlge ei tohiks sellest väga palju erineda. Üksikut maali tõlkides saab mingi taju kätte, kui uurida lähemalt kunstnikku ja tema loomingut.

Vahel otsin inspiratsiooni ka raamaturiiuli ees jalutades, näiteks Pääsukese foto kirjeldamisel jõudsin agulimeeleolu ja sõnavarani Leida Kibuvitsa lugedes.

Vahel on kohutavalt raske jätta edasi andmata info, mida ma tean, aga mida näha pole. Soome-ugri püsinäitusel „Uurali kaja“ on valgusjõel tunneliosa, kus kahel pool seina on soomeugrilaste fotokujutised. Kuna nad ei kanna rahvariideid, mille järgi saaks väita, et tegemist on vepsa naisega, siis ei saa seda öelda kirjeldustõlkes, kuigi soome-ugri näitusetiimi liikmena oli mul see info olemas.

Teen endale alati selgeks, milline on teema ja raamistik nii sisu kui ka kujunduse mõttes, ja selle alusel loongi kirjeldustõlke. Näituse „Õige keha, vale keha?“ üldkujundus oli inspireeritud rakust, inimorganismi väikseimast talituslikust üksusest. Nagu inimkehal pole teravaid nurki ja sirgeid jooni, nii ka kehanäitusel: ruum oli üles ehitatud kaartide ning looklevate joontega. Sisenedes astuti otsekui rakku ja hakati seal seiklema. „Kellele kuulub öö?“ oli aga kujundatud tänavatena, seega liikus ka kirjeldustõlge mööda tänavaid ühest ajastust teise. Raadi skulptuuriparki kirjeldades tahtsin sealset keskkonda sisse tuua, kuid see osutus päris keeruliseks, sest see on ju aastaajati erinev. Mingil määral oli see siiski võimalik, toon väikese näite.

Kuju asub peavärvavast vasakule jääval muruplatsil, selle paremal küljel on hiiglaslik maani rippuvate okstega arukask.

Skulptuur „Sepp“ asub mõisapargis veetorni ette jääval muruplatsil, kujust vasakul on neli kaharat kuuske.

Soovitame Raadi skulptuuriparki külastada mitu korda, alati on võimalus tajuda midagi uut: kord on graniit päikesest soe, siis lumest märg või sügislehtedega kaetud; kevadel lõhnab toomingas, sügisel kõdunenud lehed.

Mirjam: Lisaks oleme kirja pannud ettevaatusabinõusid, et näitusekülastajad ennast turvaliselt tunneksid. Näiteks mainisime rannarootsi näituse puhul liikumisteed kirjeldades, et piiritsooni tähistava alaosa juures on okastraadid, „Uurali kaja“ näitusel andsime aga teada, et madalasse komi tarre sisenedes tuleb kummarduda. Selleks et need hoiatused kirjeldustõlkesse jõuaksid, on vaja ise näitus selle pilguga läbi käia.

Kirjeldustõlge: *Tumesinise maakaartidega kaetud seina ääres on silindrikujuline metallist tünn. Tünni kohal on horisontaalselt okastraat.*

Näitus „Rannarootslased. Randunud ja juurdunud“. Foto: Berta Jänes

Siret: Jah, nii teengi: kõnnin näitusel, paber-pliiats peos, mõõdulint taskus. Määrان materjale, mõõdan, kirjeldan, nii et kirjutades tean lausa füüsiliselt, mida vahendan. Sel moel valmib üldine plaan. Pildistan nii palju kui võimalik, et arvuti taga tööd jätkata. Siis löimin teksti sisse juba üksikasjad. Näiteks meeldib mulle edasi anda esemetel leiduvaid täkkeid, kriime ja muid kulumisjälgi – need annavad asjadele loo, emotsiooni ja väärtuse.

Mirjam: Kui sina oled esialgse variandi valmis saanud, asun tööle mina kui konsultant. Kui vähegi võimalik, käin enne mõnel kuraatorituuril, et teada saada, mis on koostajate silmis näituse juures eriti tähtis ja mainimisväärne. Ühtlasi saan kätte esmase ruumitunnetuse. Loen sinu kirjutatud teksti alati mitu korda läbi, et kõik oleks kindlasti arusaadav ja midagi olulist ei jääks kahe silma vahele. Mõistete juures tuleb veel tähele panna, et ei kalduks tautoloogiarajale. Nii tuleb näiteks mütsi selgituses nimetada seda peakatteks, mitte mütsiks.

Siret: Kui terminitest rääkida, siis etnograafia mõisteid kontrollin alati Ants Viirese „Eesti rahvakultuuri leksikonist“, rahvariidenäituse puhul uurisin muidugi rahvariideraamatuid. Paljude esemete kirjeldamisel esitame ka lühikese mõiste selgituse. Näiteks püsinäitusel „Kohtumised“ on paikkondlike riiete teema all Kirbla naise kirjelduse juures öeldud nii:

Mannekeenil on peas punasest siidist lilleline pottmüts – potikujuliseks polsterdatud ümarapõhjaline peakate, mille laubale ulatuvat äärt ehib valge sakilise servaga pits.

Sünonüümisõnaraamatut kasutan ka, aga olen ettevaatlik ja pigem mõõdutundeline, vältides liigseid sünonüüme ja liiga lennukaid väljendeid. See oleks naeruväärne, kuidagi pingutatud ega kõlaks kokku varem mainitud kirjeldustõlke üldpõhimõtetega, kui öelda ühes lõigus *naine*, *seelikukandja*, *daam* ja *emand*. Paremini öelda *ta/tema* või jääda sõnakorduse juurde.

Karin: Mis on teid selle töö juures kõige enam proovile pannud? Mõni ootamatu avastus või märkamine?

Siret: Kõige olulisem ja ka ootamatum asi, mida olen õppinud, on see, kuidas me tegelikult ei näe, ei märka ja isegi n-ö vaatame valesti. Kõike aga ei saagi kahjuks sageli edasi anda, mõni nüanss jääb saladuseks.

Tulen korra tagasi sellesama esimese foto juurde, mida kirjeldasime – Johannes Pääsukese 1914. aasta foto Tartu agulihoovist, kus on kamp lapsi ja paar naist. Esmapilgul lihtne, aga siis tulevad detailid. Mis katus see on, kas pult- ehk ühekaldeline katus? Mis põll see on?

Näiteks jääb arusaamatuks, mis asi on see hoonetest kõrgem kaldus post. Milleks see on mõeldud? Konsulteerisin kolleegidega ja tegin postituse Facebooki lehel „Eesti pildid“, et selgust saada. Tuli mitu vastust, kuid tõde ei selgunudki. Kas see on pesukuivatamise põikpuu, mis vahepeal üles tõsteti, koduloomade veristamise post, võrkude kuivatamise puu, lõnga kuivatamise ja venitamise koht? Nii see kirjeldustõlkesse kirja saigi, et pole täpselt teada.

Kirjeldustõlge: *Mustvalgel fotol on kujutatud munakivisillutisega hoovi, kus puukuuri ees askeldavad kaks naist ja kaheksa last.*

1914. aasta juuni. Tartu, Mäe tänav 17 hoov. Foto: Johannes Pääsuke. ERM Fk 349:321

Alati on oht ka üle mõelda. Jäin sama foto juures mõtisklema, kas märgitud aeg, juuni 1914, on ikka õige. Juuni? Miks inimestel kampsun seljas on? Kaugusest paistavad lehtpuud ... Kas neil on ikka juuni kohta sobiva suurusega lehed küljes? On neil üldse lehed? Õnneks on olemas internet ja ma sain kontrollida, mis ilm tollal oli – oligi jahedam juuni. Sellistel puhkudel tuleb aga õigel ajal pidurit tõmmata, mitte kõrvalisse kinni jääda.

Detektiivitöö on magus, kuigi mõnikord närvesööv ja ajamahukas. Karin Lutsu maali „Leerilapsed“ puhul läks mul jupp aega, et teada saada, mis lillekimp ühel tüdrukul käes on. Pommitasin mitut aednikku ja aiandushuvilist. Anemoonid! Kevadlilled, aga leer on ju pigem suvel. See oli taas kerge ülemõtleamise koht. Kas Luts valis anemoonid, kuna nende sümboolne tähendus on uus värske algus? See oleks leerile kohane teema. Jah, muidugi annan endale aru, et Luts võis maalida juhuslikud lilled. Aga kirjeldustölke kuulaja saab siis ise otsustada, kas see on oluline ja märgiline detail või mitte.

Kirjeldustölge: *Maalil on kujutatud otsevaates kaht teismelist tüdrukut käsikäes kõndimas, taustaks valge Otepää kirik.*

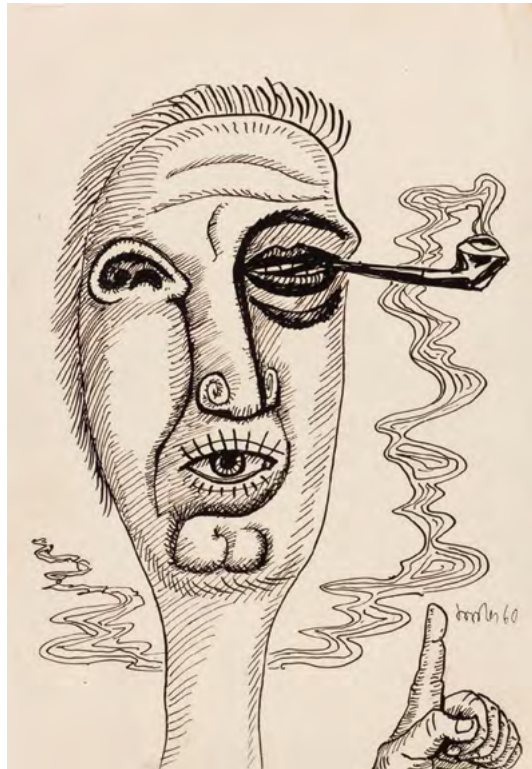

Karin Luts „Leerilapsed“, 1936. TKM TR 12 M 12

Paras peamurdmine ja tähenduse otsimine käis ka Ülo Soosteri „Sürrealistliku pea“ kirjeldamisel. Joonistusel on mehe pea, kus kõik näoosad on omavahel koha vahetanud: silmade asemel on suu ja kõrv, suu kohal silm jne. Ja äkki on lõua asemel miski, mis meenutab kas tagumikku või munandeid. Küsisime Mirjamiga mõlemad

tuttavatelt, mida nemad seal näevad, ja vastused jagunesidki nende kahe variandi vahel. Aga see ei ole ju loogiline, kui kõik muu on näoga seotud, ja äkki teine kehapiirkond. Sooster on matemaatiliselt loogiline. Seega jäi sõnastuslikuks lahenduseks „keskelt poolitatud lõug“.

Kirjeldustõlge: *Mustvalgel joonistusel on suitsetava mehe portree, kus kõik osad näos on koha vahetanud.*

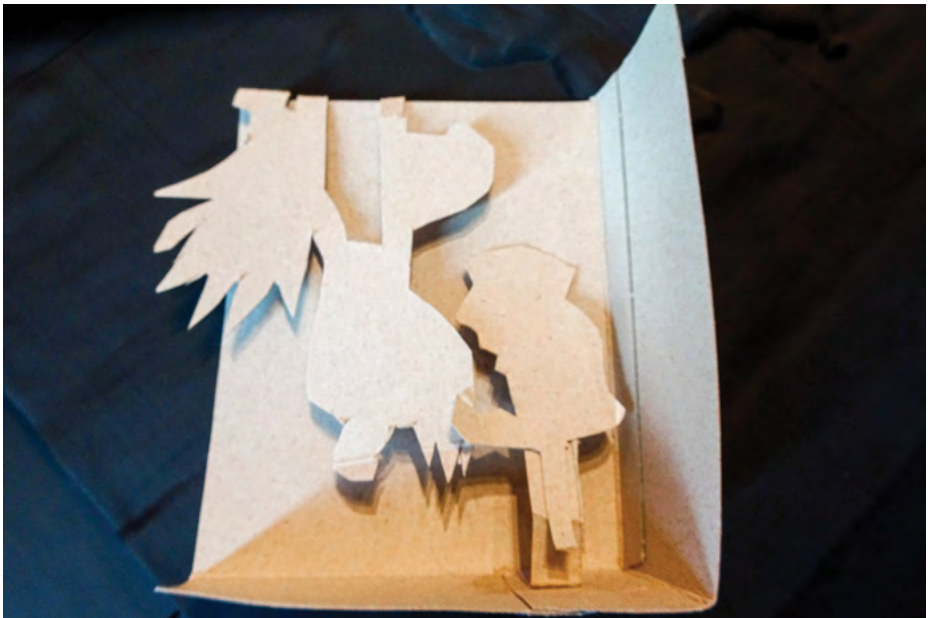

Ülo Sooster „Surrealistlik pea“, 1960. TKM TR 18170 B 3918

Mirjam: Mind üllatab ikka veel, kui palju on pisidetaile, mis jäävad esmapilgul tähele panemata ja kerkivad esile alles mitmekordsel lugemisel. Aga minagi olen kõvasti vaeva näinud, et mõni maal endale korralikult selgeks teha. Näituse „Surrealism 100. Praha, Tartu ja teised lood ...“ maale kirjeldades olin püstihädas tšehhi surrealisti Jindřich Štyrský maali „Punane orhidee (suudlus)“ visandliku ülevaatega. Viimases hädas tuli mulle appi abikaasa, kes tegi mulle papist maketi, mille abil püüdsin sõrmede all kombatavat sõnadesse panna. Mõistagi küsisin ka mitmelt inimeselt ja suisa tehisarult hinnangut, mida sellel maalil õigupoolest kujutatakse. Kirjeldus sai lõpuks selline:

Teosel on kompositsioon kolme lille ja inimlaadse kujutisega. Lilled on tagurpidi. Kompositsioon on koondatud maali keskossa ja paikneb aknalaua kohal. Üks kreemikasbeeži õiega lill on maali keskpunktist vasakul ülal. Kreemikasbeežist õiest allpool veidi paremal on varte otsas kaks piklikku sarnast punavalget õit. Piklikud õied paiknevad maali keskjoonest allpool. Beeži värvi inimlaadne kujutis on neist paremal ja ulatub maali ülemisest kolmandikust alumise kolmandikuni.

Kirjeldustõlge: *Valgest papist makett.*

Papist maali makett. Foto: Katriin Reinsoo

Täpsustan ju sinuga, Siret, paljud asjad üle. Küsin näiteks, kas inimesed fotodel või mannekeenid on otse- või külgsuunas, kas triibud riietusesemetel, ruumi laudiselaad vms on horisontaalsed või vertikaalsed ja, mis mulle isiklikult iseäranis tähtis, millise näoilmega on inimesed. Püüame luua kirjeldatavast võimalikult täpse pildi. Seepärast on meie tekstides ka võrdlemisi palju numbreid, mis tähistavad näiteks laiust, kõrgust ja sügavust. Samas ei tohi nendega liialdada, seepärast teen teinekord ettepaneku asendada mõni mõõt hinnangulise omadussõnaga, nt kitsas või lai. Vahel harva aga õnnestub eseme mõõt, mis võib abstraktseks jääda, elulise näitega arusaadavamaks muuta. Siin on näide ERM-i kunagiselt näituselt „Õige keha, vale keha?“:

Vitriini paremal seinal ripub metallnagil lühikeste varrukatega ristimiskleit, mis on umbes 106 cm pikk ehk ligikaudu poole pikem kui keskmine vastsündinu.

Pööran tähelepanu veel sellele, kuidas on kirjeldatud esemete ja vitriinide paigutust näitusesaalis. Tahan, et näitusekülastajal tekiks hea ettekujutus, kuidas miski ruumis paikneb. Selleks et tulemus oleks võimalikult selge, teen endale lugemise ajal märkmeid, ja kui silme ette vormunud pildis tekib ebakõlasid, esitan täpsustavaid küsimusi. Esimese lugemisringi läbinud tekst ongi tihedalt kommentaarikastikesi täis.

Karin: Päris mahukas töö nii ajaliselt kui ka sisuliselt. Kusjuures sihtrühm on ju mitmekesine – sellega tuleb ka arvestada.

Mirjam: Jah, mõned pole kunagi nägijad olnud ja neile võivad *türkiissinine* ja *oliiviroheline* kõlada täieliku umbluuna. Teised on pimedaks jäänud täiskasvanuna – nemad just ihkaksid saada rohkem teavet värvivarjundite ja -tõlgenduste kohta, et panna peas kokku terviklikum pilt.

Siret: Kommentaarid käivad, jah, loomulikuna sellise töö juurde. Paljud on lihtsasti lahendatavad, mõnega on pikemalt jantimist, nii et vahel tuleb mõni näituseosa uuesti läbi käia. Muidugi tekib mõnikord reaktsioon, et „pagan, miks ma seda kohe ise ei märganud“. Aja jooksul on meil välja kujunenud teksti ülesehituse loogika ja taju, kui põgusalt või põhjalikult midagi kirjeldada. Seega valmivad tekstid nüüd kiiremini ja kergemini, aga samas ei tunneta tõlk ikkagi maailma nii nagu nägemispuudega inimene.

Mirjam: Kui tekst hakkab lõplikumat kuju võtma, vaatan seda ka keeleteoimetuslikult. Tegelen põgusalt ortograafia ja vormistusega ning vahel arutleme Siretiga, kuidas saaks midagi paremini öelda. Mõnikord laseb sobiv sõnastus end kaua oodata, aga selle krooniks jääb toimetaja Karin minu mõttetöö viljaga enam-vähem rahule. Näide pärineb Karin Lutsu maali „Leerilapsed“ kirjeldustõlkest.

Algne tekst: *Tema heledad õhukesed juuksed on keskelt lahku kammitud, ta kannab kitsast heledat juuksepaela, mis kulgeb pealaelt oimukohtadele ja sealt kuklasse.*

Lõplik tekst: *Tema heledad õhukesed juuksed on keskelt lahku kammitud. Ta kannab kitsast heledat juuksepaela, mis on kinnitatud otsa ees juuksepiiri tagant ja kulgeb kuklasse, järgides peakuju.*

Siret: Tegelikult võib ju öelda, et kirjeldustõlge on omaette žanr. Eriti tore on mõelda, et tulevikus tekivad kirjeldustõlke koolkonnad ja stiilid, näiteks ilmekas ja hinnangulisem ning lakoonilisem ja objektiivsem. Samuti oleks põnev lugeda arvustusi kirjeldustõlkega filmide ja teatrilavastuste kohta. Kirjeldustõlge aina areneb ja see teekond on põnev.

*

Siret Saar käis 2020. aastal Tallinna Ülikoolis kirjeldustõlke koolitusel, Mirjam Pihlamägi on lõpetanud sama koolituse kirjeldustõlke konsultandina.

Valik koostöös valminud kirjeldustõlkeid

- Sõjaeelne suvesumin. Kirjeldustõlge Johannes Pääsukese [fotole](#).
- Kirjeldustõlge näitusele „[Kellele kuulub öö?](#)“.
- Kirjeldustõlge näitusele „[Sürrealism 100. Praha, Tartu ja teised lood ...](#)“.
- Raadi skulptuuripargi skulptuuride [kirjeldused](#).

Lisalugemist

Kai Kuusk, Ingrid Krull, Pimedate ja vaegnägijate teekond kultuurini. – [Sirp](#), 19. juuli 2019.

Siret Saar, Kirjeldustõlge muuseuminäitusel, Eesti Rahva Muuseumi näitel. – Eesti Rahva Muuseumi [ajaveeb](#), 15. oktoober 2023.

Milleks ültse on korrektorit vaja?

Pille-Riin Larm
Sirbi kirjandustoimetaja,
liidu tegevliige

Õigupoolest peaks pealkirja ümber olema jutumärgid, sest see on tsitaat. Niiviisi küsiti minult 2025. aasta suve hakul, mil minust ja mu kolleegist Maria Möldrist said Sirbi auväärsse korrektori Tiina Kivika ametijärglased, kumbki poole kohaga.

Keeletoimetajate liidu liikmele ei ole tarvis selgitada, milleks on korrektorit tarvis. Selge see, et ka kõige hoolikamalt ette valmistatud trükitekstis võib leiduda mõni aps, rääkimata kujundusprogrammiga automaatselt sugenevatest poolitusvigadest. Korrektori põhieesmärk on teha nii, et lugejal oleks hea: miski ei tohi riivata tema silma ega takistada lause mõtte jälgimist. Nii ma küsijale vastasin.

Muidugi on mängus ka autori, toimetaja, keeleteoimetaja ja väljaande au. Artikkel võib olla tarku mõtteid tulvil, kahtlemata ongi, aga kui need mõtted ei ole esitatud korrektses kirjakeeles, klaarilt ja elegantselt, siis teksti tõsiseltvõetavus sageli kahaneb. Korrektor annab sõnajuveelile viimase lihvi. Ühtlasi aitab ta hoida tiimis head meeleolu: vahel tuleb toimetaja ja kujundajaga nõu pidada või üht-teist täpsustada ning pahurus ei tule koostööle kasuks. Hea meeleolu hoidmine on õnneks lihtne, kuivõrd artiklid ise on valdavalt huvitavad ja nendes leiduvad apsud võivad pakkuda üksjagu nalja.

Tiina Kivikas kehastab minu silmis ideaalset korrektorit: tähelepanelik, kannatlik, kiire, laia silmaringi ja hea huumorisoonega. Tiina töötas Sirbi korrektorina rohkem kui pool sajandit. Et selle vägitööga hakkama saada, ei pea olema mitte ainult väga asjatundlik, vaid ka ebatavaliselt meeldiv inimene. Respekt, Tiina, nagu öeldakse! Müts maha.

Kui nüüd põigata korra tagasi pealkirjas esitatud küsimuse juurde, siis Tiina teab rääkida lugusid, kuidas Nõukogude ajal võis eksimuse eest riigijuhi nimes käskkirja saada. Hea, kui asi sellega piirdus ...

Vahel on korrektoritöös mängus puhtalt raha. Töötasin kunagi reklaamiagentuuris, kus räägiti hirmulugusid sellest, kuidas ükskord tulnud juba valmis öllepudelisildid lasta uuesti trükkida, kuna tootenimes oli kaks tähte kogemata vahetusse läinud. Kontoris tehti kõigest väike näpuviga, aga värviliste erilise kujuga siltide tiraaž oli suur – muidugi oli uute siltide trükkimine agentuurile kulukas.

Noh, ajalehelugejad on vist leplikumad kui õllesõbrad. Küllap nad andestaksid niisugused pärlid:

- *kunsti ja dialoogiga **maalima** päästmise poole,*
- *nipeldatud puuvillaniidist kaelaehe on **kass** omaette,*
- ***Helisingi** tantsumaja,*
- ***ükskikud** üksikisikud,*
- *siin võib probleemiks tulla **iseseenest** palju laiem mure,*
- *eelarvepoliitika aktsepteeritavus on tehtud veelgi **keerulisenaks**,*
- *mis siis, kui ruumist hingatakse hapnik ära ja **parter** hakkab pinda käima?*

Kahjuks või õnneks ei saa ma seda kunagi teada, sest trükkis need sõnad ei ilmunud.

Üllatavalt sageli olen saanud kirjakeelseks parandada ka sõnu „lavastus“ (esineb kujul „lavatus“) ja „puänt“ („püant“, „püant“). Sageli on vääratusi nimedes – mitte ainult eksootilistes, nagu Gaddafi või Filistin, vaid ka meie endi kultuuritegelaste ja paikade hästi tuntud nimedes, samuti teoste pealkirjades. Mõtlen niisugustel puhkudel ikka oma sõiduõpetajale, kes ütles, et autojuhile on kõige ohtlikumad just tuttavad kohad, sest seal tähelepanu hajub. Tekstiga töötades on samamoodi. Kuidas muidu sai juhtuda nii, et mu enda toimetatud ja hoolikalt üle loetud artiklis nimetati „Hieronymuse“ tõlkesarja ükskord ikkagi hoopis „Hironymuse“ tõlkesarjaks?

„Hieronymus“ toob meelde kaastöö, kus oli kirjutatud: „Erinevalt ökonokraatiast ei kuulu meteoroloogid uue aja *oratores*’te seissusse“. Korrektor: „Ülakoma otseks. Märgin ka, et „oratores“ on juba mitmuses – kas topeltmitmust on tarvis? Võib-olla *oratores’e*?“ Toimetaja: „*Oratores* tähistas keskajal vaimulike seisust, aga kuidas siin peaks olema, ei oska öelda.“ Koos valisime loodetavasti sobiva lahenduse.

Üsna tihti on tekstis sassis *ma-* ja *da-*tegevusnimi või tuleb ette kentsakat käändekasutust, kuna lauses mõnd sõna muutes ei ole märgatud muuta ümbritsevaid sõnu. Selle väikese asja ajab korrektor muidugi sujuvalt korda. Vahel juhtub aga, et kiire toimetamise ja veel kiirema keeleteoimendamise käigus on paigast loksunud terve lause struktuur: kas ei asu kõrvallause loogilises kohas või algab vale sõnaga (*kelle/mille*). Korrektoril on lause kordategemiseks enamasti veelgi vähem aega kui tema tiimikaaslastel ja mõnikord ei tahetagi, et ta teksti seda tasandit puutuks, kuid leebelt tuleb siiski tähelepanu juhtida.

Teksti autoril, toimetajal ega keeleteoimetajal ei ole eriti tarvis mõelda poolitamisele. Korrektor teeb seda pidevalt, eriti liitsõnade puhul: *pabe-rajakiri, teemap-lokk, kiirkohtingus-eeria, jaa-niussid, ta-guotsad* ... Aeg-ajalt tuleb sidekriipsule sobivaima koha leidmiseks uurida võõrsõna etümoloogiat. Mõne sõna puhul, näiteks *šiigidid*, on kõige lihtsam paluda kujundajal seda mitte poolitada.

Ja siis need ülakomad! Võõrnimesid käänama asudes on palju kasu sellest, kui tutvusringkonnas leidub mõni tõlkija. Missuguse pühendumusega hääldavad nad ette kõiksugu nimesid! Räägivad veel loogi juurde. Muidugi leiab hääldusnõu ka internetist, aga seal ei kaasne küsimusega meeldivat suhtlust. Kui vaid suhtlemiseks aega jääks ...

Minu eesmärk ei ole 100 protsenti korrektne tekst. See ei ole saavutatav, sest töökoormus ei jaotu ühtlaselt ning valmis kujundatud artiklite põhihulk tulvab lugemiseks lauale peaaegu ühekorraga vahetult enne lehe trükkiminekut. Inimene väsib. Püüdlen siiski 97 protsenti korrektse teksti poole ning lohutan end mõttega, et kui teksti jääb ka mõni väike aps, siis ehk lisab see tervikule inimlikkust, huumorit, värvi.

Praeguseks olen teinud vaid ühe sajandiku sellest tööst, mida tegi Tiina Kivikas, ning juba enam ei jaks. Maria Mölder on õnneks märksa võimekam ning küllap kogub temagi sahtlisse korrektuuripärleid. Jaksu ja rõõmu, Maria!

„Kas *üldse* kirjutatakse *t*- või *d*-tähega?“ päris selle artikli kirjutamise ajal mu muusa ja soovitas: „Kirjuta sina tugeva *t*-ga!“ Ole lahke, kirjutasin. Ja parandasin ära.

Keeletoimetaja loeb

Mirjam Pihlamägi

Eelmise aastaraamatu vestlusringis käsitleti põhjalikumalt keeletoimetajate puhkamise ja taastumisega seotud küsimusi. Muu hulgas mainisid vestelnud toimetajad, et neil aitab lõõgastuda väärt raamatute lugemine. Selleaastasel liidu suveseminaril aga kõlas ettepanek hakata eriti hästi toimetatud raamatutele või meediatekstidele andma hea eesti keele märki. Ühtlasi on 2025. aasta kuulutatud raamatuaastaks.

Nii saavadki nüüd sõna kolleegid toimetajad, kes kirjeldavad lähemalt mõnd algupäraselt emakeelset või eesti keelde tõlgitud raamatut, mille keeleline ilu või sisuline terviklikkus on neid kas hiljuti või kaugemas minevikus iseäranis võlunud. Lugeja saab osa üheksa keeletoimetaja lugemiselamustest.

EVELIN KIVIMAA

Marie Kondo „Jaapani korrastuskunst: korrastamise elumuutev vägi“

Tänapäev, 2015

Mõjuv raamat, mis minu jaoks oli esimene samm teekonnal minimalistliku eluviisi poole. Selle seltsis alustasin kodus asjade korrastamist, et jätta alles ainult need, mis pakuvad rõõmu.

Algselt jaapanikeelsena ilmunud raamatu on inglise keele kaudu tõlkinud Krista Eek ning toimetanud Tuuli Rehema. Nende töö on nauditav, sisu taustal pakub lugejale rõõmu ka viimistletud keelekasutus. Võluval moel mõjub eestikeelne tekst justkui kummardus jaapanipärasele: ühtaegu aupaklik ja kindel sõnavalik jätab meeldiva tunde ja innustab tegutsema autori soovitatud viisil.

Evelin Kivimaa loeb. Foto: Katarina Kivimaa

Muñoz Molinat lugedes. Loeb Karmen Maat. Foto: Priit Pihlamägi

MARJU RANDLANE

Antonio Muñoz Molina „Talv Lissabonis“

Toledo kirjastus, 2018

Kuna tänapäeval antakse raamatuid välja kiiruga ja hulgaviisi, on esimene haruldane ja suurepärane nähtus see, kui raamatus pole näpuvigu. Neid pole Antonio Muñoz Molina raamatus „Talv Lissabonis“, mille on hispaania keelest tõlkinud Triin Lõbus ja toimetanud Mari Laan.

Teiseks kosutab hinge see, kui tõlkes ei ole konarusi, kui tõlge on loomulik ja teeb lugemise kergeks – selles raamatus nii on, tihendatud laused on sisendusjõulised.

Kolmas tuleproov, kõige raskemini mõõdetav – tegelikult ainult subjektiivselt mõõdetav –, on see, kas raamat mõjub. „Talv Lissabonis“ räägib muusiku kirest ühe naise vastu, taustaks džäss, joomine, põgenemine enda eest ja kuriteod (tõsi, mitte eriti usutavad, aga see-eest Humphrey Bogarti stiilis).

Kes on kirge kogenud, teab, et pole tähtis, kelle või mille vastu seda tunda – kas joomise, heroini, muusika või inimese vastu –, see haarab su oma võimusesse nagu hullus. Mulle mõjus see raamat nii, et tungis mu unenägudesse: nägin unes kohtumist noore tundmatuga, kes mõistis silmapilk, nagu minagi, et peame koos olema, hoolimata teiste unenäoliste tegelaste pilgetest. Selle mõju eest annan au nii autorile, tõlkijale kui ka toimetajale.

Maarja Möldre loeb. Foto: Marko Saarm

MAARJA MÖLDRE

Louis-Ferdinand Céline „Sõda“

Varrak, 2025

Prantsuse romaanikirjaniku Louis-Ferdinand Céline'i teoseni „Sõda“ jõudsin tänu tõlkija Heli Alliku antud intervjuule¹, mida sattusin Sirbist lugema. Põnev oli juba käsikirja saatust: nimelt oli see umbes 80 aasta eest autori korterist varastatud ja jõudis tema pärijateni alles viis aastat tagasi. Suurt huvi tekitas tõlkeprotsessi kirjeldus ja toimetaja Heete Sahkai osa selles.

Nagu tavaliselt, on toimetaja osa tavalugejale eristamatu, aga tulemus, mis Varraku kirjastamisel kaante vahele on jõudnud, on lihtsalt suurepärane. Keel on tõtlev, otsekohene, robustne, nagu 20-aastasele mehele sobib, samas täiesti värske, tänapäevane ning annab praegusaja lugejale täpselt edasi seda, kuidas sõda lõhub inimese füüsisist ja vaimu, olgu siis üle saja aasta tagasi või neil tundidel ikka siinsamas Euroopas.

¹ Triinu Tamm, „Sõda“ on korraga mürk ja ravim. – [Sirp](#), 24. jaanuar 2025.

MARET NUKKE

Kim Stanley Robinson „Tulevikuministeerium“

Aegraja kirjastus, 2024

Selle mahuka ulmeromaani tegevus toimub lähitulevikus, kus kogu maailm peab rinda pistma kliimasoojenemise tagajärgedega. „Tuleviku ministeeriumis“ ei kohta tulnukatehorde ega peeta tähtedevahelisi lahinguid, mida ulmekirjandusest kauge inimene pelgama peaks. Autor põimib osavalt fakte fiktsiooniga ja mängib läbi kõikvõimalikud tulevikustsenaariumid, pakku des rohkelt informatsiooni selle kohta, millest on juba saanud reaalsus ja mis ootab ees.

Raamat on huvitava ülesehitusega – see koosneb maailma eri piirkondades elavate inimeste lugudest, mis esmapilgul ei ole omavahel seotud, kuid sündmuste edenedes moodustavad terviku. Nutikalt teksti lisatud ühiskonna, majanduse ja kliimaga seotud kontseptide ja seaduspärasuste asjalikud selgitused loovad sündmuskäigust realistliku mulje. Eriliselt nauditavad on aeg-ajalt peatükkide vahele lükitud abstraktsevõitu lühiesseed, kus minavormis kõnelejad on Päike, footon, turg jt.

Õigupoolest ei olegi see ulmeteos, pigem romaanivormis õpetlik ja mõtlemapanev, isegi veidi käsiraamatulaadne juhised kliimatundlikule ja -teadlikule inimesele, kes tahaks parema tuleviku nimel anda oma panuse.

Maret Nukke loeb. Foto: Markus Laas

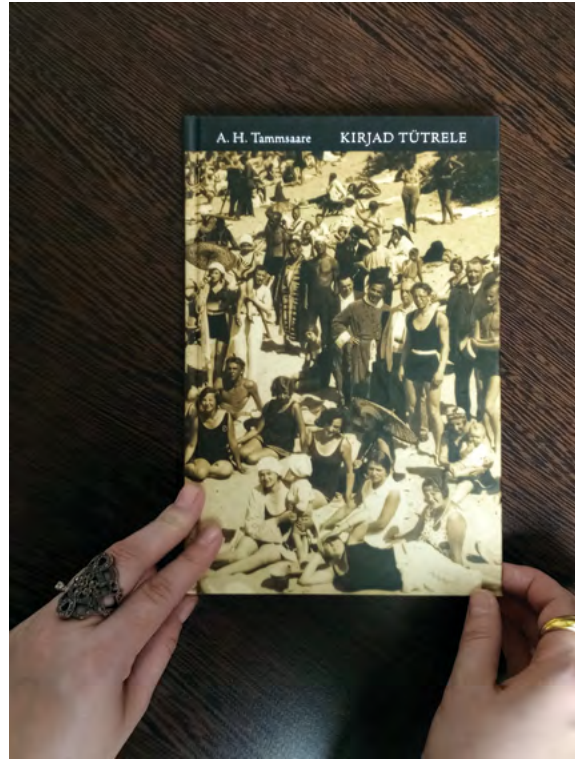
MARI KOIK

Anton Hansen Tammsaare „Kirjad tütrele“

Varrak, 2008

Kui mingi asi on tehtud hoole ja armastusega, paistab see välja ja on tunda. See kehtib ka raamatute kohta. Selline hoole ja armastusega kokku pandud ja kujundatud raamat on A. H. Tammsaare „Kirjad tütrele“.

Toimetaja Toomas Haug on raamatuks koondanud Tammsaare aastatel 1935–1939 tütrele saadetud kirjad. Tütar Riita oli kirju saades 14–18-aastane ja suvitas ülejäänud perega Narva-Jõesuus, samal ajal kui pereisa kirjutas suurteoseid (ja kirju tütrele) moosilõhnalises Tallinnakorteris. (Moosivihjele saab selgituse, kui lugeda raamatut.)

Kirjad tütrele. Foto: Priit Pihlamägi

Kirjad avavad kirjandusklassiku lugejale uuest küljest: (üle)hoolitseva pereisana. Mil viisil õnnestus Tammsaarel hoida lähedast suhet ka teismelise lapsega, teosest teada ei saa, aga kes soovib, võib leida inspiratsiooni, kuidas muundada helikoptervanemlik ettehooldus läbinägelikuks eluolukordade analüüsiks, psühholoogiliselt täpseteks käitumisjuhisteks, elutarkadeks filosoofilisteks mõtteteradeks ja asjatundlikeks kirjandussoovitusteks.

Keeletoimetajast lugejal on võimalik huviga tähele panna Tammsaare toleaeegseid õigekirjavalikuid. Üllatus ei peaks olema, et selge keel oli au sees juba toona – Tammsaare kiidab tütart viimatis kirja sõnastuse eest: „See on ikka peaasi, et oleks selge ja arusaadav, alles pärast seda tulgu muud voorused.“

Mari Kaljuste kaunis kujunduses on kasutatud kirjade originaale, samuti vanu fotosid, mis viivad lugeja 1930-ndate Eesti kuurordimiljöösse. See on huvitav lugemine Tammsaare fännile ja teismelise lapse vanemale, aga põnev lehitsemine ka inimesele, keda huvitavad vanad ajad, majad, inimesed ja supelkostüümid. Muu hulgas saame ühelt fotolt näha, et rahvakirjanik eelistas ka rannas olles kanda ülikonda (aga siiski ilma vestita).

Karet Eesmäe loeb. Foto: erakogu

KARET EESMÄE

Jaan Kross „Paigallend: Ullo Paeranna romaan“

Virgela, 1998

Olen Jaan Krossi romaani „Paigallend“ lugenud vaid ühe korra, sest kardan rikkuda esimest elamust. Usun, et raamatute lugemiseks peaks olema õige aeg ja õige koht. Mõni aga jätab ootamatult jälje. Natuke nagu inimesedki.

Mulle meeldib ajalugu, eriti (mõneti ehk igavaltki) lähiajalugu. Kuid põhjus, miks just see Krossi omaelulooline raamat jälje jättis, oli võrdlemisi juhuslik.

Nimelt juhtusin seda lugema aastate eest augustis, kui olin maal ja midagi muud teha polnud. Haarasin riulilt Krossi nii nime kui ka oodatava sündmustiku pärast ja läksin terrassile lugema. Taevas tõmbus ajapikku tumedaks ning siis, kui jõudsin sündmustiku kirjelduse viimase kolmandikuni, sinna, kus räägitakse Eesti „kontinuiteedist“, hakkas müristama.

Raamatus kirjeldatakse sõda, väljas paugub. Ja see mõjus väga, mõjus ilmselt ka ajastus – juhtumisi lugesin seda just augustis, taasiseseisvumispäeva paiku. Kõik mõjus. Juhuslikult. Aga selle võrra enam. Ja rohkem ei julge seda üle lugeda.

Bergi lugedes. Loeb Karmen Maat. Foto: Priit Pihlamägi

SIGRID OTS

Maimu Berg „Meie hingede võlad“

Hea Lugu, 2018

Maimu Bergi omamoodi Vahingu-mälestuslik „Meie hingede võlad“ on üks minu raamatuarmastustest. Kui meisterlikult autor eesti keele varjundirikkusega mängib ja retoorikate vahel libiseb! Bergi kaalutud ja täpsed sõnad on kord pikaks liitlauseks põimitud, siis jälle jõuliselt ühe-kahekaupa sätitud. Kõik on näiliselt lihtne, kuid ometi hoolikalt vormitud ja jäävalt mõjus.

Ehkki ses jutustuses ei ole keskmes keel, vaid meenutav ja eneseirooniline minajutustaja, tunnen iga kord raamatut sirvides ja siit-sealt katkendeid ampsates, kuidas autor keelt ja selle lõputuid võimalusi naudib. Ses tekstis ei ole keel pelk vahend, vaid osa jutustuse meeleolust – puhas helisev kunst.

HILLE SALUÄÄR

Karl Ristikivi „Kõik, mis kunagi oli: pilte ühest suvest“

Orto, 1946

„Kui oled näinud palju hommikuid – peab elama piisavalt vanaks, et neid küllalt palju näha, sest kes tõuseb vara oma töö pärast või muu maise asja pärast, ei näe neist kuigi palju –, siis leiad, et iga hommik kannab õhtut oma rüpes.“

Arvestades, et kellegi hommikute arv ei ole lõputu, saab toimetaja puhata vaid imetledes, eriti kui ta jõudeaega lugedes veeta tahab. Õnneks on imetlusväärset palju. Valisin keele ilu ja mõtte sügavuse esiletõstmiseks oma öökapilt kõige pealmise: Karl Ristikivi valusalt nostalgilise „Kõik, mis kunagi oli“. Ma ei loe seda sugugi esimest korda. Tegelikult olengi sel aastal koos oma gümnaasiumiealiste lastega lugenud uuesti mitut klassikateost. Järjest imetledes.

Meisterliku proosakirjaniku Ristikivi laused on poeetilised – *iga hommik kannab õhtut oma rüpes*. Veelgi enam – neis on muusika. Märkan lugedes, kuidas peale selle, et silme ette kerkivad kirjeldatud maastikud, ruumid, inimesed, suhted ja sündmused, mu mõte rahuneb ja hakkab võnkuma Ristikivi sõnade rütmis.

Hille Saluäär loeb. Foto: erakogu

Kärt Normann loeb. Fotod: erakogu

KÄRT NORMANN

Margus Karu „Nullpunkt“
Pegasus, 2010

Mari Järve „Esimene aasta“
Pegasus, 2011

Valdavalt asustavad mu öökappi ulmekad eesotsas Ursula K. Le Guini ja Margaret Atwoodi teostega, kusjuures üks suurepärase Atwoodi tõlge (tõlkija Kaisa Ling) ilmus ju selgi aastal, aga raamatuaasta puhul valisin soovituselt kaks eesti autorite teost.

Leidsin nende katkendid töö käigus 8. klassi kirjanduse õpikust ja olin nii haaratud, et lugesin mõlemad raamatud ühe hingetõmbega läbi.

Margus Karu „Nullpunktis“ võlusid mind stiil, kompositsioon ja eelkõige see, kui sügavale naha alla see teos poeb. Laias laastus tuleks see raamat justkui noorteromaaniks

liigitada, sest räägib see ju noore inimese elust, aga teisalt mulle jällegi ei meeldi seda silti külge panna, sest see võiks vabalt kõnetada ka täiskasvanuid.

Kui „Nullpunkt“ oma realistliku kujutuslaadi ja raske teemaga on küllaltki karm kogemus, siis Mari Järve „Esimene aasta“ on selles mõttes lihtne lugemine, et see on aus ulmekas, mille õuduse võtab maha teadmine, et midagi sellist päriselt ikka üldse ei juhtukski. Või siiski? Tegu on düstooiaga. Eestit tabab tappev viirus.

Aga pange nüüd hästi tähele, et Mari Järve kirjutas selle raamatu tükk aega enne koroonapandeemiat. Peale seiklusliku süžee, toreda kompositsiooni ja kirju tegelaskonna ongi raamatu üks suuri võlusid see, et me võime nüüd tagantjärele võrrelda, millised oletused ja ennustused läksid täppi, millised mitte.

Kas mäletate näiteks, kuidas inimesed üritasid salli või kraega nina varjata ja põgenesid maakodudesse?

Selge keel kui vahend inimese käitumise parandamiseks.

Lugu Eesti politsei kogemusest

Vestlesid Laura Aaben ja Mirjam Pihlamägi

9. mail 2025 toimus keeleteimetajate liidu kevadseminar, mille teema oli sedapuhku selgekeelsus. Seminaril pidas ettekande Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) strateegia-büroo innovatsioonijuht Laura Aaben, kes näitlikustas selge sõnumi võistlusel ära märgitud e-trahviteate sõnastuse muutmise varal, kui tähtis on hoida sõnumid selged ja sõbralikud. Vestlesime Laura Aabeniga neil teemadel lähemalt.

Politseile on sõnad väga olulised. Sõnadega saab turvalisust luua, aga ka lõhkuda. Mis motiveerib teid isiklikult selgekeelsuse küsimustega tegelema? Miks on selge keel teile eriti tähtis?

Olen riigiasutustes töötanud peaaegu 20 aastat ja näinud, kui kergesti tekib keeleline frustratsioon. Kuidas ametnik paneb enda arvates info kirja väga selgelt ja täpselt, kuid inimene ei saa ikkagi aru. Mõlemad lähevad närvi: inimene vihastab, miks temaga normaalses keeles ei räägita, ametnik ärritub, sest ei mõista, miks ometi lihtsatest asjadest aru ei saada. Tegelikult soovivad mõlemad head, aga satuvad vastuollu puhtalt seetõttu, et inimene ei saa ametniku keelest aru. Kõik räägivad eesti keelt, aga selle kõrval on justkui veel üks salakeel, mis tuleb ära õppida, kui inimene soovib oma riigiga suhelda.

Mind paneb aina rohkem muretsema avalikkuses levinud stereotüüp riigiametnikust kui kellestki, kes on elukauge ja ebainimlik. Justkui ametnikule oleks bürokraatia tähtsam kui tavalise Eesti inimese mure. See teeb mind ärevaks, sest selline tunne murendab inimeste usaldust oma riigi vastu. Kantseliit on minu hinnangul üks peamine kanal, mis sellist usaldamatust toidab. Ametnik on ju riigi esindaja ja kui tema räägib inimesega arusaamatus kantseliidis meetmetest, rakendamisest ja menetlemisest, siis ei tunne vast keegi end väärtustatuna.

Oma kogemusest tean, et suur osa ametnikke teevad oma tööd südamega ja hoolivad Eesti inimestest väga. Ja kui ma siis näen kirja, kus kantseliit tapab kogu selle südamekkuse, siis ma lihtsalt tunnen, et tahan aidata.

Lisaks motiveerib mind selge keele praktiline pool – ladusat teksti on väga mõnus lugeda. On hea tunne, kui mõistan, mida mulle öeldakse, ja adun, mida järgmisena teha. Kui inimesed saavad infost aru, siis ongi kõigil lihtsam elada ja vähem stressi.

Laura Aaben peab keeleteimetajate liidu kevadseminaril ettekannet. Foto: Külliki Kuusk

Kuidas tekkis PPA-s mõte muuta kiiruse ületamise trahviteate sõnastust?

Kõik algas sellest, et üks liiklusjärelvalvega tegelev kolleeg PPA-s tuli minu juurde ja ütles: „Kuule, me saadame igas kuus liiklusrikkujatele mitukümmend tuhat kirja ja me ei ütle seal midagi, mis aitaks rikkumisi ennetada. See on ju kasutamata võimalus.“ Nõustusin temaga ja sealt edasi hakkasimegi nuputama, kuidas teksti paremaks teha.

Kui nägin esimest korda trahviteate teksti, siis olin pehmelt öeldes üllatunud, kuidas me sellist trahviteadet nii kaua inimestele üldse saatnud oleme ja kuidas keegi varem pole tahtnud seda muuta. See oli bürokraatlike lausete kogum, milles polnud kordagi mainitud sõna *kiirus* ehk lugejal oli väga keeruline aru saada, millega üldse on tegu. Tekst rääkis ID-kaardi tarkvara allalaadimise tehnilistest detailidest, mis sisuliselt on infomüra. Samuti oli seal nelja rea pikkune lause, mis rääkis sellest, kuidas loetakse trahviteade kätte saaduks, ja kolmerealine lause selle kohta, millal saadetakse trahv tähtkirja teel. Aga mitte ühtegi lauset rikkumise enda ega trahvi maksmise kohta. Ehk oli ilmselge, et selliseks see tekst jääda ei saa.

Algne trahviteade

Tere

Politsei- ja Piirivalveamet on saatnud Teile hoiatusteate. Trahviteade on leitav <https://hoiaturahv.politsei.ee> või digitaalselt allkirjastatud .asice-formaadis kirja lisas.

Kui trahviteate adressaat, käesoleva kirja saatmisest 3 päeva jooksul hoiaturahvi ei tasu või kättesaamist hoiaturahvi portaalis (hoiaturahv.politsei.ee) ei kinnita, saadetakse trahviteade üldjuhul täiendavalt tähtkirja teel. Trahviteade, mille kättesaamise kohta puudub menetlejal kinnitus, avaldatakse Avalikes Teadaannetes (www.ametlikudteadaanded.ee) ja loetakse avalikult kättoimetatuks, kui on möödunud 30 päeva selle Ametlikes Teadaannetes ilmumise päevast või kui isik kinnitab Ametlike Teadaannete infosüsteemis teate kättesaamise.

Trahviteate vaatamiseks on vajalikud programmid DigiDoc4 klient, mille leiate internetiaadressilt <http://installer.id.ee> ja Acrobat Reader, mille saate alla laadida aadressilt: <http://www.adobe.com/products/Acrobat/readstep2.html>

Mobiiltelefonis trahviteate vaatamiseks on vajalik RIA DigiDoc rakenduse olemasolu, mille leiate Androidi Google Play-st või Apple App Store-st. Juhendid ID-kaardi elektroonilise kasutamise kohta leiate aadressilt www.id.ee

Lugupidamisega

Politsei- ja Piirivalveameti Ida Prefektuur, teabebüroo
Liiklusmenetlustalitus
Telefon: 612 3280

Kirjeldage palun lähemalt trahviteate sõnastuse muutmise protsessi.

Kuigi tekst on lühike, töötasime selle kallal paar kuud. Meil oli meeskonnas mitu PPA menetlustega tegelevat eksperti, kellel olid erinevad arusaamad sellest, kui formaalses või vabas keeles võib ametlikku teksti kirjutada. Kuna kirjutasime trahvi kaaskirja ehk e-kirja, andis see palju vabadust – määrused ja reeglid ei sätesta kuidagi seda, milline peab olema e-kirja tekst.

Kirja koostamisel seadsime eesmärgiks, et teksti oleks võimalikult vähe. Eesti liiklus-käitumise uuringutest teame, et suurele osale inimestest on kiirustrahv sama mis kommunaalarve – maksad ära ja unustad. Seega enamik inimesi ei süvene sellesse.

Nad vaatavad, kui suur on trahv, maksavad selle ära ja ongi kõik. Pidasime kinni ka põhimõttest, et kirjas olgu nii palju lihtlauseid kui võimalik. Taas kord selleks, et teksti saaks kiiresti pilguga haarata.

Kõige kauem töötasime selle kallal, milline ennetuslik komponent teksti lisada. Teadsime, et meil on selleks ruumi ühe või kahe lühikese lause jagu. Proovisime erinevaid variante ja lõpuks valisime järgmise: „Usume, et Te ei kiirustanud meelega ja tegelikult soovite olla nende autojuhtide seas, kes parandavad Eesti liikluskultuuri.“ Nii sõnastatud lauseni jõudsimme väga pikkade arutelude tulemusel. Arutasime kaua ja põhjalikult selle üle, kuidas sobib või ei sobi ametiasutusel inimestele kirjutada. Argumenteerimisel tulid meile appi PPA väärtused, millest üks on inimlikkus. Soovisime kirjaga tekitada just seda tunnet.

Uus trahviteade

Tere

Saadame Teile liiklusrikkumise eest hoiatustrahvi.

Veebilehel <https://hoiustrahv.politsei.ee> näete oma trahvi suurust ja saate trahvi ka kohe ära maksta.

Usume, et Te ei kiirustanud meelega ja tegelikult soovite olla nende autojuhtide seas, kes parandavad Eesti liikluskultuuri.

Palun tasuge trahv võimaluse korral järgmise 14 päeva jooksul. Trahviteade on lisatud e-kirja manuses.

Täpsema info hoiatustrahvi kättetoimetamise, tasumise ja vaidlustamise kohta leiate veebiaadressilt

<https://www.politsei.ee/et/juhend/kiiruskaamerad/korduma-kippuvad-kusimused>.

Koostöös loome turvalisust!

Politsei- ja Piirivalveamet

Telefon: 612 3280

Hoiatustrahvide portaal:

<https://hoiustrahv.politsei.ee>

Millised olid uuenenud trahviteatega kaasnenud suurimad muutused?

Meil tuli päris palju nuputada, mis on need tunnused, mille alusel saame muudatuse mõju mõõta. Kuna kirja saanute liiklusrikkumiste andmeid me analüüsida ei tohi ja see poleks ka mõistlik, siis tuli leida midagi muud. Saime vaadata trahvide maksmise kiirust ja tähtkirjade väljasaatmise mahtu (trahviteade läheb tähtkirjana välja siis, kui inimene ei ole 14 päevaga trahvi tasunud). Kuna lisasime trahviteatesse uue lause „Palun tasuge trahv võimaluse korral järgmise 14 päeva jooksul“, siis oli meil huvi näha, kas maksmine paraneb. Analüüs näitas, et kahe kuu jooksul, mil teate uut teksti testisime, vähenes tähtkirja saajate arv 3000 inimese võrra. Uuendatud trahviteates muutsime ka selle suunise sõnastust, mis juhendab trahvi ära maksma portaalis hoiatustrahv.politsei.ee. Selle tulemusena suurenes portaalis maksjate arv 5000 inimese võrra.

„Inimestele meeldib, et politsei ei viibuta neile sõrme nagu lapsele,“ ütleb Laura Aaben selgekeelse kirja saajate tagasiside kohta. Foto: Külliki Kuusk

Millist vastukaja olete uuenenud trahviteate kohta saanud?

Tagasiside on valdavalt olnud positiivne ja tulnud väga ootamatutest kohtadest. Mulle saadetakse siiani edasi kuvatõmmiseid sotsiaalmeediast, kus trahviteate saanud inimesed kirjutavad postituse oma meeldivast üllatusest – nad ei oodanud politseilt sellist teksti. Esile tõstetakse kirja heatahtlikku tooni ja inimlikku mõistmist, et sageli

ei ületa rikkuja kiirust meelega. Inimestele meeldib, et politsei ei viibuta neile sõrme nagu lapsele. Eks muidugi on ka neid, kelle hinnangul ei ole selline sõnum sobilik, kuid paistab, et sellised inimesed on vähemuses. On ka neid, kes võtavad ühendust, sest nad ei mõista, miks palutakse trahvi maksta 14 päevaga, kuigi tasumiseks on tegelikult aega 30 päeva. Aga need inimesed moodustavad kümnetest tuhandetest trahvi saajatest väga pisikese osa.

Kõige suurem tunnustus on olnud kindlasti äramärkimine selge sõnumi 2024. aasta konkursil. See on vast ka üks enim südamesse läinud tunnustusi mu elus, sest hindan väga seda tööd, mida teevad Eesti Keele Instituut ja õiguskantsler, et hoida eesti keel inimestele arusaadavana ja taltsutada kantseliidi vohamist.

Millised PPA tekstid või sõnumid on teil lähiajal veel plaanis selgekeelsemaks muuta? Kas olete mõelnud kaasata selgekeelsemate tekstide väljatöötamisse ka keeleteimetajaid?

Kuna kirjutamisel arutame läbi kõik teksti keelelised nüansid ja teeme valikuid, kuidas oleks kõige parem, siis oleme keeleteimetaja rolli ise täitnud ega ole seda teenust sisse ostnud. Peale kiirustrahvi kaaskirja oleme tegelenud ka teiste tekstidega. Näiteks muutsime kirja, mis tuletab meelde relvaloa uuendamist, ja ka ukrainlastele mõeldud elamisloakaardi pikendamise kirja. Samuti oleme töötanud PPA teenindussaalides jagatava infoga, mis puudutab isikut tõendavate dokumentide taotlemist ja kättesaamist Selveritest. Loodan, et tulevikus saame tegeleda kirjadega, mida saadetakse inimestele politseiuurimise käigus, sh uurimise lõpetamise kirjaga. Nendes kirjades on tähtis arvestada inimeste tunnetega. Leida tasakaal ametliku ja empaatilise tooni vahel võib olla üsna keeruline ülesanne.

Selge keele standardid on ka keeleteimetaja töövahendid

Kristel Ress

Eesti Standardimis- ja Akrediteerimiskeskuse juures tegutseva
selge keele tehnilise komitee EVS/TK 88 esimees,
Eesti Keeleteimetajate Liidu asutajaliige

Selgekeelsus ei ole pelgalt soovituslik, vaid see on hädavajalik! See oli üks põhisõnumeid, mis kõlas ikka ja jälle¹ 2025. aasta novembris Brüsselis rahvusvahelisel selge keele konverentsil² „Brussels plain language experience“³, kus osalesin Eesti Keeleteimetajate Liidu esindajana.

Koos Katre Kasemetsaga Eesti Keele Instituudist esitlesin konverentsil vaatmiku⁴ „Why is Estonia ready for ISO plain language standards?“, et tutvustada, mida on Eestis seni selge keele nimel tehtud.

Katre Kasemets (vasakul) ja Karin Hansson (keskel, Roots, PLAIN-i asutaja- ja juhatuse liige) koos artikli autoriga Eesti vaatmiku ees Brüsseli 2025. aasta konverentsi kolmandal päeval Belgia valitsuse hoones. Foto: erakogu

¹ Näiteks: „Clear language is not a trend, it is a democratic necessity“ (Euroopa Parlamendi kirjaliku tõlke ja selge keele peadirektoraadi juht Valter Mavrič).

² Konverentsi kava ja esinejatega saab tutvuda [veebilehel](#).

³ Selge keele konverentsi teine päev kattus üritusega „Translating Europe Forum“, mis on järelvaadatav [Youtube’is](#) (videod, mille pealkirjas on märksõna „ClearLanguage at #2025TEF“).

⁴ Konverentsil esitletud vaatmikega saab tutvuda [veebilehel](#).

Koju kaasa tõin kümnete selge keele tippeksperptide isiklikke kontakte kogu maailmast ja kutse asuda rahvusvahelise selge keele organisatsiooni Plain Language Association International⁵ (PLAIN) saadikuks Eestis.

Konverentsil rõhutasid eksperdid veel seda, et selgus on demokraatia vältimatu tingimus. „Me ei tee paremaks mitte ainult tekste, vaid me teeme paremaks inimeste elu,“ ütles PLAIN-i president Lodewijk van Noort. Kui kodanik ei saa aru, mida riik talle öelda tahab, siis ei saa ta oma õigusi kasutada ega kohustusi täita. Novembris 2025 otsustas ka Riigikohus⁶, et oluline info kliendi õiguste kohta tuleb teenuseosutajal esitada lepingus selgelt ja eristavalt, nii et keskmine klient leiaks selle üles ja saaks sellest aru.

Rahvusvaheliselt kokku lepitud määratluse alusel on tekst selges keeles siis, kui selle sõnastus, ülesehitus ja disain on sedavõrd selged, et lugeja leiab vajaliku info kergesti üles, saab sellest aru ja oskab seda kasutada⁷. Selles kaua lihvitud määratluses peitub kaks tähtsat infokildu.

Esiteks saame teada, et selgekeelsuse kõige tähtsam põhimõte on lugejakesksus. Kui autor (ja tema abiline keeleteimetaja) soovib, et tekst oleks selge, tuleb igas mõttes keskenduda lugejale. Teiseks paistab määratlusest, et termin *selge keel* on pisut eksitav: see on valdkond, mis hõlmab nii keelekasutust kui ka teksti ülesehitust ja kujundust (infodisaini) ning kasutajauuringuid. Inglise keeles on selle termini levinuim vaste *plain language*, Euroopa riikides ka *clear language*. Termin koosneb paljudes keeltes⁸ kahest sõnast, millest esimene osutab selgusele ja teine keelele.

Aeg-ajalt on rahvusvahelises kogukonnas kerkinud üles mõte võtta ette keeruline töö ja otsida valdkonna põhiterminiks väljend, mis kõneleks enda eest paremini. Siiski on jõutud tõdemuseni, et praegusega tuleb leppida. Termin *selge keel* (ingl *plain language*) on kinnistunud ja aastast 2023 raiutud kivisse rahvusvahelises standardis.

⁵ PLAIN-i kodulehekülj on <https://plainlanguagenetwork.org/>.

⁶ Kohtulahendiga saab tutvuda veebilehel <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=2-24-5406/21>. Vt ka Priit Pulleritsi artiklit „Riigikohus andis hoobi väikeses kirjas lepingumuudatustele“. – *Postimees*, 15. november 2025.

⁷ [ISO 24495-1:2023](#). Plain language. Part 1: Governing principles and guidelines. Määratluse ametlik tõlge eesti keelde tuleb siis, kui standard võetakse Eesti standardina üle.

⁸ Selge keele määratluse tõlge mitmesse keelde on avaldatud selge keele föderatsiooni [veebilehel](#).

Selge keele kujunemine iseseisvaks valdkonnaks

Ameerika Ühendriikide infodisaini ja selge keele teadlane, selge keele edendaja Karen Schriver kirjutas oma 1996. aastal ilmunud raamatus „Dynamics in document design: Creating text for readers“, et tõhusa kirjaliku suhtluse saavutamiseks peab autor suutma aru saada, mida tema lugejad mõtlevad ja tunnevad, kui tema teksti loevad⁹.

Selleks tuleb autoril (ja teksti kujundajal ja toimetajal) mõista, mille poolest lugeja neist erineb, arvestades nii teadmiste kui ka väärtuste ja tunnete lahknevusi. Esimene otsus, mille inimene tekstiga kohtudes teeb, on otsus, kas asuda seda lugema – ja uuringud näitavad, et paljud inimesed eelistavad mitte lugeda, kui nad just ei pea seda tegema, ütleb Schriver¹⁰.

Aastaks 2023 oli jõutud lugejakesksuse edendamisel nii kaugemale, et selge keel ei ole enam mitte liikumine – nagu seda Eestiski oli seni nimetatud –, vaid iseseisev tegevusvaldkond. Mida on maailma¹¹ teadlased, praktikud ja aktivistid pikaajalise ühistöö tulemusel keeleteaduse, õigusteaduse, õigusdisaini, kujundamise-küljendamise, (info)disaini ja teistel nendega piirnevatel ja osalt kattuvatel teemadel ühiselt saavutanud?

Tähtsündmus oli see, et Rahvusvaheline Standardimisorganisatsioon (ISO) avaldas juunis 2023 selge keele standardite sarja esimese osa, standardi ISO 24495-1:2023 „Plain language. Part 1: Governing principles and guidelines“. Oodatud koostisosana sisaldab see selge keele määratlust.

Selle 14 lehekülje pikkuse juhiste kogumi nimel tegi üle kümne aasta vabatahtlikku tööd hulk entusiaste. Nii palju aega kulus seetõttu, et rangelt reglementeeritud standardimisvaldkonnas tuleb standardi koostajatel läbi töötada kõik avalikkuse kommentaarid ja neile sisuliselt vastata.

Muide, alates detsembrist 2025 kannab Euroopa Parlamendi kirjaliku tõlke peadirektoraat¹² uut nimetust: kirjaliku tõlke ja selge keele peadirektoraat (ingl *Directorate-General for Translation and Clear Language*).

⁹ Karen Schriver, *Dynamics in Document Design: Creating Text for Readers*. New York: John Wiley & Sons, 1996, lk 152. Kolmas peatükk „How Documents Engage Readers' Thinking and Feeling“ on [veebis](#) tasuta lugemiseks. See oli üks esimesi teaduspõhiseid ülevaateid sellest, mida lugejad tekstidest vajavad ja kuidas kujundajad (ingl *document designers*) saavad nende vajadusi arvestada.

¹⁰ Sealsamas, lk 164.

¹¹ Vt lühiülevaadet maailma eri riikides seni tehtust [PLAIN-i kodulehelt](#).

¹² Peadirektoraadi tegevusega saab tutvuda [veebilehel](#).

Seegi on märk selge keele iseseisvaks tegevusvaldkonnaks kujunemisest ja selle mõju suurenemisest. Euroasutustega seoses tasub meenutada Euroopa Komisjoni igihaljast tasuta väljaannet „Kirjuta selgelt“¹³.

Lühidalt standardimisest

Standardite kolm kõige tähtsamat omadust võivad olla standardimisvõhikule kummastavad, eriti komplektina vaadates.

Esiteks on standardid kasutajale vabatahtlikud, teiseks tasulised ja kolmandaks koostavad eksperdikogud – tehnilised komiteed, mis ISO-s jagunevad omakorda töörühmadeks – neid tasuta tööna. See kehtib nii ISO, teiste rahvusvaheliste standardiorganisatsioonide kui ka Eesti Standardimis- ja Akrediteerimiskeskuse kohta.

Peale selle on standardimisele kehtestatud aukartust äratav hulk nõudeid¹⁴, standardid peavad sündima kaasatuse, avatuse ja läbipaistvuse tähe all ning saama enne avaldamist huvipoolte heakskiidu. Kõik see tähendab üldjuhul paljude organisatsioonide aastatepikkust koostööd, ja hiljem tuleb standardid kindla aja tagant üle vaadata, et tagada nende ajakohasus. Milleks kogu see pingutus siis vajalik on?

ISO on tabavalt öelnud, et standard tuleb appi siis, kui mingis valdkonnas asjad päris hästi ei toimi¹⁵. Standard on valdkonna asjatundjate tarkuse kontsentraat, mida üldjuhul nõuab turg. Tuntuimad standardid puudutavad küllap kvaliteeti (ISO 9001), aga ka näiteks laste turvatoole ja ehitusvaldkonda. Standard on seega ühe eluala asutuste ja ettevõtete kokkulepe parima tava kohta teenuste osutamisel, toodete pakkumisel ja protsesside korraldamisel.

Selge keele standardite lugu

Et ISO algataks uue standardi koostamise, tuleb põhjendada selle vajadust. Selge keele standardi nimel panid aastal 2007 seljad kokku kolm rahvusvahelist organisatsiooni: eespool viidatud PLAIN, Clarity¹⁶ (koondab selge õiguskeele asjatundjaid) ja Center for Plain Language¹⁷ (keskendub selgele keelele Ameerika mandritel, eelkõige Ameerika Ühendriikides ja selle avalikus sektoris).

¹³ Väljaande „Kirjuta selgelt“ saab alla laadida [veebist](#).

¹⁴ Vt <https://www.evs.ee/et/juhendid-ja-vormid>.

¹⁵ <https://www.iso.org/standards.html>.

¹⁶ Clarity koduleht on <https://www.clarity-international.net/>.

¹⁷ Center for Plain Language'i koduleht on <https://centerforplainlanguage.org/>.

Aastast 2012 tegutsevad nad Rahvusvahelise Selge Keele Föderatsioonina¹⁸ (International Plain Language Federation). Põhilised ühised eesmärgid on edendada selget keelt kui iseseisvat eriala ja luua üleilmsed standardid, samuti korraldada konverentse.

2019. aastal volitas föderatsioon selge keele tippekspteri ja endist Clarity presidenti Christopher Balmfordi Austraaliast esitama oma riigi standardiorganisatsiooni Standards Australia kaudu ISO-le selge keele standardite koostamise taotlust. Tema asus juhtima ka ISO tehnilise komitee nr 37¹⁹ „Language and terminology“ juures moodustatud selge keele töörühma (töörühm nr 11) ja juhtis seda seni, kuni juunis 2023 valmis esimene standard, ISO 24495-1:2023.

Seejärel andis Christopher Balmford ameti üle töörühma liikmele, eestlasele Angelika Vaasale, kes on Euroopa Parlamendi tõlketeenistuse kvaliteediosakonna juhataja. Tema oli ühtlasi üks kaheksast esimese standardi tuumikkirjutajast. Augustis 2025 avaldati standardisarja teine osa, ISO 24495-2:2025 „Plain language. Part 2: Legal communication“, mis käsitleb õiguskeelt. Töörühm jätkab tööd, praeguse plaani järgi on plaanis avaldada veel kolm osa (vt infokasti lk 76).

Artikli autor (vasakul) koos Christopher Balmfordi ja Angelika Vaasaga kolmanda konverentsipäeva õhtul Brüsselis 7. novembril 2025. Foto: erakogu

Selge keele vastu tunneb Angelika Vaasa kinnitusel huvi suur hulk standardiorganisatsioone: ISO töörühmal on üle 150 liikme kogu maailmast²⁰. Üks neist on Eesti Standardimis- ja Akrediteerimiskeskus selle juurde loodud selge keele tehnilise komitee kaudu.

Nimelt otsustas Eesti Keeletoimetajate Liit jaanuaris 2025 volitada siinkirjutajat alustama tööd selle nimel, et ISO standardid saaksid tõlgitud eesti keelde ja võetud üle Eesti standarditena. See on vajalik kas või selleks, et neile oleks ühel heal päeval võimalik viidata mõnes õigusaktis – see on ainus võimalus, kuidas riik saab standardi muuta kohustuslikuks. Mõistagi on eestikeelne ja vajaduse korral eesti keeleruumile kohandatud standard siinsele kasutajale ka mugavam tööriist.

¹⁸ International Plain Language Federationi koduleht on <https://www.iplfederation.org/>.

¹⁹ Tehnilise komitee nr 37 kohta vt <https://www.iso.org/committee/48104.html>.

²⁰ Artiklis olevad viited Angelika Vaasale pärinevad temaga peetud selge keele tehnilise komitee veebikohtumiselt, mis toimus 28. septembril 2025.

Nii registreeris Eesti Standardimis- ja Akrediteerimiskeskus 23. aprillil 2025 tehnilise komitee EVS/TK 88 „Selge keel”²¹. Komiteesse kuulub üheksa avaliku ja vabasektori organisatsiooni: Eesti Keeletoimetajate Liit, Eesti Keele Instituut, Eesti Kommunikatsioonijuhtide Liit, Eesti Kunstiakadeemia, Haridus- ja Teadusministeerium, Justiits- ja Digiministeerium, Tallinna Ülikool, Tartu Ülikool ning Turundajate Liit.

Selge keele tehnilise komitee liikmete esindajad 15. aprillil 2025 Tallinnas Eesti Keele Instituudis asutamiskoosolekul: (esireas vasakult) Margit Juhkam, Sirli Zupping, Riina Reinsalu, Helin Kask, Annika Hussar, Kristel Ress, (tagareas vasakult) Ivo Kallasmaa, Margus Mets ja Tanel Kärp. Ees paremal on Eesti EVS-i koordinaator Triin Teppand. Foto: Gerli Toomet

Komiteed juhib siinkirjutaja Eesti Keeletoimetajate Liidu esindajana, aseesimees on Sirli Zupping (Eesti Keele Instituut) ning tehniline sekretär Helin Kask (Haridus- ja Teadusministeerium). Komitee tööpõhimõtete kohta saab pikemalt lugeda Õiguskeel²².

²¹ EVS/TK 88 kohta vt <https://www.evs.ee/et/committee/detail/92>.

²² Kristel Ress. Selge keele standardite ülevõtt kui järgmine samm selgekeelsuse edendamises. – Õiguskeel nr 3, 2025.

Esimene ISO selge keele standard

„Kui inimene ei saa tekstist aru, siis kaob usaldus teksti kirjutaja vastu,“ selgitab Angelika Vaasa. Olulistest asjadest liiga keeruliselt rääkimine peletab inimesed eemale – minnakse nende juurde, kelle jutt tundub selgem. Kui avalike tarbetekstide kirjutajad rakendaksid teadlikumalt selge keele põhimõtteid, takistaks see kogu maailmas ka väärinfo levimist ja toetaks demokraatia arengut.

Praeguseks on ISO-s valminud kaks selge keele standardit: juhtpõhimõtete ja juhiste standard (ISO 24495-1:2023) ning õiguskeele standard (ISO 24495-2:2025). Nende ülevõtmisel maailma keeltesse püüab silma peal hoida selge keele föderatsioon. ISO 24495-1:2023 on juba tehtud seadusega kohustuslikuks näiteks Ameerika Ühendriikides (kus valitsusasutustele kehtib selge keele seadus) ja Lõuna-Aafrikas.

ISO 24495-1:2023 on esimene selge keele alusdokument, mis on koostatud ulatusliku rahvusvahelise koostöö ja kokkuleppe tulemusel. See on standardisarja baastekst, milles on sõnastatud selge keele põhimõtted ja juhised ning selgitatud, kuidas neid praktikas kasutada. See standard on mõeldud kõigile, kes koostavad tarbetekste (ennekõike üldsusele), sh tehnilisi ja õigustekste.

Standard sisaldab nelja juhtpõhimõtet, mis vastavad teksti loomise kolmele etapile (teksti koostamiseks valmistumine, teksti koostamine ja töö tulemuse hindamine). Juhtpõhimõtted on lühidalt järgmised²³.

1. Lugeja saab seda, mida ta vajab. Kui see juhtpõhimõte on täidetud, on tekstis asjakohane sisu, mitte midagi pole üleliia ega puudu. Seega peab autor analüüsima, millised on tema lugeja vajadused, eesmärk ja (lugemis)kontekst.
2. Lugeja leiab vajaliku teabe kergesti. Autorit suunatakse teksti liigendama, sealhulgas alapealkirjadega. Eesmärk on aidata lugejal infodisaini abil võimalikult kiiresti aru saada, mida tekst sisaldab²⁴.
3. Lugeja saab leitud teabest kergesti aru. See juhtpõhimõte puudutab keeleteimetaja töö tuuma: asjakohast ja korrektset keelekasutust. Tuntud selge keele soovitusel on hoida nii sõnad, laused kui ka lõigud lühikesed, samuti soovitataks väljendada lugupidavalt.

²³ Siin on eesti keelde tõlgitud teksti esialgne, avaldamata versioon, mis võib tõlke ülevaatuse käigus muutuda.

²⁴ Vt tasuta [juhendamaterjali](#), mille autorid kuuluvad ISO standardite koostajate hulka. Robert Waller, Karel van der Waarde, Karen Schriver, Chani Slabbert, Annetta Cheek, Robert Linsky. Document Design Pattern Library, 2025.

4. Lugeja saab teavet hõlpsasti kasutada. Kui kolm esimest põhimõtet on täidetud, kasvab neist välja neljas: kasutatavus. Nõu antakse teksti lugejakesksuse hindamise kohta nii koostamise käigus, vahetult enne kasutuselevõttu kui ka hiljem, kui tekst elab juba oma elu. Oleme küllap kõik veebis kohanud vananenud tekste – standard meenutabki, et kui tekst ei ole enam asjakohane, tuleks see kasutusest eemaldada.

Keelekasutusest rääkides tõstab Angelika Vaasa esile, et selge keel ei tähenda sugugi alati lühikesi lauseid ja lihtsaid sõnu. Mõnikord võib teksti selgekeelne versioon olla isegi pikem. Kui kaalul on selgus ja lühidus, tuleks alati eelistada selgust.

Joonis. Selge keele nelja juhtpõhimõtte suhe.

Allikas: ISO 24495-1:2023. Plain language.

Part 1: Governing principles and guidelines, lk 3.

Praegu, detsembris 2025, on ISO 24495-1:2023 ülevõtt Eesti standardiks umbes poole peal. Tõlke kavand on valminud ja algab selle ülevaatus tehnilises komitees, samuti saab selle üle vaadata avalikkus. Loodame, et Eesti Standardimis- ja Akrediteerimiskeskus avaldab Eesti standardi 2026. aasta esimeses pooles. Seejärel saab seda osta keskuse e-poest.

Teine ISO selge keele standard

Selleks ajaks, kui ISO töörühm oli esimese standardi avaldanud, oldi kokku lepitud, et järgmisena on vaja koostada õiguskeele standard. Õigus mõjutab kõiki eluvaldkondi ja rahvusvaheline standard on Angelika Vaasa hinnangul selge õiguskeele juurutamiseks mõjuvam kui vabatahtlikkudel põhinevad suunised.

Christopher Balmford on endise advokaadina selgitanud, et ka skeptikud on nõustunud lepingute ja õigusaktide ümberkirjutamisel, et juriidiline täpsus ja selge keel ei ole vastandid²⁵.

²⁵ [Youtube](#): Shaping the Future of Plain Language/Christopher Balmford. Insights from the June 2025 ISO Conference in Takamatsu, Japan. 6. august 2025.

ISO 24495-2:2025 sisaldabki juhiseid selle kohta, kuidas teha õigustekstid arusaadavaks nii, et inimesed mõistaksid oma õigusi ja kohustusi ning saaksid neid kasutada. Standard keskendub kirjalikule suhtlusele, kuid on kohati asjakohane ka suulises suhtluses.

Õiguskeele standard võiks aidata nügida maailma lähemale sellele, mille on Balmfordi sõnul saavutanud Austraalia: seal on advokaadibürood hakanud selge keele levikut eest vedama²⁶.

Brüsseli konverentsil kõlas paljudes ettekannetes märksõna *usaldus*. Ameerika Ühendriikides asuva Georgia Ülikooli teadusuuringu tulemuste kohta tänavu avaldatud artiklist²⁷ selgus, et tarbija ei usalda seda, millest ta aru ei saa: kui ettevõtted lihtsustasid oma kasutustingimuste sõnastust, suurenes inimeste usaldus nende vastu ja nad olid ka rohkem nõus oma andmeid jagama, sest nad said tingimustest paremini aru.

Avaldatud ISO selge keele standardid

ISO 24495-1:2023²⁸. Plain language. Part 1: Governing principles and guidelines (üldised soovitusused)

ISO 24495-2:2025²⁹. Plain language. Part 2: Legal communication (täiendab eelmist, õiguskeele soovitusused)

Veel ISO-s koostamisel

1. ISO/DIS 24495-3³⁰. Plain language — Part 3: Science writing (teaduskeele soovitusused)
2. ISO/WD 24495-4³¹. Plain language — Part 4: Requirements for implementing plain language principles (annab organisatsioonidele võimaluse end sertifitseerida)
3. ISO/WD 24896³². Standard notation for business reports (keskendub joonistele ja tabelitele)
4. ISO/AWI 24495-5³³. Plain language. Part 5: Document design (dokumendidisain)
5. Kuues osa. Standard selle kohta, kuidas hinnata, kas tekst on selges keeles

²⁶ Sealsamas.

²⁷ Sokiente W. Dagogo-Jack and Tim R. Samples, Plain English in User Terms: Spillover Effects of Enhanced Readability on Consumer Trust. [Journal of the Association for Consumer Research](#) 2025, Volume 10, Number 3.

²⁸ ISO 24495-1:2023: <https://www.iso.org/standard/78907.html>.

²⁹ ISO 24495-2:2025: <https://www.iso.org/standard/85774.html>.

³⁰ ISO/DIS 24495-3: <https://www.iso.org/standard/86938.html?browse=tc>.

³¹ ISO/WD 24495-4: <https://www.iso.org/standard/90061.html?browse=tc>.

³² ISO/WD 24896: <https://www.iso.org/standard/88366.html?browse=tc>.

³³ ISO/AWI 24495-5: <https://www.iso.org/standard/92799.html>.

Rahvusvahelise kogukonna tugi

Hea on teada, et selge eesti keele eest seisjatel on võimalik toetuda rahvusvahelise kogukonna kogemusele ning saada nõu ja abi. Olukord on maailma eri paigus väga erinev, sõltuvalt näiteks sellest, kes ja kuidas on selge keele edendamise algatanud ning milline on riik.

Näiteks Lõuna-Aafrika Vabariigis tegutsevad erasektoris hoolimata riigi madalast elatustasemest ja 12 (!) riigikeelest tugevad selge keele edendajad, avalik sektor neid veel ei toeta. Sealne Plain Language Institute pakub näiteks selge keele kui strateegilise prioriteedi juurutamise veebikursust³⁴. Koolitajad Sarah Slabbert ja Nadja Green on aktiivsed selge keele rahvusvaheliseski võrgustikus, sealhulgas föderatsioonis. Kursusel on osalenud paljud selge keele edendajad mujalt maailmast ja seda kiitnud.

Austraalias on olukord selle poolest sarnane, et (keskset ja tugevat) avaliku sektori toetust valdkonna edendamisele pole, kuid seal on juristide eestvedamisel suudetud uuendada õiguskeelt. Teatavasti panidki selge keele liikumisele aluse eesrindlikud juristid ingliskeelsetes riikides pärast teist maailmasõda³⁵. Avalikku sektorit püütakse praegu Austraalias kaasa tõmmata.

Põhjamaad on olnud selge keele pioneeridena tuntud juba aastakümneid. Brüsseli konverentsil vahetasin mõtteid Soome parlamendi selge keele töörühma juhi Eero Voutilaineni ning Soome Pensionikeskuse keeletespialisti Lena Koskiga. Mõlemalt saime juba tuge esimese standardi tõlkimise küsimuses – Soomes on see omakeelsena avaldatud.

Abiks ka keeleteimetajale

Selge keele standardid annavad ka keeleteimetajale usaldusväärse raamistiku, mis aitab tagada, et tekst ei vasta mitte ainult keelenormidele ja hea stiili põhimõtetele, vaid ka lugeja vajadustele. Keeleteimetaja igapäevatöös seisneb standardi strateegiline väärtus selles, et see annab rahvusvahelisel konsensusel põhineva autoriteetse aluse otsuste tegemiseks ja põhjendamiseks.

Kes soovib saada kompaktselt kätte selge keele põhitõed, sellele on ISO 24495-1:2023 kuldaväärt õppematerjal. Christopher Balmford kasutab oma ISO standardite esitlusfailis³⁶ alapealkirja „A tool for us all“ (‘tööriist meile kõigile’).

³⁴ Vt <https://plain-language.co.za/online-course-implementing-plain-language-as-a-strategic-priority/>.

³⁵ Katrin Hallik, Katre Kasemets, Selged mõtted, selge keel: artiklite kogumik. – Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2012, lk 7–15.

³⁶ Artikli autori valduses.

Ta ütleb, et selge keel aitab inimesi teavitada ja tänu sellele teha teadlikke otsuseid näiteks oma tervise, õiguste, elu, pere, töö ja kõige muu kohta, samuti aitab selge keel parandada tekstide tulemuslikkust (tekstid teevad oma tööd paremini) ja tõhusust (need täidavad oma eesmärgi väiksema kulu ja vaevaga).

Standardid on autoriõigusega kaitstud teosed ja seepärast tasulised. Siiski on neid võimalik päris tasuta lugeda ekraanilt selleks mõeldud lugemispunktides³⁷, mis asuvad Eesti Standardimis- ja Akrediteerimiskeskuse klienditeeninduses, Tartu Ülikooli raamatukogus, Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogus ja Eesti Rahvusraamatukogus. Esimeses neist saab lugeda nii Eesti kui ka ISO standardeid, ülejäänud kolmes ainult Eesti standardeid. Üliõpilastele ja õppeasutustele pakutakse lugemiseks ja ostuks soodustingimusi³⁸.

Tähtsaim töö – standardite rakendamine – seisab Eestis alles ees. Keeletoimetajatena saame olla ühed eestvedajad. Kõik lugejad, kes soovivad selgema suhtluse juurutamisele Eestis kaasa aidata, on oodatud meie tehnilise komiteega ühendust võtma (kristel.ress@paevakera.ee).

Iga samm loeb!

³⁷ Vt <https://www.evs.ee/et/standardite-lugemispunktid>.

³⁸ Vt <https://www.evs.ee/et/voimalused-tudengitele-ja-oppeasutustele>.

Mõnest kujunditekke reeglist vildaka *ei ööd ega mütsi* näitel

Asta Õim
Eesti Kirjandusmuuseumi emeriitteadur,
liidu auliige

Inimest ümbritseva maailma seoste paljus ja mitmekesisus on kujundiloo alustugi, fraseologismi tekkebaas. Edaspidine sõltub andest, võimest seoseid näha ja sõnaliselt vormistada.

Kuidas kujund sünnib?

Kujund luuakse semantilise teisenduse käigus. Kujundlik nimetus kaugeneb prototüübi tähendusest, s.t nii reaalseid kui ka irrealseid esemeid, nähtusi vms, mis on motiveerinud fraseologismi teket, tajutakse konkreetsetest tekketingimustest abstraheerununa. Samas säilitab nimetuse referent (välismaailma objekt, olend, ese või nähtus) semantilise seose mingi tunnuse tõttu aluseks olnud eseme, olendi või nähtusega. Kujundkõne üksuse mõistmiskäik ja selle kiirus olenevad aga sellest, kas kujund on eelnevalt tuttav või mitte. Näiteks allilmategelast nimetatakse *kantpeaks* kanti lõigatud siilisoengu alusel ja *kapiks* turske kantis kehakuju järgi. Nii nende sõnade kasutaja kui ka esmakordne kuulja ei pruugi mäletada kujunditekke algpõhjust, kuid kujundi aluseks olevate sõnade *kant* ~ *kantis* ja *kapp* otsese mõistmise kaudu saab ta neist aru.

Samas ei pruugi nn uusfraseologismid alati mahtuda juba tuntud kujundite sfääri, mistõttu ei mõisteta ega tõlgendata neid automaatselt. Näiteks väljendis *kellelgi on millestki savi* ~ *siiber* ei ole sõnad *savi* ja *siiber* eestlase mälus seotud millegi sellisega, mis märgiks ükskõiksust – *Mul savi, tehku mis tahab*. (Õim 2019)

Mõnikord tuleb leppida, et sõnaühendi vorm ja/või kujundit motiveerinud lähtetähendus jäävad tuvastamata – varasematel aegadel on selliseid väljendeid nimetatud erisõnastusega fraseologismideks. Läbipaistmatus seisneb selles, et mingi sõnaühendi semantilise teisenemise tulemit ei aita mõista keele tavareeglid ega sõnade tähendused, sest kujundlik väljend võib sisaldada ühte või ka mitut tänapäeva keeles tundmatut leksikaalset komponenti. Näiteks *põmmpea* 'rumal, andetu' puhul on tegemist kõrge motiveerituse astmega ja sellest tulenevalt madala läbipaistmatus astmega, aga *nagu lõhnast võetud* 'köhn' puhul on motiveerituse aste madal ja läbipaistmatus aste kõrge (*lõhn* 'reheahju suu ees kolde, kerise kohal olev müürialune').

Kujundi idiomaatilisuse tahud

Erinevates koolkondades ja teoreetilistes käsitlustes defineeritakse fraseologismi üsnagi mitmeselt, kuid selle põhitunnusteks loetakse siiski üpris üksmeelselt kolme joont: fraseologism koosneb rohkem kui ühest sõnast, on püsiv ja idiomaatiline. Kui kahest esimesest tunnusest saadakse enam-vähem ühte moodi aru, siis idiomaatilisust mõistetakse kitsamas (Dobrovolski, Piirainen 2005) ja laiemas tähenduses (Apresjan 1995). Laia arusaama siin artiklis ei käsitleta, sest see ei ole enam fraseoloogia.

Üldiselt iseloomustatakse idiomaatilisust semantilise teisenemise, läbipaistmatuse ja denotaadile (sõna ja reaalse objekti vahelisele seosele) osutamise viisi komplitseeritusega. Need kolm tegurit ei ole iseloomulikud mitte üksnes kitsalt fraseoloogiale, vaid metafoorsele keelele üldisemalt: vrd nt *pea valutab* ja selle ilmeka metafoorsed korrelaadid *pea lõhub otsas*, *pea tahab lõhki minna*.

Paljud metafoorid on tänaseks nii kulunud, et me ei tajugi neid metafoorsetena, ehkki need on diakroonilisel tasandil läbipaistvad. Sellised metafoorid on näiteks *kaduma* tähenduses 'surema': *kui ma ükskord kaon, minu kadunud ema*; *ülepeakaela* tähenduses 'kiiresti, uisapäisa'; *sahkermahker* 'sahkerdamine'. Tänapäeva sõnaraamatutes ei märgendatagi sääraseid juhtumeid enam ei ülekantuks ega piltlikeks.

Vaegelemendid loovad tervikkujundi

Üks väljendi sisu idiomaatilisuse kodeerimise viise on veel pseudoammendavus (Baranov, Dobrovolski 2008: 40 jj), mis seisneb selles, et loetakse mõni hulgaelement, mis ei hõlma koguhulka, kuid mida tõlgendatakse nii, nagu nad teeksid seda. Tavaliselt märgivad niisuguse väljendi elemendid millegi piirmäära. Näiteks *ei lausu musta ega valget* ei tähenda seda, et 'ei ütle musta' ja 'ei ütle valget', vaid 'ei ütle seda, mis algab mustaga, hõlmab kõiki vahetoone ja lõpeb valgega' ehk teisisõnu 'ei ütle mitte midagi, vaikib täielikult'.

Asta Õim peab sügisel toimetajaseminari ettekannet teemal „Kust need väljendid tulevad?“.

Foto: Anett Pillmann

Eesti keeles on mitu puudulike elementidega hulgakonstruksiooni:

- 1) *ei X ega Y*, mille korral X ja Y tähistavad sageli piirelemente: *ei anna kuiva ega märga, ei ole otsa ega äärt*;
- 2) *X ja Y*: näiteks *risti ja põigiti, risti ja rästi (otsus oli risti ja rästi läbi kaalutud), kopsud ja maksad 'kõik siseelundid', luku ja riivi taga, liha ja veri, lihast ja luust, teeb uut ja vana*;
- 3) *X või Y*, kus *või* vormistab ühendavat rinnastust: *võta või jäta / võtta või jätta (koer oli võta või jäta hunt), nuta või naera, võta heaks või pane pahaks, ees või taga, surm siin või Siberis*;
- 4) *iga*-konstruktsioon, kus määratleva asesõna *iga* otseseid tähendusi 'ükskõik mil-line üksik paljude omataoliste hulgast' ja 'igasugune, ükskõik missugune paljude erinevate hulgast' tõlgendatakse ammendavusena: *iga hinna eest, iga juuksekarva ot-sas tilk 'ülendi tugevasti higine', iga ihukarvaga 'kogu oma olemusega', iga kandi pealt (seda asja kaaluti iga kandi pealt), logiseb igast tapist, igas tükis (igas tükis parem)*.

Eestipärane vormiline kooskõla

Väljendi keelendamises on oma roll täita ka komponentide valimise reeglitel, mida ühes või teises keeles tuleb järgida. Ehkki enamasti on väljendi komponendid oma-vahel seotud nii semantiliste kui ka süntaktiliste reeglite alusel, siis vahel lisandub ka mingi formaalne tunnus. See tagab komponentide vormilise sarnasuse ja kooskõla.

Eesti keeles on metafoori tekkeprotsessis ja seega ka fraseologismide keelendamisel nii mõnigi kord oluline just formaalne tunnus – väljendi heakõla. Kõige sagedamini on niisuguseks teguriks algriim: *hinge heitma, kabelisse kolima, maapõues magama, Mulla-Madis, Toone-Toomas, süle ja seljaga, hing hiireurgu, toss tuhaterikeste 'surema'*. Sarnaste sõnastruktuuride kordused liigituvad riiminähtuseks: *korras nagu Norras; saab süüa, saab müüa 'palju, rohkesti'; ilus kui ingel, nina peas kui kringel; virk kui sak-sa kirp*. Sama kehtib ka hulka ja määra tähistavate elementide valikul: *ei ole rege ega ratast, ei pääse läbi hiir ega harakas, ei keetu ega kannikat, ei saanud suhu ega silma, ei ole kotis ega sapis, ei ole tegijat ega olijat*.

Mari Sarve (Sarv 2003: 156) andmeil on alliteratsiooniliikide esinemuse tõenäosus suvalises sõnapaaris eesti keele puhul tavaliselt üle 8 protsendi, aga see võib sõltuvalt ainesest ulatuda ka kuni 10 protsendini, mis lubab eeldada, et see ei ole tekkinud juhuslikul sõnade kombineerumisel.

Kuigi kokkukõlanõue ahendab sõnavalikut, ei saa öelda, et see toimiks fraseologismi kriitilise tunnuseks ja oleks püsiväljendite klišeelisuse arvestatavaks põhjuseks, sest ka häälikulist kooskõla rikutakse sageli. Näiteks väljendi alliteratiivsed komponendid võivad varieeruda mittealliteratiivsetega: *mett määratakse nii moka kui ka keele peale*;

kedagi *ei sallita, ei kannatata, ei taheta näha silmaotsaski; pauk* võib olla *parajal* või *õigel ajal*; keegi saadetakse *parajasse paika* või *heasse kohta* jne. Ehkki algriim ja riim kui regivärsilisuse vormivõtted on tänapäeva eesti fraseoloogias tavalised, ent mitte domineerivad, tekitab see küsimuse, kas eesti fraseoloogia on olnud varasemal ajal järjekindlamalt regivärsipärasem kui praegu (vt Krikmann 1997; Sarv 2003).

Miks on *ei ööd ega mütsi* vildakas?

Üks iseäralik väljend on *ei ööd ega mütsi*, mille juures ei ole täidetud ükski eespool kirjeldatud kujunditekke obligatoorsest reeglist.

1) Väljendi komponendid ei ole omavahel seotud semantiliste reeglite alusel. Komponendi *müts* lähtetähendus ei motiveeri kujundit, sest mütsi selline metafoorne kasutus ei mahu peakatte, sh mütsi juba olemasolevate kujundite hulka – müts ei ole eestlase mälus seotud millegi sellisega, mis märgiks hulka või määra (Õim 2013).

2) Väljend on komponendi *müts* tõttu läbipaistmatu, sest sõna *müts* tavatähendus ei aita semantilise teisenemise tulemit mõista. Sellise kujundikasutuse tõttu on väljendi sisu ähmastunud ning selle mõistmine ja tõlgendamine võib tekitada tõrkeid.

3) Väljendi komponendid ei ole omavahel seotud ka formaalse tunnuse kaudu. Nende vahel puudub vormiline sarnasus – komponendid ei ole valitud heakõla järgi nagu väljendites *ei ole pala ega pauku* 'mitte midagi', *ei kihku ega kahku*, *ei kippu ega kõppu* 'ei ole mitte midagi kuulda', mida me mõistame kõike hõlmavana just tänu häälikulisele kooskõlale.

Uusmoodustise *ei ööd ega mütsi* tekkepõhjusele on raske loogilist seletust leida. Meil on õige mitu hästi tuntud väljendit (*ei*) *ööd ega päeva*, (*ei*) *ööd ega ilma*, (*ei*) *maast ega ilmast*, (*ei*) *maad ega taevast*, (*ei*) *maast ega taevast*, mis tähendavad 'mitte midagi, mitte kõige vähematki': *tollest tööst ei tea sa küll ööd ega päeva, ei tea ööd-ilma; ei jaga ööd ega ilma*. Nende kujund on rajatud pseudoammendavusele, peidetud elementide loetelule – kõik, mis mahub öö ja päeva, maa ja taeva, öö ja ilma vahele. *Ei ööd ega mütsi* aga ei saa käsitleda puudulike elementidega hulga konstruksioonina, sest *öö* ja *müts* ei kuulu samasse mõistesfääri ega ole koguhulga elemendid, seega ei märgi ka millegi piirmäära (ööst mütsini ja kõik see, mis nende vahele jääb).

Kui püüda näha selles mitte niivõrd puudulike elementidega loetelu, kuivõrd vastandust, siis ka see ei toimi. Näiteks fraseologismides *ei liha ega kala* 'ei see ega teine; midagi vahepealset', *nagu siga ja kägu* 'täiesti erinevad' on kujundiloomesse kaasatud sama mõistesfääri sõnad, vastavalt toiduained ja faunaesindajad. Omavahel ei saa aga vastandada maailma ajavahemikku ja riideeset (peakatteks olevat mütsi).

Ei ole välistatud, et komponent *müts* on kaasatud väljendisse juhuslikult või spontaanse seose tõttu öömütsiga. Samas ei anna müts väljendi sisule mitte midagi juurde.

Kirjandus

Apresjan 1995. = Апресян Ю. Д. Коннотация как часть прагматики слова (лексикографический аспект). – Апресян Ю. Д. Избранные труды. Т. II. Интегральное описание языка и системная лексикография. Москва, lk 156–177.

Baranov, Dobrovolski 2008. = А. Н. Баранов, Д. О. Добровольский. Аспекты теории фразеологии. Москва.

Dobrovolski, Dmitri, Piirainen, Elisabeth 2005. Figurative language: cross-cultural and cross-linguistic perspectives. – Amsterdam etc.: Elsevier Donalies, Elke 2009. Basiswissen Deutsche Phraseologie. UTB; Francke.

Krikmann, Arvo 1997. Sissevaateid folkloori lühivormidesse I. – Tartu: Tartu Ülikool. <https://www.folklore.ee/~kriku/LEX/KATUS.HTM>.

Sarv, Mari 2003. Lühivormide heakõlalisuse ehituslikest eeldustest. – Uurimusi folkloori lühivormidest. – Reetor 1. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, folkloristika osakond, Eesti Kultuuriloo ja Folkloristika Keskus, lk 145–172.

Õim, Asta, Katre Õim 2019. Lähtekohti eesti fraseoloogia käsitlemiseks. – Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Õim, Asta. Mütsid ja mütsiga mehed. – [Oma Keel](#) 2013, nr 2, lk 13–22.

Kaheksa korda Vikipeedia keeleteoimendamistalguid

Ann Siiman
keeleteoimendamistalgute žürii esimees,
liidu tegevliige

2018. aasta aastaraamatus kirjutasin keeleteoimendamistalgute algusest ja nüüd, kui toimunud on juba kaheksandad keeleteoimendamistalgud, tundub olevat paslik aeg teha vahekokkuvõte.

Kaheksal toimumiskorral on talgutest osa võtnud 127 inimest, kes on parandanud 3439 artiklit. Žüriiliikmeid on olnud 22. Suur tunnustus sai talgutele osaks 2021. aastal, kui endistest haridusministritest koosnev žürii otsustas tolleaastase keeleteo auhinna anda talgutele ja Vikipeedia vabatahtlikule keeleteoimendajale Kuriussile. Sellega näidati, et väärtustatakse suurima eestikeelse entsüklopeedia nii talgu korras kui ka üksipäini heakeelsena hoidmist.

Talgute üks eesmärk on tutvustada keeleteoimendaja tööd ja leida niiviisi alustavaid toimetajaid. Vikipeedias on hea keeleteoimendaja tööd harjutada: valida endale sobivad teemad ja maht. Žürii tagasisidet annavad oma ala professionaalid ja hea töö korral saab rahalise auhinna. Talgute auhinnafond on 2750 eurot. Preemiad tulevad Haridus- ja Teadusministeeriumi toel keeleteoimendajate liidult, parima uue tulija ja tunnustusmüksu auhinna paneb välja Wikimedia Eesti. Varem on talguid toetanud ka Tartu Hansa Rotary Klubi, kommunikatsioonibüroo Past ja Partnerid ning Tartu Ülikooli Miljon+ projekt.

Tore on tõdeda, et mõni neist, kes üliõpilasena talgud võitis, teenib nüüd keeleteoimendajana igapäevast leiba. Näiteks on kaks korda talgud võitnud nii praegu Postimees Grupis keeleteoimendajana töötav Merily Šmidt kui ka Tartu Ülikooli keeleteoimendaja Svea Grents (toona Tarkin). Merily Šmidt ja Svea Grents on aktiivsed ka keeleteoimendajate liidus ehk talguliste seast oleme saanud oma tsunfti uusi liikmeid. „Asusin keeleteadust õppima ilma kindlate eesmärkideta ja tollal alles otsisin, kuidas saaksin tulevikus oma töö keelega siduda. Kuna nokitsemine mulle meeldis ja mõni üksik keeleteoimendamisaine oli ka juba läbitud, tundus talgutel osalemine tore võimalus end proovile panna. Lõpuks tekkis hasart! Kindlasti andis võit hoogu keeleteoimendamisega jätkata,“ vaatab Merily Šmidt esimestele talgutele tagasi.

Samuti on rõõmu teinud, et talgud pole ainult keeleteoimendajate üliõpilastele, sest kaks korda on võitnud ka veterinaariaüliõpilane Mariin Pantelejev. Õigupoolest pole

talgud vaid üliõpilaste käe valgeks saamise koht. Samamoodi kaks korda on talgud võitnud juba vabakutselisena tegev olnud toimetaja Inga Ritso ja tõlkija Eve Sooneste. Väärrib äramärkimist, et Eve Sooneste on ainus, kes on osalenud kõigil talgutel. „Tuleb tunnistada, et tegelikult sai minu talgutraditsioon alguse juba Vikipeedia tõlketalgutega, kus jõudsin osaleda kaks või kolm korda. Siis aga said tõlketalgud ootamatult otsa ja jätkasin lihtsalt keeleteoimendamistalgutega. Selleks ajaks olid mul peamised tehnilised nipid selged – nii sain keeleteoimendamistalgutel kohe keskenduda keelele, mitte nippide ja nuppudega pusimisele. Jäi ära ka hirm midagi untsu keerata,“ meenutab Eve Sooneste.

Teine talgute eesmärk on juhtida tähelepanu eestikeelsele Vikipeediale ja selle korrektsusele. Loodetavasti teavad kõik internetikasutajad, et Vikipeedia sisu loome, loome ja muudame me ise. Viimase jaoks on iga artikli ülemises paremas servas nupp „Muuda“. Just neid, kes on kindlas ajavahemikus artikleid keeleliselt paremaks muutnud, talgud kokku koondavadki. „Talgud on aidanud tänuväärselt esile tõsta, et Vikipeedia ei seisne vaid uute artiklite vorpimises. Just nagu keeleteoimendamine on hädavajalik etapp mis tahes mahukama teksti kvaliteedi tagamisel, on ka veebientsüklopeedia koostamisel tarvidus täita paljusid rolle alates faktide kontrollimisest ja parima sõnastuse otsimisest kuni foto- ja videomaterjali lisamiseni,“ kommenteerib vikipedist Ivo Kruusamägi talgute rolli Vikipeedias. Nii et talgutel on teavituslik ülesanne: eestikeelne Vikipeedia on olemas ja me kõik peame selle eest hea seisma.

Toonase Tartu Ülikooli õppeprorektori Mart Noorma talgute idee viisime ellu koos Sirli Zuppiga, Tartu Ülikooli Miljon+ projektijuhiga. „Vikipeedia sisu on eesti inimeste ühine looming ja selle seisukord ütleb midagi ka meie endi kohta,“ rõhutab Mart Noorma Vikipeedia täiendamise ja parandamise tähtsust. Talguid kajastati Tartu Ülikooli Miljon+ projekti ja Eesti Vabariigi 100. sünnipäeva üritusena. „Üks meie põhisõnumeid oligi see, et Vikipeedia täieneb ja täiustub vaid siis, kui lisandub võimalikult palju kaastöölisi. Kohe alguses saime teada, et kõik ei julge või ei jaksa mahukat artiklit koostada, küll aga on paljudel pädevust ja jaksu artikleid toimetada. Entsüklopeediaid koostatakse väikeste ja hoolikalt vormitud osade kaupa, mispeale tundus hea mõte julgustada inimesi vikiartikleid toimetama,“ räägib Sirli Zupping talgute algusest. Sirli Zupping on talguid tutvustanud Kuku raadio taskuhäälingus (2017), mina Eesti Rahvusringhäälingu „Vikerhommikus“ (2018), „Terevisioonis“ (2020) ja uudistes (2021). Vikipeedia keeleteoimendamistalgutest on kirjutatud Sirbis (2022) ja kõigis liidu aastaraamatutes, sh ilmus 2022. aastal aastaraamatus vestlusring „Kuidas võita keeleteoimendamistalguid?“¹.

¹ Kõik kajastused leiab [Vikipeedia artikli „Keeleteoimendamistalgud“ välislinkide alt](#).

Nähtub, et talgutest on saanud elujõuline traditsioon. Selle elushoidmiseks vajame motiveeritud talgulisi, kes näitaksid oma head taset ja võib-olla valiksid keeleteimetaja elukutse. Ootame osalema näiteks üliõpilasi Tartu Ülikooli eesti ja soome-ugri keeleteaduse ning Tallinna Ülikooli keeleteaduse ja keeleteoimendamise õppekavalt, samuti mõlema ülikooli keeleteimetaja mikrokraadiprogrammist. Jätkamiseks peame uutele osalejatele (sotsiaal)meedias silma jääma. Tuleks olla teleris ja raadios, aga ka internetis: lisaks Facebookile tuleb mõelda Instagrami ja Tiktoki peale. Uute toimetajate ja laiema reklaami toel ei ootaks talguid veel hääbumine või loomulik lõpp, millega päädib kord iga algatus, olgu see siis Miljon+, Eesti 100 või meie nimeinspiratsiooni andnud ja seitse aastat kestnud Vikipeedia tõlketalgud. „Tõlketalgud on jäänud minevikku ja kuskil tulevikus ootavad meid juba järgmised talgud, mis juhiks tähelepanu mõnele uuele olulisele küljele teabe loomisel ja jagamisel. Praegu saadavad meid aga keeleteoimendamistalgute jäljed, mis on jäetud tuhandetele artiklitele ja mida lisandub igal aastal,“ täiendab Ivo Kruusamägi.

Talgute esimene eesmärk on olnud väärtustada ja tutvustada keeleteoimetaja tööd ning seeläbi leida uusi toimetajaid. Teiseks on talgutega soovitud laiemalt teadvustada eestikeelse Vikipeedia olulisust, jätkusuutlikkust ja ühiskond – Vikipeedia artikleid peame kirjutama, kohendama ja ladusaks muutma meie ise. Jääb vaid loota, et talgutel on piisavalt lai kõlapind, et äratada huvi uutes kaasalööjates. Kui meil jätkub särasilmseid osalejaid, küll siis leidub ka väsimatuid eestvedajaid, heldeid sponsoreid ja asjatundlikke žüriiliikmeid.

Talgutel näeme!

2025. aasta talgute parimate väljakuulutamine. Vasakult Inga Ritso (II koht), Liisi Rästa (III koht), Kaisa Kumari (IV koht) ja Külli Rebane (parim uus tulija).

Pildilt puudub Eve Sooneste (I koht). Foto: Ivo Kruusamägi

Suvepäeva kroonika

Nagu keeleteoimetajate liidul tavaks, korraldasime ka 2025. aastal kauni suveürituse, et saada puhkuse ja kõikvõimalike suvetoimetuste keskel korra kokku ka oma kolleegidega. Eks ole ju tõsi, et tuumakad keelearutelud ja isekesis kogemuste vahetamine innustavad tööalaselt ja kosutavad hinge. Seda ilmestab ka tõsiasi, et seekordne suveseminar oli üks rahvarohkemaid – kohal oli ligi viiendik liidu liikmetest ehk 47 inimest!

Sel aastal saime kokku 26. juulil keskpõrandal ehk Paides Wittensteini ajakeskuses. Küllap oli meist paljudele teadmata, et Wittenstein (sks 'valge kivi') oli Paide alamsaksakeelne nimi. Kasulikke teadmisi ja edasiviivaid mõtteid kuulsime sel päeval rohkemgi nii oma mineviku kui ka tuleviku kohta. Nimelt oli juba mitmendat korda suveseminarit peakorraldanud Ülle Sihver seadnud koos juhatusega päevakavasse kaks huvitavat tuuri ja rühmaarutelud keeleteoimetaja töö ja tehisaru teemadel. Need, kes olid taibanud peale vihmaakeebi kotti torgata ka ujumisriided, said pärast pingelist mõttetööd end Paide järves turgutada, ülejäänud aga pidasid piknikku-jätkuarutelu tehisaru teemal.

Keeleteoimetajad Paide tegevusmuuseumi ees soojendusringis. Foto: Hille Saluäär

Laskem nüüd kõlada osalenute endi mõtetel.

- Paide on üks väga vahva koht – see on pindala järgi Eesti linnade seas suuruse poolest teisel kohal, sinna on maetud Napoleon Punapart ja vastukaaluks Paksule Margareetale asub Paides Köhn Grete.
- Paide tegevusmuuseum rabab oma maitseka sisekujundusega. Esimese iluelamuse saab külaline juba „heas kohas“, kuhu bussiga tulnuna paratamatult esimese asjana korra sisse põikab. See tualettruum on lausa Tema Majesteedi vääriline.
- Ilmnes, et keeleteoimetajad on laialdaste huvidega – tabasin salgakese tegevusmuuseumi lahkamislaua juures kadunukese surma põhjuse ülesande lahendamise käigus hasartselt sisikonnas sobramas: oota, kus see süda üldse on; need on küll neerud ja mu meelest kahjustusteta tumepruunid ... Ilmsesti ei olnud eelmised tegutsejad organeid õiges „konfiguratsioonis“ tagasi pannud, mis aga ei takistanud korrektse järelduseni jõudmist (lõikeriista tekitatud haav, nagu tollane lehelugu teavitas). Üksiti olgu märgitud, et lahatud koolnu nägi pelutavalt loomutruu välja, ehkki mitte nii õudne, kui laua ääres mõtteisse vajunud kiilaspäine tohter.

Tundub, et vaatlusalusel on kops üle maksa läinud.

Foto: Riina Reinsalu

- Kui muuseumis sai laip lahatud ja surma põhjus välja selgitatud, siis võtsime ette hoopis elusama teema: keeleteoimetajate töö. Sellel paistab tehismõistuse kiuste veel elupäevi jätkuvat.

- Wittensteini tegevusmuuseum pakkus väikelinna elu tutvustajana elamuse. Ka selles mõttes, et hea on niisuguse muuseumi olemasolust teada. Kui mõni tuttav Paide kanti ringreisi kavandab, siis saab talle soovitusena abiks olla. Tore, kui Eestis tehtu ja toimuva kohta rohkem teada saan.
- Wittensteini muuseumi (mees)giidi ülimat professionaalsust tuleb tunnustada. Muu huvitava kõrval jäi meelde temalt kuulnud Jõgeva linna vaimukas tunnuslause „Kollane on parem kui lilla“.

Häbipost keeletoimetajatele, kes on koma-
reeglite vastu eksinud. Foto: Helika Mäekivi

- Väga huvitav oli kooolituse osas kuulda eri tüüpi keeletoimetajate mõtteid selle kohta, kuidas piisavat palka teenida ning end ja keeletoimetajaid turundada.
- Keeletoimetajad ei vannu alla ka siis, kui meelevaldselt majandav Kratt meie tööpõllul ringi tuuseldab, nii et tolmupilv taga. Meie tänuväärne amet on olnud tarvilik minevikus, sellest ei pääse mööda olevikus ja me ei näe selle vajaduse kadumist ka tulevikus.
- Teistsugune töökorraldus – teadmisi-kogemusi omavahel isekeskis jagada – oli vahelduseks väga hea! On ju meil juba kogunenud nn vanade tegijate front ja uued tulijad või alustajad. Kujutan ette, et eriti just nooremad said palju innustust ja kasulikku infot, mida kõrva taha panna.

- Meeldis tehisaruteemaline arutelu. Ehmatas tõsiasi, et osa inimesi sõdib selle uuenduse vastu. Tundsin ennast seepeale kohe nii progressiivsena, sest ausõna, ChatGPT on mind keeleteoimetamisel väga palju aidanud võõrastest valdkondadest sotti saada. Mõtlesin pärast, et imelik ja isegi uskumatu, et me sellest varem rääkinud ei ole. Kui me keeleteoimetajatena rongist maha jääme, siis langeme kenasti jälle sellise krunniga tädi staatusesse.
- Toredad inimesed kuumal päeval põnevas kohas.
- Paide järves ujumine oli kui kirss tordil.
- Keeleteoimetajad on paindlikud. Seda tõestas näiteks Paide tehisjärve vees peetud ujuvarutelu keeleküsimuste üle. Isegi siis, kui jalad on maapinnalt lahti, on keeleteoimetajate argumentid tugevalt kahe jalaga maas.

Lõpupiknikul arutelu jätkus. Foto: Heidi Hein

- Jube mõelda, aga käisin Paides viimati siis, kui lossil torni veel ei olnud, seega rohkem kui 30 aastat tagasi. Nüüd, kui sealsamas lossimägedes toimub ei tea mitmendat aastat arvamusfestival, oleme pere keskis naernud, et kui hakatakse korraldama faktifestivale, siis läheme. Neid ridu siin kirjutades saan aru, et ma olen täitnud lubaduse – meie suveseminar oligi natuke nagu faktifestival. Tekkis uusi või kinnitus vanu teadmisi nii Paide, Eesti ajaloo kui ka keeleteoimetajate tööpõllu kohta.
- Ma ei olnud toimetajate suveseminaril varem osalenud, kuid seekordne kokkusaamine Eestimaa südames pugest küll südamesse. Oli südantsoojendav näha silmast silma nii paljusid kolleege, ja veel laupäeval, et Paides ajas rännata, tööjuttu puhuda ja piknikku pidada. Seminar andis innustust ja julgust enda eest veelgi seista, lüüa oma selg sirgu ja küsida töö eest õiglast tasu. ♥
- Suveseminaril võis kolleegidega rääkida mõistagi põletavatel keeleteemadel, aga ka lahata mitmesuguseid ühiskondlikke ja isiklikke küsimusi. Niisuguseid päevi on väga vaja, et mitte enesesse kapselduda.

- Tõhus mõttevahetus toredate inimestega ja huvitav ajarännak vallitornis ja tegevusmuuseumis. Kolleegide tugi annab indu oma igapäevatööd jätkata.
- Täna seminari korraldajaid ja läbiviijaid. Sain nii erialaseid kui ka muid teadmisi ja nautisin head seltskonda.
- Seekordne suvepäev oli targu korraldatud nii, et ajakavas oleks õhku: hingamiseks ja jutustamiseks. Seda võimalust ka usinalt kasutati. Seminarilaudade taga arutlesime palga ja töökoormuse üle, jutt jätkus lõunalauas ja katkes korra ajakeskuses, kus saime osa giidi ettevalmistatud etendusest. Uuesti saime keelepaelad valla lasta järve ääres jäätist limpsides ja ujudes. Algul polnudki plaani üle järve ujuda, aga kui korra aastas kohatava ametiõega jutusoone peale satud, siis lähevad konnatõmbed nii kiiresti, et vastu tuleb vastaskallas. Järgmise suveni!

Kõik see meie lõbus kamp koeraga. Foto: Helika Mäekivi

Suveseminari arutelu kokkuvõte

Suveseminari arutelul rääkisime omavahel rühmades ja ka suures ringis sellest, milline on toimetatavate tekstide tulevik. Kust tuleb raha? Kuidas saavutada parim hinna ja kvaliteedi suhe? Kuidas oma tööd väärikalt müüa? Mil viisil rakendada oma töös tehisaru? Kas see võib põhjustada keeleteoimetajatele töönappust? Toome ära seminaril räägitud kokkuvõtte, mille panid tarmukalt kirja Ülle Sihver ja Helika Mäekivi.

Sügav mõttetöö selle üle, kust tuleb raha. Foto: Helika Mäekivi

Väärikas palk

- Hoian mune mitmes korvis:
 - kui toimetamine on lisatöö, saan valida, mida toimetan, ja küsida väärikamat töötasu;
 - kindlustan väärika palga oma muu põhitööga, lisatööna teen keeleteoimetamist vähemalt natuke juurde, et musklit hoida;
 - keeleteoimetamine lisatööna on pensionisammas;
 - põhitöö annab riikliku ravikindlustuse ja puhkuse, keeleteoimetamine annab lisatööna naudingut.
- Hoian end kursis ettevõtlustemaatikaga:
 - harin end majanduse ja ettevõtluse vallas;
 - hakkan ettevõtjaks – saan oma töövahendid ja koolitused kuludesse kanda;
 - hoian end kursis turuhindadega ega tee alapakkumusi.

- Saan kutseliseks keeleteoimetajaks – see on palgaläbirääkimistel olnud hea argument ja eksami sooritamise järel on ka palka tõstetud.
- Võtan endale põhikohal töötades mitu ülesannet (nt toimetamise kõrval keelekoolituste tegemine, keelenupud siseveebis, korraldustöö), siis olen tööandjale väärtuslikum ja tal on minust raskem loobuda. See annab ka põhjust tõsta palka või maksta tulemustasu.
- Püüan tunda oma tööandjat – kui tean, et ta kirjutab projekti eelarvesse sisse keeleteoimetamise, siis võin julgelt väärilist palka küsida.
- Tekitan endale piisavalt püsikliente, kes usaldavad mind ja pakuvad tööd mulle meelepärases valdkonnas.
- Hoian inimsuhteid – räägin tellijatega ka muudel teemadel peale konkreetse tööga seotu, siis ei ole ebamugav raha juurde küsida.
- Olengi valmis väiksemat palka saama:
 - kui lisatöö on mitmekesine, on seda palga väiksusest hoolimata mõnus teha;
 - raske on suurt raha küsida, eriti kui tellija on tuttav või püsiklient;
 - olen alustav keeleteoimetaja ja kogemus on väike.

Eneseturundus. Kuidas muudan end nähtavaks?

- Hoian mune mitmes korvis:
 - olen sõbralik ja avatud;
 - selgitan, mida ja miks ma toimetustöö käigus tegin, kuid ei pinguta kommentaaridega üle, et klienti mitte ära väsitada;
 - kaalun, kas näitan kliendile kõike, mis muutuste jälitajaga teksti liiga punaseks teeb (kahekordsed tühikud, ilmsed käändevead jm saab teha ilma jäljeta; kui parandan tähevigaga, siis mitte nii, et muutuste jälitaja tõmbab sõna maha ja kirjutab uue sõna jne);
 - selgitan, et pikem tähtaeg tähendab kvaliteetsemat tööd;
 - selgitan keeleteoimetamise olemust – me ei pane ainult komasid, vaid tegutseme rohketele keeletesandile;
 - selgitan tööandjale ja tellijale, et pärast minu tööd on tekst selgekeelsem ja lugejakeskne;
 - tean, et olen oma töös pädev ja pakun kvaliteeti, ning väljendan seda sõbralikul viisil (uhkustamata ja üleolevust näitamata) ka tööandjale ja tellijale;
 - kui olen kutseline keeleteoimetaja, siis mainin seda ka tööandjale ja tellijale – see on kvaliteedimärk;
 - kui valdan eri arvutiprogramme, teavitan, et olen tehniliselt võimekas;
 - teen oma ettevõtte kodulehe või Facebooki lehe, mida ajakohastan pidevalt;
 - kirjutan keeleteoimetajate liidu kodulehele keelenuppe – see muudab mu nime tuntuks ja suurendab mu autoriteetsust;
 - väärtustan ennast – ei osale pakkumistes, kus võidab kõige odavama hinna pakkuja.

- Turundan meie tsunfi:
 - tutvustan keele toimumist ja toimetamist keelevälisele kolleegidele, tellijatele, keelevaldkonna partneritele ja ühiskonnale. Loon keele ja toimetamise teaberoumi;
 - kõnelen ja kirjutan keeletoimetamistööst avalikult meedias, kodulehel, Facebookis jm;
 - reklaamin liitu oma kolleegidele, kutsun neid liituma.
- Kauem töötades omandan mõne valdkonna terminid ja keelekasutuse süvitsi – see suurendab professionaalsust ja tekitab tellijas usaldust.
- Kui teen tööd hästi, levib tellijalt tellijale ka sellekohane info – suust suhu reklaam.
- Suhtlen kujundajate ja küljendajatega – kui koostöö nendega on laabunud, pakuvad ka nemad uusi tellijaid.
- Kui ei saa tellimust vastu võtta, ei jäta tellijat hätta, vaid soovitan head kolleegi.
- Tõsiseltvõetavust ja mainet hoiab ja suurendab ka see, kui teatan tellijale, et ei ole mingis valdkonnas pädev, aga tean soovitada keeletoimetajat, kes saab töö vastu võtta.

Tehisaru ja keeletoimetamine

- Neljandik seminarilistest eri põhjustel tehisaru ei kasuta. Suurem osa osalejatest on täheldanud võimalikku tehisaruga tehtud teksti, mida tuleb toimetada.
- On ka teadlikku loobumist tehisarust, et vähendada keskkonnamõju ja digitaalset jälge.
- Osa tekstide puhul ei ole võimalik tehisaru kasutada, inimautorid on asendamatud (ajalootekstit, ilukirjandus).
- Mis muutub või on muutunud keeletoimetaja töös tehisaru tulekuga?
 - Head tehnilised teadmised suurendavad tehisaru kasulikkust;
 - annab suuna, kuhu liikuda;
 - aitab otsida tausta, seejärel aga tuleb teadlikult guugeldada, et saadud info üle kontrollida;
 - sõnavara otsimiseks kulub ära;
 - sobib teadlikuks tekstianalüüsiks;
 - aitab muuta töö lustlikumaks;
 - korrektsete promptide esitamisel toimib.
- Kas ja mil määral on tajuda tehisaru lahenduste ebasoodsat mõju keeletoimetamisele?
 - Halvendab toimetatavate tekstide kvaliteeti, kui kirjutaja on olnud oskamatu;
 - mõni kirjutaja laseb teksti pärast valmimist tehisarust läbi – see teeb toimetamise raskemaks (vahel siiski ka lihtsamaks, kui tehisarul on lastud ära parandada trüki- jm lihtsamad vead);

- tehisaru hallutsineerib, sh teeb ränki faktivigu ning mõtleb sõnu ja isegi lugusid välja. Keeletoimetajale tähendab see senisest põhjalikumad tööd, et fakte kontrollida ja parandada;
- tehisaru ei tunne stiili ega termineid, selle loodud tekstid on sageli ülespuhutud ja pateetilised, hingetud.
- Kas ja mil määral olete kokku puutunud töönapusega, on esinenud arusaamatusi leheküljetasu läbirääkimistes, kui kiiresti tuleb töö valmis saada?
 - Kõik tehisaruga tehtud tekstid ei jõua enam keeleteimetajani;
 - tööpakkumiste vähenemist ei ole osa seminarilisi täheldanud, näib, et see mõjutab toimetajaid (seni) vähem kui tõlkijaid;
 - kuna aga kliendid tahavad, et ka tehisaru tõlgitud tekst saaks üle vaadatud, võib toimetajatele hoopis rasket tööd juurde tekkida;
 - liidu tööpakkumiste arv on siiski järsult vähenenud (kevadeti lõputõid ainult mõni). Eeldada võib tehisaru mõju, aga ka majandusliku seisuhalvenemist;
 - töötasu ei ole tehisaruga tehtud tekstide puhul enamasti vähendatud.

Seminaril sedastatud suured sõnumid

- Emakeelne rahvaharidus, keelekeskkonna ja kirjakeele hoidmine muutub üha enam keeleteimetaja tööks.
- Keeleteimetajate liit on viimane keelehoiukants.
- Kõik avaliku sektori asutuste tekstid, voldikud ja kodulehed peaksid olema toimetatud. Riigiasutuste eelarvesse tuleb sisse arvestada keeleteimetamise tasu.
- Jaanuarikuises „Impulsi“¹ saates käis Valdur Mikita välja idee hakata välja andma hea eesti keele märki raamatute ja meediaväljaannete puhul, mis on erakordselt hästi toimetatud. Kas liit saaks seda ideed edasi viia?

¹ Impulss: 1. ÕS-iga või ÕS-ita? – [ERR](#), 7. jaanuar 2025

Sihikindlus viib võiduni ehk toimetajakutseni

Anni Viirmets
kutseline keeleteimetaja,
liidu tegevliige

2025. aasta augustis möödus kümme aastat ajast, kui minu keeleteimetajate alguse sai. Asusin siis õppima Tallinna Ülikooli referent-toimetaja bakalaureuseõppesse. Mäletan, et õpingute lõpupoole, 2017.–2018. aastal tuli jutuks plaan hakata korraldama keeleteimetaja kutseeksamit, ja otsiti vabatahtlikke, kes proovieksamit teeks. Mina nende seas ei olnud, sest ei osanud sellest esialgu midagi arvata. Ma ei olnud kindel, kas soovingi toimetajaõpinguid magistriõppes jätkata, sest olin vahetult enne lõpetamist keeleteimetajana tööle asunud ja arvasin, et kolm aastat õpinguid on piisav. Milleks veel kutse, kui on juba sellel alal kraad?

Õppisin keeleteimetamist siiski edasi ka magistrantuuris, sest sain selle oma igapäevatööga siduda. Mida rohkem kogemusi omandasin, seda rohkem hakkas mu elukutse mulle meeldima. Teadsin, et see on amet, mida tahan pidada, ja et soovin selles aina paremaks saada.

Eriline side tekkis mul oma tööga siis, kui võtsin toimetatavad tekstid magistritöös¹ keeleliselt analüüsida. Küsitlesin sama uurimuse jaoks ka kolleege, et teada saada, mida nad keeleteimetaja tööst arvavad ning miks nad ühel või teisel moel kirjutavad. Selgus, et keeleteimetaja tööd peetakse vajalikuks ja seda hinnatakse.

Magistrikraadi omandamise järel 2020. aastal ei tundnud ma ikka vajadust kutseeksamit tegema minna. Seni olid kutse saanud vaid kauaaegsed keeleteimetajad, minul polnud nende kõrval õieti kogemustki. Ei mäleta täpselt, millal ümber mõtlesin, kuid aasta hiljem toimus eksam Tallinnas ja siis ma seda tegema läksingi. Aastate jooksul oli hakatud eksamit järjest rohkem reklaamima ning kuna toimetaja on riigiasutuses tihti üksinda, tundsin ka vajadust enda töö kvaliteeti tööandjale tõestada.

Läksin eksamit tegema üsna enesekindlalt. Arvestades, et toimetasin ametitekste riigiasutuses, kus tuli tihti piiratud ajaga hakkama saada, mõtlesin, et mulle ei ole ükski tekst raske ja tulen toime ka vähese ajaga.

¹ Anni Viirmets, Ametikirjade keelestiili kujundamine ühe riigiasutuse näitel. Magistritöö. – Tallinna Ülikool, 2020. Tööga saab tutvuda [ETERA](#) andmebaasis. Vt ka lõputöö kokkuvõtet [Eesti keeleteimetajate liidu aastaraamatus](#) 2020, lk 104–105.

Hirmul olin eelkõige suulise osa pärast, sest ei osanud aimatagi, mida võidakse küsida, ega osanud seetõttu selleks kuidagi valmistuda. Kordasin vaid keelereegleid, sest mine tea, mida teada tahetakse!

Eksami kirjalik osa vedas mind alt. Kui olin arvanud, et minu silmad on kõike näinud, siis toimetatav tekst oli väga kõva pähkel. Tähelepanu ei tulnud pöörata ainult keelele, vaid teksti pidi ka sisuliselt struktureerima, vormistust ja viiteid parandama jms. Puudu tuli lõpuks eelkõige ajast – olin toimetamisesa lõpus juba kindel, et eksamit ma tehtud ei saa. Korrektureiülesanne oli lihtsam, kuid vähene aeg sundis taas kiirustama ja sisse jäid nii mõnedki vead.

Vestluste ajad määrati kindlaks kohapeal. Minul jäi kahe eksamiosa vahele paar tundi, mis võimaldas eksamitööd analüüsida – mis läks hästi, mis halvasti –, aga ka veel rohkem hirmule minna. Üllataval kombel oli vestlus hoopis eksami kõige pingeavam osa. Komisjon oli sõbralik, sain rääkida, kuidas mul enda arvates läks, ning kuulda ka nende tagasisidet ja soovitusi. Näiteks jäi eredalt meelde, et mitmetasandilise nummerdatud loetelu puhul peab jälgima, et see oleks ühtlaselt vormistatud – kas lõpupunktiga või -punktita. Keelereegleid nad ei küsinudki!

Esimeselt kutseksamilt ma kahjuks kutsetunnistust ei saanud, kuid see andis mulle hulgaliselt kogemusi ja ettekujutuse, milline eksam üldse on. Eks ma natuke ikka pettunud olin, kuid mitte nii palju, et see oleks jäänud viimaseks korrak. Eksamikomisjongi julgustas uuesti proovima.

Teist korda läksin kutseksamile 2023. aastal, kui see toimus taas Tallinnas. Olin vahepeal kogemusi juurde saanud, asutanud oma ettevõtte ning võtnud mõtteks keeleteimetaja palgatööst hoopiski loobuda ja hakata vabakutseliseks toimetajaks. Selleks ajaks oli keeleteimetaja kutsest saanud mu unistus. Seekord tundsin suuremat hirmu eksami kirjaliku osa ees. Teades, mis võib ees oodata, ei osanud ma midagi loota, kuid samas ma ka ei muretsenud, sest mul oli eksamist selge ettekujutus. Ei tea, kas tekst oli tõesti lihtsam kui eelmisel korral või olin ise pädevamaks saanud, aga töö läks väga ladusalt. Teksti sisu oli mulle lihtne ning tänu sellele olid ka keel ja vorm hästi toimetatavad. Korrektureiülesanne läks samuti libedasti.

Seegi kord oli mul kirjaliku ja suulise osa vahel paar tundi aega, mille jooksul sain taas oma tööd analüüsida. Avastasin, et olin toimetatud teksti paar viga kas juurde tekitanud või sisse jätnud, ning kujutasin juba ette, kui palju sealt miinuspunkte tuleb. Sarnaselt eelmise korraga oli vestlus väga meeldiv. Sain komisjoniga muu hulgas jagada oma emotsioone selle kohta, kuidas oli eksamit teist korda teha ja miks ma selle ette võtsin, ühtlasi sain selle eest tunnustada. Korrektureiülesande kohta sain teada, et mul oli seal üksainus viga!

Lahkusin eksamilt väga hea tundega, kuid seni, kuni tulemust teada ei olnud, olin endiselt ärevil. Umbes nädal hiljem sain otsuse – mul on nüüd keeleteoimetaja kutse!

Mida keeleteoimetaja kutse mulle andnud on, miks selle poole püüelda ja millega peaks eksaminand arvestama? Isiklikus mõttes on kutset omada auasi. See andis mulle vabaduse ja julguse keeleteoimetaja palgatööst loobuda ja olla vabakutseline toimetaja. Kutse aitab end reklaamida tasemel keeleteoimetajana ja parandab muu hulgas toimetajaameti mainet. Tööpakkujate silmis on kutse kvaliteedimärk: see on andnud mulle tööde saamisel ja küsimisel eelise, sest soositakse toimetajat, kellel on kutse. Näiteks on see olnud tingimus, et mõnele tööpakkumisele vastata, või on kirjastuse toimetajaotsingus sõelale jäänud just kutselised toimetajad.

Samas ei ole kutset saada kerge. Võrdleksin toimetajaeksamit riikliku sõidueksamiga – mõlema puhul peab olema piisavalt praktikat, et eksam positiivselt sooritada. Otse koolipingist eksamit tegema minna on veel pisut vara. Minu kogemuse näitel nõudis kutse saamine aastaid tööd tarbetekstide kallal. Samuti tulid eksamil kasuks julge pealehakkamine, julgus mitte põruda ning lai silmaring. Tagasisivaates andsid mõlemad eksamikorrad kogemust ja tagasisidet, mida kuskilt mujalt ei saa. Kutset omadeski oleks tore end igal aastal uue eksamitektiga proovile panna, et „tasemel“ olla.

Soovitan kõigil, kellel keeleteoimetaja kutse mõtteis on (või esialgu ka ei ole!), selle poole pürgida. Kutse on kõige kõrgem tase, kuhu keeleteoimetaja töös jõuda.

Värske kutseline keeleteoimetaja paar päeva pärast kutsetunnistuse saamist. Foto: Anni Viirmets

Mida annab keeleteoimetamise mikrokraadiprogramm?

Nii Tartu kui ka Tallinna ülikoolis on juba mitu aastat olnud võimalik valida täiendusõppeks keeleteoimetamise mikrokraadiprogrammi. Milliseid väljavaateid see on avanud, mis laadi küsimusi tekitanud ja kas ka vastuseid andnud, sellest kirjutavad kaks liidu noorliiget, kes mõlemad läbisid programmi Tartu Ülikoolis 2023/2024. õppeaastal.

Monika Otrokova

Olin juba varem tähele pannud, et Tartu Ülikool pakub keeleteoimetamise mikrokraadiprogrammi, aga esialgu ei sõandanud õppima minna, sest see tundus väga aeganõudev ja mahukas. Programmi teisel aastal aga võtsin südame rindu ja kandideerisin.

See oli väga huvitav teekond! Õpe toimus kord nädalas reedeti, töö kõrvalt oli loengutes käia kohati keeruline, kuid kõik oli äärmiselt põnev ja praegu pole enam meeski, et oli üpris tihe õppimine. Töötan Otepää Vallavalitsuses kommunikatsioonijuhina ja selles ametis kuluvad keeleteoimetaja oskused marjaks ära. Mulle meeldis väga, et õppeained olid praktilised ning õppejõud toredad ja mõistvad. Kõik õppeained olid väga huvitavad, meelde jäi restoranimenüüde õigekiri – nii mõnigi kord, kui tunnis tuli menüüsid kohendada, hakkas suu vett jooksuma! Teinekord pidi ka Google'i appi võtma, et aru saada, mis roaga tegemist on. Igaks loenguks oli vaja teha mõni kodune töö, kuid see polnud midagi sellist, millega hakkama ei saaks. Kaasõppuritega sai paljusid asju omavahel arutatud. Mäletan, kuidas pusisime kord õhtul ühte kodutööd teha ja arutelu venis pikemaks. Ei mäleta enam, mis aine see just parasjagu oli, aga meelde on jäänud kaaslaste suur huvi.

Pärast õpinguid hakkasin terasemalt jälgima Eesti Keele Instituudi tegemisi, sh sotsiaalmeedias. Jäi silma, kuidas ja mis teemadel instituudi teadurid sõna võtavad, lugesin keelesäutsusid ja – mis seal salata – hakkasin rohkem ka enda keeleteoimetust jälgima. Märkasin rohkem keeleinimesi ja nende tööd eesti keele hoidmisel ja arendamisel ning tundsin üha suuremat huvi eesti keele ja kultuuri vastu. See huvi pole kuhugi kadunud – osalen praegu Tartu Ülikoolis täiendusõppijana eesti kirjanduse loengutes.

Astusin kohe ka Eesti Keeletoimetajate Liidu noorliikmeks, jälgin hoolega liidu ettevõtmisi ning elan neile kaasa.

Mikroraadiprogrammist saadud kogemused ja teadmised kuluvad töö juures väga ära, sest tegelen palju mitmesuguste tekstidega, sealhulgas nende loomisega. Oskan nüüd kirjutada selgemaid tekste ja paremini mõtestada seda, mida ma kirjutan. Tean ka paremini, kust saada keelenõu. Kindlasti on mul veel palju arenemisruumi, aga tugev põhi on olemas. Sain ka julguse ise edasi õppida, katsetada ja proovida. Ma ei karda enam nii väga vigu teha, sest eksib ju ikka see, kes midagi teeb!

Kes veel mõtleb ja kahtleb – soovitan kindlasti minna keeleteoimetamise mikroraadiprogrammi, sest sealt saab palju kasulikke teadmisi, uutmoodi oskuse tekste näha ja toredad õpingukaaslased!

Monika Otkrova. Foto: erakogu

Kairiin Nuudi

Olin aastaid töötanud erialaajakirja toimetajana – leppisin kokku artiklite teemasid, suhtlesin autoritega, hoolitsesin, et tekstid vastaksid valdkonna sisule ja väärtustele. Keeletoimetamine polnud mu tööülesanne, kuid ametinimetuse *toimetaja* pani inimesi eeldama, et tunnen peensusteni õigekeelt. Nii küsiti mult sageli nõu, millele ma vastasin ... EKI keelenõuande lingiga.

Samal ajal imetlesin ajakirja keeleteoimetajaid, kes suutis mõne tunniga muuta ka kõige keerulisema teksti loetavaks ja ladusaks. Meie autorid olid valdavalt oma ala spetsialistid, mitte igapäevased tekstikirjutajad, ja seetõttu tundus keeleteoimetaja töö kõrvaltvaatajale lausa mustkunstina. Tahaks ka võluda osata!

Võib-olla just see tunne – väike kärsitus ja tahtmine paremini mõista, kuidas ladus tekst sünnib – panigi mind mikrokraadiõppe peale mõtlema. Töö oli muutunud turvaliselt tuttavaks ja tahtsin midagi uut. Nii seisingi ühel päeval juhi laua taga ja selgitasin, miks just keeleteoimetamise kursus aitaks mul oma tööd paremini teha. Täpselt ei mäletagi, mida ma rääkisin, aga ilmselt olin küllalt veenev, sest juht oli toetav ja lubas mul programmis osaleda tööandja kulul.

Eks keel ja selle kasutus ole mind alati huvitanud. Miks see meid nii ärritab, kui keegi kasutab mõnda sõna „valesti“? Kas paronüümid ongi keele enda vingerpussid, mis tagavad, et keskkooliaegne eesti keele õpetaja meil kunagi meelest ei läheks? Miks kipume kirjutades eelistama pikki ja kantseliitlikke lauseid? Kas oma emakeeles kirjutamine on kõikjal nii keeruline või on see eesti keele eripära?

Mõnele küsimusele sain vastuse loengutes, teiste üle arutasime koos õpingukaaslastega. Meist kujunes omamoodi kursus – olime kõik eri vanuses ja eri elualadelt, aga omavaheline klapp tekkis kiiresti. Reedeti Tartus kokku saada oli rõõm, mitte kohustus. See oli värskendav tudengielu miniatuur. Suhtleme siiani: jagame keeleleide, toimetamisnippe ja naljakaid apsakaid.

Sain kiiresti aru, et keeleteoimetaja töö eeldab lisaks keelevaistule ja teadmistele ka visadust, tähelepanelikkust ja maailmast arusaamist: et näha, kui mõni fakt pole täpne või loogika ei klapi; et tunda ära autori stiil ja mitte seda maha lihvida. See on töö, mis nõuab põhjalikkust ja empaatiat ühekorraga.

Tõtt-öelda sain programmi ajal aru, et minu tugev külg on pigem teksti sisu ja ülesehituse nägemine, mitte mikroskoopiline komakohandus. Aga aukartus keeleteoimetajate ees suurenes.

Olen tänini keeleteoimetajate liidu noorliige, et olla kursis aruteludega ja anda oma liikmemaksuga väikene panus sellesse, et ajal, mil teksti treivad üha enam masinad, oleks inimese loodud sõnal ikka eriline väärtus.

Soovitan mikrokraadiprogrammi kõigile, kes otsivad värsket mõtet või tahavad oma keelelist vaistu arendada. Koormus on parajalt jaotatud ja kahe semestriga saab juba aimu, kas see eriala on sinu tee või lihtsalt üks väga meeldiv kõrvalepõige.

Katrin Kern – toimetajaauhinna väärt ja väärikas saaja

2025. aastal pälvis Edvin ja Lembe Hiedeli nimelise toimetajaauhinna Katrin Kern. Juba üheteistkümnendat korda välja antud auhinna laureaadi üle otsustas sel aastal žürii koosseisus Jüri Kolk (esimees), Loone Ots, Riina Kasser ja Leenu Nigu. Auhind anti üle 30. septembril, rahvusvahelise tõlkijate päeva pidulikul tähistamisel. Katrin Kerni, viljaka, täpse ja erudeeritud toimetaja tööd ja erakordsust mõtestavad žürii esimees Jüri Kolk ja žürii liige Loone Ots.

Jüri Kolk toimetajaauhinna žürii esimees

Olin sedapuhku Edvin ja Lembe Hiedeli nimelise toimetajaauhinna žürii esimees. Žürii töös osalemine on ühtaegu kerge ja raske samal põhjusel: nõrka kandidaati naljalt ei esitata. Need, kes vaevuvad oma kandidaadi toimetajaauhinna esitamiseks, on juba õppinud toimetaja tööd hindama ja oskavad üldjuhul väga head toimetajad ära tunda. See tähendab, et kelle kasuks žürii ka ei otsustaks, eksida pole võimalik. Aga loomulikult tahame langetada otsust, mis oleks läbi ja lõhki õige. Usun, et tänavu see õnnestus.

Järgmise lõigu kirjutamisel on käe külge pannud Katrini kandidatuuri esitajad ja kõik žüriiliikmed.

Katrin Kern (1967) õpetab Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudis keeleteimetajaid ning tegutseb ise toimetaja ja tõlkijana. Ta on avaldanud mitu õigekeelsuse ja hea stiili õppevahendit. Tallinna Ülikooli kirjastuses ilmunud keeleteimetamise kõrgkooliõpik (koos Reili Arguse ja Helika Mäekiviga) pärjati parima kõrgkooliõpiku tiitliga. 2022. aastal sai ta Paabeli Tornil tõlkeauhinna Kimberly Brubaker Bradley noorteraamatu „Õed hundid“ eest. Toimetajana on ta jõudnud uskumatult palju – toimetanud kõvasti üle saja raamatu lastekirjandusest keeruka kõrgkirjanduseni ja teinud seda lihtsalt suurepäraselt.

Minu isiklik koostöökogemus Katriniga on napp – ta toimetas minu tõlgitud Leonora Carringtoni „Kuuldesarve“. Raamat oli tõlkijale paras pähkel, sest nõudis lisaks kolme keele oskamisele (ladina keelega palusime tegelikult abi) teadmisi, sõnaosavust ja fantaasiat. Usun, et tõlge sai korralik, ja seda loomulikult ainult tänu Katrini käele.

Kui tahes tänulik ei oleks ma ka heale toimetajale, on mul tohutult hea meel kohtuda ja koostööd teha (olguigi enamasti kirja teel) niivõrd suurepärase ja vaimuka inimesega.

Katrin Kern võtab vastu toimetajaauhinda. Foto: Marten Puidak

KATRIN KERN LIHVIB VÄÄRISVAASE

Loone Ots

**toimetajaauhinna žürii liige,
liidu tegevliige**

Kui Katrin oli väga väike, nägi ta põnevat rohelist taime ja ütles: „Aaloe!“

Ema õpetas: „Aalo-e!“

Vahest see hetk otsustaski Katrin Kerni kui keelekujundaja tee.

Karlova kool, Miina Härma kool, tollal küll teiste nimedega. Agard muusikaõpingud, sealhulgas kindlalt solfedžo. Sealt võrsunud arusaam heakõlast ja süsteemist. Muusika struktuur ja keele struktuur on samadel alustel.

Tutvusin Katriniga eesti filoloogia õpingute rebasepõlves. Aastakümnetega ei ole ta üldse muutunud. On ikka pigem kõrvaltvaataja, kel vaikne hääl, mõnus huumor ja suur tarkus. Katrini täiuslikku keeletaju on kujundanud ka ilukirjandus. Vähesed on temast suurema lugemusega. Ja raamat olgu ikka algkeeles. Katrin mõistab mitmeid Euroopa keeli, muu hulgas on ta hollandi keele vandetõlk.

Keeletoimetaja Katrini aktivas on ester.ee andmeil 231 nimetust toimetatud raamatuid ja eestindajana 20 nimetust tõlkeid. Toimetatud teadusartikleid kokku ei loe. Lisaks on ta juhendanud kümmet lõputööd. Katrin jäi pärast ülikooli lõpetamist eesti keele õppetooli juurde – harima ikka uusi ja uusi keeleinimesi, ajakirjanikke, toimetajaid. Viljakalt.

Katrini kui keeletoimetaja perfektsust kogesin viimati ühe enda vahendatud ajalooromaani puhul. Minule sobinud tõlkevaste ei leidnud tema silmis armu. Raamatu tegevus algas aastal 1065, aga vaidlusalune sõna olla tulnud tegevuskoha keelde alles 13. sajandil. Üks-null.

Katrinil on vist olnud õnn teenida leiba armastatud hobiga. Kui oled millelegi pühendunud, saab sinust tihti kas uurija või misjonär. Katrin on mõlemat. Siit ka tunnustus – tihedas konkurentsis sai Katrinist Edwin ja Lembe Hiedeli nimelise toimetajaauhinna laureaat 2025.

Palju, palju õnne!

Keelenupuvõistlus pakkus hulgaliselt osalemisrõõmu

Riina Reinsalu
keelenupuvõistluse žürii liige,
liidu tegevliige

Kuhu kohta kadus *kohta*? Kas oled ikka proffessionaal? Kuidas toetada toetajat? Miks läheb palju aega vaevanägemisele? Mis või kes on monofiil? Kumb on voolavam, kas raha või keel? Nende ja muude küsimuste üle arutletakse keeleteoimetajate liidu korraldatud teise keelenupuvõistluse kirjutistes¹.

Numbrid kõnelevad enda eest

Rahvusvahelisel selge keele päeval, 13. oktoobril alanud ja keeleteoimetaja ameti 96. aastapäeval, 29. novembril lõppenud keelenupuvõistlusel osales 57 huvilist 74 kirjutisega. Keelenupu mõõdu – iselaadne teemavalik või vaatenurk koos keelesoovitusega – andis välja 62 kirjutist, mis avaldatakse Eesti Keeletoimetajate Liidu veebilehe rubriigis „Keeletoimetaja soovitab“ ja ERR-i portaalis. Kui seni oli keelenuppude (*resp.* keelesoovituste) avaldamise sagedus kaks korda kuus, siis tänu võistlusele jagub kirjutisi igaks nädalaks ja enam kui aastaks.

Vahvalt palju oli osalejate hulgas põhikooli- ja gümnaasiumiõpilasi, kes paigutusid keelejütsi kategooriasse. Kuuldavasti oli võistlusväliseid kirjutajaid õpilaskonnas tunduvalt rohkemgi, näiteks lasi ühe kooli õpetaja kirjutada keelenupu 80 õpilasel, et nad mõtleksid sügavamalt selle üle, kuidas me räägime ja kirjutame. Seevastu keelesellide kategooriasse kuuluvad üliõpilased olid võistlusel tagasihoidlikult esindatud, mida korvas aga keelemeistrite ehk keeleteoimetajate, -teadlaste, -õpetajate ja teiste keelekõrgharidusega inimeste arvukus. Neile pakkusid kirjutiste tasemelt konkurentsi keelesõbrad – kirjutajad, kes ise keelega seotud ametit ei pea ega ole hariduselt eesti filoloogid, näiteks ajakirjanikud, aga ka üks jurist, linnuteadlane, raamatukuhoidja, kirjanik jt.

Osavõtjaskonna kirjusus peegeldub ka teemavalikus. Kuna keeleteoimetajad suulise keelega üldjuhul ei tegele, olid keelenupud ootuspäraselt kirjaliku keele kohta (mõne erandiga, kus käsitleti suulise keele täitesõnu). Kirjutistes keskenduti peaaesjalikult tarbetekstidele, kuigi ka ilukirjandusteksti kirjutaja või tõlkija saab keelenuppudest endale vajalikud tarkuseterad kätte. Erialakeelt puudutavates soovitustes arutleti

¹ Artiklis kasutatud andmed pärinevad osaliselt tagasisideküsimustikust, millele vastas 33 osalejat.

näiteks keelendite *saar* ja *laid*, *kampsun* ja *kardigan*, *põdrasammal* ja *Islandi käokõrv* üle. Üldkeele teemadest äratasid osalejate huvi suurtäht kaksikpealkirjades, kirjavahemärkide järjekord, *gi-/ki*-liite asukoht jm, kuid ortograafia kõrval huvituti isegi rohkem heakeelsusest. Osas keelenuppudes otsiti tasakaalu oma ja võõra vahel, osas aga jagati innukalt tähelepanekuid muude keeleilmingute kohta.

Keelenupuvõistlusest võidavad kõik

Kuigi võistluse menu taga võis olla mõneti ka soov end proovile panna ja saada osa auhinnafondist, kannustas osalejaid peamiselt siiski sisemine motivatsioon. Mõnes kirjutajas sütitas huvi keelenupu formaat, mis sundis kirjutama mõttetihedat, kohati humoorikat ja ajakohast lühiteksti. Teised pidasid võistluse kasuteguriks oma kirjaliku väljendusoskuse arendamist, millele aitas kaasa žüriiliikmetelt saadud tagasiside. Kolmandaid innustas osalema esmakordne võimalus anda avalikkusele keelenõu, mis võis mõnel juhul osutada parajaks julgustükiks, sest tajuti vastutust lugejaskonna ees.

Teemavalik oli paljuski äraspidine: teemat ei otsitud mitte võistluse tarbeks, vaid võistlus võimaldas kirjutada teemal, mis oli osalejail kui keelest ja keele arengust huvitujaile juba varem mõtteis mõlkunud, mõnel juhul ammuse murena. Kuna kirjutistes keskenduti keelekasutuse kitsaskohtadele, tuli teema esmalt endale põhjalikult selgeks teha, mis aga võimaldas keele üle sügavamalt mõelda.

Kui osalejaile pakkus keelenupuvõistlus hulgaliselt mõtlemis- ja sõnaseadmisrõõmu, siis kasuna laiemale üldsusele nähti võimalust saada mitmekesiseid keelenõuandeid atraktiivses lühivormis. Avaldati lootust, et keelenupud ärgitavad lugejaid pöörama rohkem tähelepanu ka enda keelekasutusele: „Ma arvan, et nii mõnegi keelenupu puhul võib lugeja reaktsioon olla „ahaa!“ ja „ohoo!“. Kindlasti on käsitletud nähtusi, mille puhul saab lugeja kaasa noogutada ja rõõmustada, et on teisigi, kes nii mõtlevad või samamoodi tunnevad. Ja ma loodan, et keelenuppude seast leiab ka neid, mis lugejat üllatavad ...“

Olenemata sellest, kas keelenupp pakub ahaa- või ohooelamust, suurendab see võistlusel osalejate sõnul lugeja keeleteadlikkust ja suunab teda leebel viisil mõtlema eesti keele eripära peale. Seejuures ei peetud tähtsaks niivõrd kooskõla õigekirjareeglitega, kuivõrd keele nüansirikkust, stiilipuhtust, heakõla ja ilu. Selle seisukoha võtab ilmekalt kokku järgmine tsitaat: „... keel on meie kõigi igapäevane tööriist, mille vaheda ja selgena hoidmine on oluline. Kui me keelt üksnes kirjeldame, aga ei arutle selle kasutusvõimaluste üle või ei meenuta teistsuguseid võimalusi kui parasjagu populaarsed, siis kaotaks eesti keel väga palju.“

Kuigi viimasel viiel aastal on keeleteemad pälvinud meedias võrdlemisi palju tähelepanu (eriti seoses uue ÕS-iga), jagasid võistlusel osalejad siiski arvamust, et keelest ei saa kunagi küllalt ja igasugune avalik arutelu keelekasutuse üle on alati teretulnud.

ERIAUHINGNA SAAJAD KATEGOORiate KAUPA

Keelejütsi kategooria: **Karoliina Karotamm** („Eesti keele kolm salakäänet“), **Bertha Kivistik** („Selge keel kui ühiskondliku mõistmise eeltingimus“), **Tristan Nikolajev** („Kumb on voolavam, kas raha või keel?“), **Sandriin Salenik** („Et sõna ei jääks üksikuks“) ja **Merelle Tellisaar** („Cringe – kas uus viis öelda „piinlik?““).

Keeleselli kategooria: **Liisa-Lotte Hein** („Kui keel läheb õllest pehmeks“), **Paul Kristjan Koppel** („Kümmekonna, sadakonna ja tuhatkonna aasta pärast“), **Merike Mitnits** („Kas peame iga asja eest tänama?“) ja **Jaana Toome** („Kas eesti keel on ohus?“).

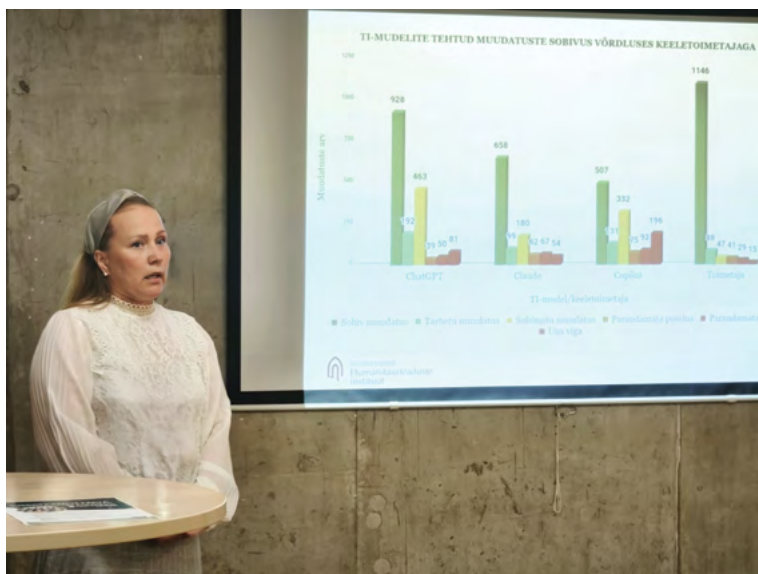
Keelemeistri kategooria: **Svea Grents** („Las ma elaboreerin“), **Külliki Kuusk** („Kuidas toetada toetajat“), **Sten Lind** („Kutsuda või üles kutsuda?“), **Anett Pillmann** („Vankuv suurtäht vankumatutes kaksikpealkirjades ehk Mis saab siis, kui ehk on öeldud?“), **Anu Nurk** („Välja kasutusväli laieneb“) ja **Monika Undo** („Kas oled ikka professionaal? Kui keeleaps rikub maitset ja mainet“).

Keelesõbra kategooria: **Marek Kahro** („Kuhu kadus põdrasammal?“), **Urmas Kiik** („Milline esitäh on lepingus sobilik?“), **Tiia Kõnnussaar** („Kasutu nagu näts kingatalla küljes“), **Marko Mägi** („Mis või kes on monofiil?“) ja **Ülo Veldre** („Laid ongi saar“).

Tehisaru kasutamine eestikeelsete tekstide keeleteometamisel¹

Kirke Sööt
Tallinna Ülikooli keeleteaduse ja
keeleteometamise magister

Suurte keelemudelite tormiline areng on mõjutanud paljusid elualasid ja oma magistritöös soovisin kindlaks teha, kas tehisarust võib olla abi ka eestikeelsete tekstide keeleteometamisel. Teksti toimetamiseks tehisaruga peab keeleteometaja küsima nõusoleku tellijalt – seda nii selleks, et täita keelemudeli kasutustingimusi, kui ka selleks, et pidada silmas kliendi (autori)õigusi. Ühest küljest võib toimetatav tekst jõuda tehisaru vahendusel kolmandate isikuteni, teisalt võib tehisaru toimetamise käigus muuta teksti nii, et see kattub mõne teise autori koostatud tekstiga ja võib kaasa tuua plagiaadisüüdistuse (Bhosale 2023).

Kirke Sööt esineb Euroopa keeltepäeva üliõpilaskonverentsil oma magistritöö põhjal tehtud ettekandega. Foto: Marit Alas

Oma magistritöös keskendusin kolme tehisarumodeli, ChatGPT-4o, Copiloti ja Claude 3.5 Sonneti uurimisele. Lasin kõigil mudelitel toimetada samu ajakirjandus-, tarbe- ja teadustekste ning võrdlesin tulemusi keeleteometaja versiooniga.

¹ Kirke Sööt, Tehisaru kasutamine eestikeelsete tekstide keeleteometamisel. Magistritöö. Tallinna Ülikool, 2025. Tööga saab tutvuda [ETERA](#) andmebaasis.

Kodeerisin muudatused ja jagasin need kuude kategooriasse: korrektuuri-, õigekirja- ja tegusõnamuudatused ning sõna-, lause- ja tekstitasandi muudatused.

Katsed kinnitasid välismaistes uuringutes (Punar Özçeliki 2023; Berrezueta-Guzman jt 2023) tehtud järeldust, et tehisaru annab parimaid tulemusi korrektuuri ja ortograafiavigade parandamisel. Kui üldjuhul olid tehisarumudelid ortograafiamuudatustes järjekindlad, siis mitme lubatud vormi puhul tekkis teksti sees varieeruvus². Kõik modelid jätsid teksti piires ühtlustamata võõrnime käändelõpu vormistuse³. Analüüsi põhjal võib öelda, et tehisaru on tugevam detailides, kuid ei taju konteksti, mistõttu tekstitasandi muudatustes esines rohkem vigu kui muudes kategooriates (nt kordusi välditi lause piires, ent mitte kogu teksti ulatuses).

Uuringust ei nähtunud, et tehisarul oleks probleeme eesti keele grammatikaga või et käänd- ja pöördõnade vormide rohkus oleks tekitanud toimetamisel vigu. Selgelt tulid kõigi mudelite puhul esile ühesugused puudused: tehisaru ei vormista eesti keeles korrektselt loetelusid (interpunktsiooni- ja algustäheortograafia vead kooloniga sisse juhutatud loetelus), ei kirjuta õigesti tsitaatsõnu, ei arvesta eesti keele reegleid jutumärkide ja semikooloni kasutamisel, ei lisa tootenimes pärisnimele käändelõppu. Õigekirjavigadest torkasid üksikute näidete põhjal silma ühend- ja väljendverbide kokku-lahkukirjutuse ning neist käändeliste vormide moodustamise vead. Juhuti ei järginud tehisaru tegusõnade puhul eesti keele V2-reeglit (verb lauses teisel kohal).

Suur probleem on sõnade tarbetu asendamine⁴, eriti ChatGPT puhul. Teisalt oli ChatGPT lõpptekstide keel teiste mudelitega võrreldes oluliselt ladusam ning kohati parem kui keeleteimetajal⁵. Kolmest uuritud mudelist sobib keeleteimetajale abivahendiks vaid ChatGPT. Inimtoimetajat tehisaru (veel) ei asenda, ent oskuslikult koostatud promptiga saab korrektuuri tehisaru hooleks usaldada. Tehisarust võib abi olla ka tekstide toimetusvajaduse ja töömahu hindamisel, faktide kontrollimisel, taustainfo otsimisel ja uudissõnade loomisel. Teksti viimaseks lugejaks peab jääma inimene.

² Nt Hiina kalendri *koera aasta* ja *koera-aasta*.

³ Nt *Perth Mint'i* ja *Perth Minti*.

⁴ Nt *Tegu oleks nagu neemiklinnusega ... Tegemist on justkui neemiklinnusega ...*

⁵ Näide.

Algne lause: *Lubades ühel silmal domineerida lugemisel või millelegi konkreetsele keskendumisel, vähendab aju peaaegu poole võrra visuaalset teavet, mida tuleb teravaks nägemiseks töödelda.*
 ChatGPT versioon: *Kui aju laseb lugemisel või keskendumist nõudval tegevusel domineerida ühel silmal, väheneb töödeldava visuaalse info hulk peaaegu poole võrra — see muudab nägemise teravamaks ja tõhusamaks.*
 Toimetaja versioon: *Lubades lugemisel või millelegi konkreetsele keskendumisel domineerida ühel silmal, vähendab aju peaaegu poole võrra visuaalse teabe hulka, mida tuleb teravaks nägemiseks töödelda.*

Kirjandus

Berrezueta-Guzman, Jonnathan, Laura Malache-Silva, Stephan Krusche 2023. ChatGPT-4 as a Tool for Reviewing Academic Books in Spanish. – Conference: Latin American Conference on Learning Technologies, lk 384–397. Singapore: Springer Nature Singapore.

Bhosale, Uttkarsha 2023. [The Limitations of ChatGPT: How human editors remain indispensable in academic writing.](#) – Enago Academy, 23. november.

Punar Özçelik, Nermin 2023. A Comparative Analysis of Proofreading Capabilities: Language Experts vs ChatGPT. – International Studies in Educational Sciences nr 147, lk 147–161.

Kas tasakaalukas stiil või liigneutraalseks nuditud uudised? Kliimamuutuste kajastamisest ERR-i uudisteportaalis¹

Marianne Tähe
Tallinna Ülikooli keeleteaduse ja
keeletoiimetamise magister

Kliimamuutused on põletav teema. Kuigi kohata võib arvamust, justkui poleks nende põhjus veel selge, on teadlased jõudnud konsensuseni, et üleilmse kliimasoojenemise taga on inimesed (Powell 2019).

Tähelepanelikud lugejad on ühismeedias väljendanud pahameelt ERR-i uudisteportaali üle, sest välismaistest väljaannetest tõlgitud kliimamuutusteemalistest artiklitest on nende hinnangul kaotatud teravus. Kliimamuutused on eksistentsiaalne oht, mida rahvusringhäälingulgi kajastada tuleb. Seetõttu otsustasingi uurida 2023. aastal avaldatud 41 tõlkeartikli põhjal, kas nõnda tõsistel süüdistustel on alust.

On tõendatud, et fossiilkütuste tootjad on maksnud miljoneid dollareid endale kasulike sõnumite ja väärinfo levitamiseks (Si jt 2023). Teisalt rõhutatakse, et läbi on kukkunud ka teadlased, kes pole suutnud avalikkust veenda ning on alarmeeriva suhtlusstrateegia tõttu muutnud inimesi hoopis apaatsemaks. Seetõttu soovitatakse nüüd kliimamuutustest rääkida tasakaalukalt ning kirjeldada nii ühiskondlikke aspekte kui ka edusamme ja lahendusi, mitte vaid majanduslikku külge. (Stoknes 2014; Bushell 2017) Seda peavad lisaks ajakirjanikele oma töös silmas pidama ka keeletoiimetajad, kes, olles lõksudest teadlikud, saavad autori tähelepanu pöörata kas keelelistele, emotsionaalsetele või ka sisulistele nüanssidele, mis võiksid sõnumeid hägustada või lugejat varjatult mõjutada.

On täiesti ootuspärane, et uudist tõlkides tekib uus tekst (Bielsa, Bassnett 2008). Oma uurimuses jaotasin artiklid kuude teemavaldkonda ning liigitasin kategooriatesse ka tõlkimisel juurde lisatud ja kärbitud info. Kuigi iga teema puhul ilmnes ainuomaseid tunnuseid, saab üldistada, et peamiselt keskenduti tõlgetes sellele, mis oli Eesti lugejale uudisväärtuslik.

¹ Marianne Tähe, Kliimamuutuseid käsitlevate tekstide vahendamise strateegiast ERR-i 2023. aasta uudiste näitel. Magistritöö. Tallinna Ülikool, 2025. Tööga saab tutvuda [ETERA](#) andmbaasis.

Suur osa ärajäetud teabest ei mõjutanud teema mõistmist, kuid oli infokilde, mille väljajätmine mõjus manipuleerivana ning peegeldas toimetaja maailmavaadet. Ajakirjanike sisuliste ja grammatiliste valikute põhjal, nagu passiivlauset agentseks muutmise või värvikama sõnavara järgi, võis näiteks märgata nende vastumeelsust aktivistide suhtes.

Kuigi üldiselt arvatakse, et avalik-õiguslikus meedias kasutatakse vähe emotsionaalset kõnepruuki ning ka 2021. aasta uuringu järgi oli ERR-i uudistes võrreldes erameediaga vähem omadussõnu (Roosve 2021), oli tegelik pilt palju kirjum. Tõepoolest muudeti osa verbe neutraalsemaks ning vähendati adjektiivide ja rõhumäärsõnade hulka, ent esines ka vastupidiseid näiteid. Samuti lisati teksti metafoore, metonüümiat ning eufemisme. Neli artiklit muutus selle tulemusel värvikamaks kui originaal.

Kasutati ka teisi võtteid. Kahel juhul vähendati kellegi autoriteetsust – välismaa ajalehes mitmele eksperdile omistatud arvamus muudeti ERR-is vaid ühe omaks. Kuigi probleeme leidis, ei olnud need alati nii tõsised, kui kriitika põhjal arvata võinuks. Siiski oli 15 artikli puhul näha, et kliimamuutusi kajastati originaalist neutraalsemalt, ja kahel juhul olid sõnumid algsega täiesti vastuolus.

Kuigi kiireloomulise veebimeedia tõlkeid ei jõuta algtekstiga võrrelda, tasub siiski võimalikest kitsaskohtadest teadlik olla ning toimetamisel faktidest, aga ka kliimakommunikatsiooni ekspertide soovitustest lähtuda. Sel juhul saab olla kindel, et lugejani jõuab kvaliteetne info.

Marianne Tähe
Foto: Mihkel Leis

Kirjandus

Bielsa, Esperança, Susan Bassnett 2008. Translation in Global News. London: Routledge.

Bushell, Simon, Géraldine Satre Buisson, Mark Workman, Thomas Colley 2017. Strategic narratives in climate change: Towards a unifying narrative to address the action gap on climate change. – Energy Research & Social Science 28, 39–49.

Powell, James 2019. Scientists Reach 100% Consensus on Anthropogenic Global Warming. – Bulletin of Science, Technology & Society, 37 (4), 183–184.

Roosve, Grete-Liina 2021. Ajakirjaniku sekkuja rolli esinemine eesti uudistekstides. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool. Tööga saab tutvuda andmebaasis [DSpace](#).

Si, Yutong, Dipa Desai, Diana Bozhilova, Sheila Puffer, Jennie C. Stephens 2023. Fossil fuel companies' climate communication strategies: Industry messaging on renewables and natural gas. – Energy Research & Social Science 98, 1–9.

Stoknes, Per Espen 2014. Rethinking climate communications and the „psychological climate paradox”. – Energy Research & Social Science 1, 161–170.

Mis mõjutab eestikeelsete e-kirjade keelelisi valikuid?

Kristin Hint
Tartu Ülikooli eesti ja soome-ugri
keeleteaduse bakalaureus

E-kirjad on Eestis töösuhtluse igapäevane osa, kuid e-kirjade kirjutamist ja arvamusi nende kohta on eesti keeleteaduses uuritud vähe. Ametlikult reguleerib e-ametikirja vormistuspõhiseid Eesti Standardimis- ja Akrediteerimiskeskuse kirjastandard EVS 882-1:2013, kuid lõplik vormistus ja sõnastus on siiski iga kirjutaja enda otsustada. Lisaks võivad ootused e-kirjade koostamisele varieeruda asutuse ti. Kuna seisan vahel e-kirju kirjutades silmitsi sõnastusraskustega, otsustasin eestikeelsete elektroonsete ametikirjade kirjutamist lähemalt vaadelda.

Minu bakalaureusetöö¹ eesmärk oli uurida eestlaste arvamusi ametlike e-kirjade koostamise kohta ning selgitada, mille alusel nad kirjutades valikuid teevad. Töö teoreetiliseks raamistikuks valisin Browni ja Levinsoni (1987) viisakusteooria, mille kohaselt kasutavad inimesed eri suhtlussituatsioonis erinevaid viisakusstrateegiaid. Seejuures on oluline rõhutada, et bakalaureusetöös uurisin seda, kuidas inimesed arvavad end kirjutavat, mitte seda, kuidas nad päriselt kirjutavad.

Uurimismaterjali kogumiseks tegin kümme paarisintervjuud 20 informandiga, kelle olin jaganud nooremasse (20–28-aastased) ja vanemasse (58–66-aastased) vanuserühma. Intervjuude käigus pidid informandid kujutlema, et kirjutavad töö- või ülikoolielus e-kirja erineva lähedusastmega adressaatidele (võõras, tuttav, töösõber ja ülemus), ning oma keelekasutust (sh õigekirja) kirjeldama ja selgitama. Oma töös keskendusin kolmele tüüpilisele e-kirja osale: alustamine, adressaadi poole pöördumine ja lõpetamine.

Tulemustest selgus, et mõlema vanuserühma informandid tegid valikuid alustel, mida on võimalik tõlgendada viisakusstrateegiatena. Distantseeriva viisakuse strateegiatest kasutati lugupidamise näitamist (nt lõpufras *lugupidamisega*), otsese kõnetamise vältimist (nt *saadan oma essee mustandi*) ja teietamist. Lähendava viisakuse strateegiad väljendusid rühmasiseses sõnavara ja hüüdnimede kasutamises (nt *Hei, säga!*), sinatamises ja heasoovliku nalja viskamises.

¹ Kristin Hint, Arvamused eestikeelsete e-kirjade keeleliste valikute kohta. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, 2025. Vaata magistritööd Tartu Ülikooli digiarhiivist [DSpace](#).

E-kirjade alustamisel oli tervitussõna *tere* nõnda populaarne, et seda kasutati peaaegu kõigis adressaadikategooriates – informandid nimetasid seda turvaliseks ja neutraalseks alustusviisiks, mis sobitub mitmesse konteksti. Seejuures oli vanem vanusegrupp altim kasutama ka ütet (nt *Tere, Kaisa!*), kuivõrd noored eelistasid piirduda vaid tervitussõnaga. E-kirja lõputervituse puhul esines seevastu rohkem varieeruvust: kui kiri võõrale lõpetati aupakliku vormeliga *lugupidamisega*, siis tuttavale või töösõbrale kirjutades saadeti pühadetervitusi, visati nalja või jäeti lõputervitus üldse ära. Adressaadi poole pöördumisel üritati võimaluse korral otsest pöördumist üldse vältida. Kui see ei õnnestunud, eelistati võõraid üldiselt teietada, töösõpru sinatada ning tuttavate puhul lähtuti päriselulistest kokkulepetest.

Kõige rohkem mõjutasid keelelisi valikuid tutvavuste, vanus ja situatiivsed tegurid, vähemal määral sotsiaalne hierarhia. Vanemas vanuserühmas oli kõikides adressaadikategooriates suurim mõjutaja tutvavuste, aga noorema vanuserühma liikmed lähtusid aeg-ajalt enim hoopis vanusest ning pöördusid noore adressaadi poole kõnekeeles isegi juhul, kui tegemist oli võõraga. Nagu on leitud ka varasemates eesti keele sinatamist ja teietamist puudutavates uurimustes (nt Keevallik 1998), peeti tutvavusastet sotsiaalsest hierarhiast tähtsamaks: otseseid ülemusi valdavalt sinatati, olenemata nende kõrgemast positsioonist.

Kuidas siis ikkagi peaks e-kirja kirjutama? Kuna tulemused näitasid, et e-kirjas võisid isegi sama keelelise valiku interpretatsioonid varieeruda (nt hüüumärki tervitussõna järel võidi tõlgendada nii entusiasmi kui ka agressiivsuse näitajana), siis ühest vastust ei olegi võimalik tuletada. Küll aga võib heaks pidepunktiks võtta informantide soovi väljendada olukorrale sobivalt.

Kirjandus

Brown, Penelope, Stephen Levinson 1987. Politeness. Some universals in Language Usage. Studies in interactional Sociolinguistics 4. – Cambridge: Cambridge University Press.

EVS 882-1:2013. Informatsioon ja dokumentatsioon. Dokumendielemendid. Osa 1: Kiri. <https://www.evs.ee/et/evs-882-1-2013>.

Keevallik, Leelo 1998. Sinatamisest ja teietamisest koolilaste arvamuste põhjal. – Keel ja Kirjandus nr 8, lk 541–553.

Kroonika

Helika Mäekivi
liidu esimees

Eesti Keeletoimetajate Liidu 13. tegevusaasta oli tavapäraselt tegus. Nagu ikka, toimusid kaks seminari kõigile huvilistele ja suveseminar oma liikmetele, korraldati Vikipeedia keeleteoimendamistalgud ja anti välja toimetajaauhind. Küllakutsekampaania asemel korraldati keelenupuvõistlus, mis osutus ülimenukaks. Liit vahendas 43 tööpakkumist ja juhatus pidas 15 koosolekut.

31. detsembri seisuga oli liidus 206 liiget. Juhatuse liikme Anna Edela eestvedamisel võeti senisest teravamalt tähelepanu alla pikaajalised liikmemaksuvõlad. Selle tulemusel lahkus või arvati välja 12 liiget, kes olid juba aastaid liidu tegevusest kõrvale jäänud. Uusi liikmeid lisandus 13: kolm tegevliiget, kuus noorliiget, üks toetajaliige ja kolm auliiget. Neljast noorliikmest sai tegevliige, ühest tegevliikmest toetajaliige ja ühest toetajaliikmest noorliige.

2025. aastal algas Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) uus kolmeaastane rahastusperiood. Liidule eraldatud toetus jäi peaaegu sama suureks kui enne ja tegevus jätkub senisel viisil: raha kulub liidu põhieesmärkide saavutamiseks, juhatus töö on vabatahtlik ja ettevõtmistesse kaasatakse võimalikult palju aktiivseid liikmeid.

JAANUAR

Liidu nimel otsustati HTM-i keeleteo auhinna kandidaatideks esitada Evelin Kivimaa raadioesinemised keeleteoimetatöö tutvustamiseks ja keelekorralduse seminar, mille Eesti keelenõukogu oli korraldanud 1. märtsil 2024.

HTM saatis liidu juhatusle koostööstamiseks vabaühenduste toetamise määruse eelnõu. Määrusega nähakse ette tingimused ja kord, mille alusel ministeerium toetab vabaühendusi rahaliselt aastail 2025–2027. Juhatus otsustas eelnõu kohta muudatusettepanekuid mitte teha.

2023. aastal valmis ISO selge keele standard¹, mille ülevõtmine ka Eestis tundus olevat hea mõte. Selge keele standardi võiksid tulevikus kasutusele võtta avaliku sektori asutused, nt ministeeriumid ja ülikoolid. 2025. aastal palus juhatus Kristel Ressi

¹ ISO selge keele standard: <https://www.iso.org/standard/78907.html>.

esindama liitu standardi tõlkimise ja ülevõtmisega seotud toimingutes ning Kristel andis selleks nõusoleku. Standardit puudutav tegevus lisati liidu järgmise kolme aasta tegevuskavva.

Evelin Kivimaa esines ETV saates „Impulss“², mille teema oli „ÕS-iga või ÕS-ita?“. Kõneldi keelekorraldusest, heast keelest ja õigekeelsussõnaraamatust. Helika Mäekivi arutles ERR-is³ eesti raamatu aasta kirja pildi üle ja sellele oponeeris ERR-is⁴ eesti raamatu aasta peakomitee aseesimees Mart Jagomägi. Pille-Riin Larm intervjueris Sirbis⁵ raamatuaasta puhul auliiget Valve-Liivi Kingiseppa eesti kirjakeele sõnavaara teemal.

Juhatus pidas kolm koosolekut.

Saade „Impulss“. Kaadris on (vasakult) Liina Lindström, Evelin Kivimaa ja Anna Pihl. Kuvatõmmis ERR-i veebilehelt

² Impulss: 1. ÕS-iga või ÕS-ita? – [ERR](#), 7. jaanuar 2025.

³ Helika Mäekivi, Keelekommentaari. Head eesti raamatu aastat! – [ERR](#), 18. jaanuar 2025.

⁴ Mart Jagomägi, Elagu Eesti Raamatu Aastad! – [ERR](#), 22. jaanuar 2025.

⁵ Pille-Riin Larm, Õnne eesti raamatule, rõõmu sõnaseadjale, jõudu lugejale! – [Sirp](#), 31. jaanuar 2025.

VEEBRUAR

Juhatus arutas liidu kolme aasta tegevuskava ja tegevustoetuse taotlemist HTM-ilt. Liidu tegevust rahastatakse taotlusvoorst „Keelevaldkonna arendamine eestikeelsele õppele ülemineku ja mitmekeelsuse toetamiseks“. Otsustati esitada taotlus, mille kohaselt jätkatakse põhijoontes kõigi seniste tegevussuundadega ning lisaks algatakse meistri ja selli programm.

2025. aasta aastaraamatu peatoimetamiseks andis nõusoleku Mirjam Pihlamägi.

Eesti Keele Instituudi „Keelehäälingu“ 24. saates intervjuueris Sandra Saar Ester Põldmat ja Mari-Liis Mürseppa, kes tutvustasid keeleteimetaja tööd.

Juhatus pidas ühe koosoleku.

Sandra Saar (vasakul) intervjuerimas Ester Põldmat (keskel) ja Mari-Liis Mürseppa. Kuvatõmmis EKI Youtube'i kanalilt.

MÄRTS

14. märtsil lõppesid Vikipeedia kaheksandad keeleteimetamistalgud⁷ ja selgusid võitjad. Esimese koha sai Eve Sooneste, teine koht läks Inga Ritsole, kolmanda koha pälvis liidu liige Liisi Rästa ja neljandale kohale tuli Kaisa Kumari. Parim uus tulija

⁶ Youtube: EKI Keelehääling. Mida teeb keeleteimetaja? <https://www.youtube.com/watch?v=yF2Ss5vQklk>.

⁷ Keeleteimetamistalgute tulemused: <https://et.wikipedia.org/wiki/Vikipeedia:Keeleteimetamistalgud>.

oli liidu liige Külli Rebane. Talgute koordinaator oli Ann Siiman, kes on seda tööd teinud talgute algusest peale. Žüriis esindasid liitu peale tema veel Anna Edela ja Riina Reinsalu.

14. märtsil toimus Vikerraadio e-etteütlus⁸, mille üldvõitjaks ja filoloogide kategooria võitjaks tuli teist aastat järjest liidu liige Brita Kaasik. Etteütelse komisjonis esindas liitu Helika Mäekivi ja Eesti Rahvusringhäälingut Ester Põldma.

20. märtsil kohtusid Tallinnas HTM-i, Eesti Keele Instituudi, Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi ja keeleteimetajate liidu esindajad, et arutada ÕS-i üle ja teha selle kohta ettepanekuid.

Emakeelepäeva puhul ilmus Hille Saluäärelt Sirbis⁹ pidukõne eesti väikesele suurkeelele. Martina Niin Päevalehest¹⁰ intervjueeris teiste hulgas Helika Mäekivi ÕS-i teemal. Kristofer Seema Õhtulehest¹¹ palus aga Reili Argusel ja Helika Mäekivil kirjeldada keelendeid, mille parandamisega keeleteimetajad kõige sagedamini kokku puutuvad.

Juhatus pidas ühe koosoleku.

⁸ E-etteütelse 2025. aasta tulemused: <https://etteytus.err.ee/tulemused/>.

⁹ Hille Saluäär, Eesti väike suurkeel. Pidukõne. – [Sirp](#), 14. märts 2025.

¹⁰ Martina Niin, Keeletüli vajab endiselt lahendusi. ÕS ilmub, aga võib jääda veebis kõrvalisse kohta peitu. – [Päevaleht](#), 14. märts 2025.

¹¹ Kristofer Seema, „Täna teostame remonti, pärast anname sisendit.“ Keeleekspertid paljastavad suurimaid vigu. – [Õhtuleht](#), 14. märts 2025.

APRILL

Aprilli algul rahuldas HTM liidu taotluse ja eraldas 2025. aastaks toetuse.

15. aprillil asutati Tallinnas selge keele tehniline komitee ehk ekspertide kogu, kes hakkab rahvusvahelisi selge keele standardeid üle võtma Eesti standarditeks. Eesti Standardimis- ja Akrediteerimiskeskuse juures tegutsevasse komiteesse kuulub üheksa avaliku ja vabasektori organisatsiooni: Eesti Keele Instituut (esindaja Sirli Zupping), Eesti Keeletoimetajate Liit (Kristel Ress), Eesti Kommunikatsioonijuhtide Liit (Mariliis Beger), Eesti Kunstiakadeemia (Tanel Kärp), Haridus- ja Teadusministeerium (Helin Kask), Justiits- ja Digiministeerium (Margit Juhkam), Tallinna Ülikool (Annika Hussar), Tartu Ülikool (Riina Reinsalu) ning Turundajate Liit (Ivo Kallasmaa). Komitee esimees on Kristel Ress, aseesimees Sirli Zupping ja sekretär Helin Kask.

Komitee asutamist kajastati Õhtulehes¹².

Juhatus pidas ühe koosoleku.

MAI

Mai alguses valmis järjekordne sisukas aastaraamat. Seekord oli peatoimetaja Karet Eesmäe, keeletoimetaja Anett Pillmann ja kujundaja Kaisa Kukk, kolleegiumina olid toeks juhatuse liikmed. Aastaraamat algab vestlusringiga keeletoimetaja puhkamise teemal. Rubriigis „Kogemus kõneleb“ saab sõna liidu auliige Krista Kerge ja rubriigis „Saame tuttavaks“ Anna Edela. Palju huvitavat selgub meie Prantsuse ametikaaslaste kohta, Maret Nukke tutvustab tõlkijast toimetaja vaadet, Jaana S. Liigand-Juhkam jagab praktilisi näiteid tellijaga suhtlemisest ning Ülle Leis mõtiskleb eesti ja inglise keele suhte üle. Võõrapärasustele juhib tähelepanu Karin Kastehein, „Eesti grammatikat“ tutvustab Reili Argus. Nagu ikka, tehakse ülevaade liidu traditsioonilistest tegemistest, ja lisaks kõneldakse uue palgauuringu tulemustest. Lugeja saab pilgu heita Saara Liis Jõeranna, Eline Villigi, Jaana Visnapuu ja Sten Linnu üliõpilastöödele. Aastaraamatu lõpetab kroonika.

¹² Lihtsa ja selge keele nimel! Asjatundjad tõrjuvad kantseliiti ja hoiavad kokku lugeja aega. – [Õhtuleht](#), 16. aprill 2025.

9. mail peeti Tartus liidu üldkoosolek, kus kinnitati majandusaasta aruanne ja tegevusaruanne. Aasta tagasi vastu võetud uue põhikirja järgi said auliikmeid esitada kõik liidu liikmed. Seda võimalust kasutati usinasti ja liit sai endale kolm uut auliiget: Maiga Variku, Anu Saluäär-Kalli ja Asta Õimu. Lisaks valiti toimetajaauhinna žürii, toetajaliige Ülle Sihver kõneles suveseminarist ja kutsekomisjoni esimees Kristel Ress kutseeksamist.

Pärast üldkoosolekut toimus 25. toimetajaseminar, mis oli pühendatud selgele keelele. Seminari eel õnnitles Ann Siiman Vikipeedia keeleteoimetamistalgute võitjaid. Selge keele teemal tegid ettekande Eesti Keele Instituudi vanem selge keele nõustaja Katre Kasemets, Politsei- ja Piirivalveameti strateegiabüroo innovatsioonijuht Laura Aaben ja selge keele tehnilise komitee juht Kristel Ress. Osalejaid oli 80 ringis ja tagasiside väga hea.

26. mail osales Helika Mäekivi liidu esindajana Eesti keelenõukogu korraldatud tänuüritusel, millega tähistati 20 aasta möödumist eesti keele arengukava koostamisest ja elluviimisest. Üritusel vaadati tagasi tehtule ja mõtestati eesiseisvaid ülesandeid.

Mari Koik kirjutas Sirbis¹³ Eesti Keele Instituudi keeleideoloogiast seoses uue ÕS-iga Nädal hiljem saatis õiguskantsler HTM-ile päringu¹⁴, kus palus Mari esitatud kahtlused ümber lükata.

Juhatus pidas kaks koosolekut.

Eesti Keele Instituudi vanem selge keele nõustaja Katre Kasemets tegi ettekande „Selge keele seemned“. Foto: Külliki Kuusk

¹³ Mari Koik, Keeleteaduse loosungi all tehakse poliitikat. – [Sirp](#), 9. mai 2025.

¹⁴ Õiguskantsleri päring HTM-ile: <https://adr.rik.ee/okk/fail/17053912/7-72510862503782%2026.05.2025%20V%C3%A4ljaminev%20kiri.asice>.

JUUNI

Kutsekomisjoni esimees Kristel Ress korraldas kutseeksami infotunni.

HTM esitas vastuse¹⁵ õiguskantsleri päringule ÕS-i kohta. Hille Saluäär lahkas Sirbis¹⁶ ÕS-i kasvuvalusid viimase viie aasta jooksul.

Juhatus pidas ühe koosoleku.

JUULI

26. juulil peeti Paines keeleteimetajate liidu suveseminar¹⁷, kus olid kohal rekordilised 47 liiget. Pärast turgutavat kehakinnitust tehti põnev ringkäik Wittensteini tegevusmuuseumis. Sellele järgnes pikem arutelu kolmel teemal: kuidas saada toimetajana väärikat töötasu, kuidas ennast paremini turundada ja mil viisil mõjutab tehisarü keeleteimetaja tööd. Pärast korralikku ajude ragistamist tehti giidi saatel tuur Vallimäe tornis asuvas Wittensteini ajakeskuses. Tiheda päeva lõpetasid piknik, keskustelu ja rannamõnu kohaliku järve ääres. Suveseminariga jäädi tagasiside põhjal väga rahule. Ürituse peakorraldaja oli Ülle Sihver, tuge pakkus juhatus.

Suveseminaris arutelu keskmes oli küsimus, kuidas saada rohkem palka.

Foto: Helika Mäekivi

¹⁵ HTM-i vastus õiguskantslerile:
<https://dok.hm.ee/et/document.html?id=cceb1b8f-12c3-4566-aa63-42bd72d56e22>.

¹⁶ Hille Saluäär, ÕSi võimalikkusest. – *Sirp*, 20. juuni 2025.

¹⁷ Suveseminaris kohta saab pikemalt lugeda keeleteimetajate liidu kodulehelt:
<https://keeleteimetajateliit.ee/keeleteimetajate-2025-aasta-suveseminar-paides/>.

Suveseminari lõpupiknikust kujunes – nagu ikka kipub juhtuma – arutelu keeleteemadel.
Foto: Heidi Hein

AUGUST

Kutsekomisjoni esimees Kristel Ress korraldas kutseeksami kordusinfotunni.

Juhatus arutas Edvin ja Lembe Hiedeli nimelise toimetajaauhinna kandidaate ja otsustas esitada esildise Katrin Kerni kohta.

Kristel Ressilt ilmus Õiguskeeles¹⁸ selge keele standardi ülevõttu käsitlev artikkel.

2024. aastal pandi pausile Vikerraadio „Keelesaade“, mille kohta keeleteimetajate liit saatis Vikerraadiotele päringu ja sai lubaduse, et aasta pärast naaseb saade eetrisse. Augustis võiski lugeda, et „Keelesaade“ alustab taas¹⁹ Piret Kriivani juhtimisel.

Juhatus pidas ühe koosoleku.

SEPTEMBER

Eesti Keeletoimetajate Liit ja Eesti Kirjanike Liit valisid 2025. aasta toimetajaauhinna²⁰ laureaadiks liidu asutajaliikme, keeleteimetajate õppejõu, viljaka tõlkija ja toimetaja Katrin Kerni. Auhind anti üle 30. septembril, tõlkijate päeval. Liitu esindasid žüriis Loone Ots ja Riina Kasser.

¹⁸ Kristel Ress, Selge keele standardite ülevõtt kui järgmine samm selgekeelsuse edendamises. – [Õiguskeel](#) 2025, nr 3.

¹⁹ „Keelesaade“ alustab Vikerraadios uut hooaega. – [ERR](#), 18. august 2025.

²⁰ Edvin ja Lembe Hiedeli nimelise toimetajaauhinna laureaat on Katrin Kern. – [ERR](#), 26. september 2025.

Juhatus pidas kaks koosolekut. Ühel neist otsustati pärast HTM-iga kooskõlastamist, et küllakutsekampaania pannakse pausile ja selle asemel korraldatakse auhinnafondiga keelenupuvõistlus, millest võivad osa võtta kõik huvilised.

OKTOOBER

3. oktoobril toimus Tallinna Tehnikakõrgkoolis kutseksam. Keeletoimetaja kutse said Helen Kivi ja Marika Kullamaa.

13. oktoobril, selge keele päeval algas üle-eestiline keelenupuvõistlus²¹.

Helika Mäekivi rääkis Vahur Lauri tehtud intervjuus „Aktuaalses kaameras“²² Sõnaveebi teemal, käis Vikerraadio „Keelesaates“²³ keelenupuvõistlust tutvustamas ja andis Maarja Möldrele Sakalas²⁴ intervjuu. Heleri Piip kirjutas Õiguskeeles²⁵ oma magistritööst sõna täiendav kasutamise kohta.

Juhatus pidas ühe koosoleku.

Värsked kutselised keeletoimetajad (vasakult) Helen Kivi ja Marika Kullamaa.
Foto: Anett Pillmann

²¹ Algab üle-eestiline keelenupuvõistlus. – [PM Haridusportaal](#), 13. oktoober 2025.

²² Aktuaalne kaamera. Ilm. – [ERR](#), 1. oktoober 2025.

²³ Keelesaade. Helika Mäekiviga keelenupuvõistlusest. – [ERR](#), 26. oktoober 2025.

²⁴ Maarja Möldre, Helika Mäekivi: keelenõu küsijad on järjest rohkem. – [Sakala](#), 6. november 2025.

²⁵ Heleri Piip, Sõna täiendav kasutamisest eesti keeles korpusuuringu ja keelekasutajate taju põhjal. – [Õiguskeel](#) 2025, nr 4.

NOVEMBER

7. novembril peeti Tallinna Ülikoolis 26. toimetajaseminar „Kogemus kõneleb“, mis algas pidulikult tunnistuste üleandmisega uutele auliikmetele ja kutselistele keeleteoimetajatele. Seejärel tegid ettekande värsked auliikmed Anu Saluäär-Kall ja Asta Õim ning tegevliige, pikaajaline koolitaja Loone Ots.

29. novembril sai keeleteoimetaja amet 96-aastaseks. Samal päeval lõppes keelenupuvõistlus, mis kujunes rõõmustavalt viljakaks. Laekus koguni 74 nuppu, millest 62 avaldatakse liidu kodulehel ja ERR-i portaalis. Žürii tõstis esile 20 nuppu, mille eest oli auhind 50 eurot, ja ülejäänud 42 nupu kirjutajaid autasustati 25 euroga. Tänu nii suurele keelenuppude arvule otsustas juhatus neid avaldama hakata senisest sagedamini, iga nädal. Võistluse lõppu kajastasid Postimees²⁶, Õhtuleht²⁷ ja Sakala²⁸.

Novembris esitas liidu juhatus HTM-ile 2025. aasta aruande ja uue aasta taotluse. Üldjoontes täitis liit kõik oma algsed plaanid.

Juhatus pidas ühe koosoleku.

Vastsed auliikmed (vasakult) Asta Õim, Maiga Varik ja Anu Saluäär-Kall.
Foto: Anett Pillmann

²⁶ Vaata, kes olid tänavuse keelenupuvõistluse parimad. – [PM Haridusportaal](#), 11. detsember 2025

²⁷ Kakafoonid ja professionaalid: eestlased tegid apsud õigeks menukal keelenuppude võistlusel. – [Õhtuleht](#), 11. detsember 2025.

²⁸ Võistlus tõi 74 keelenuppu. – [Sakala](#), 11. detsember 2025.

DETSEMBER

1. detsembril algasid Vikipeedia üheksandad keeleteoimetamistalgud²⁹, kus saavad kätt proovida kõik huvilised. Talgud kestavad 2026. aasta emakeelepäevani ja auhinnad on kopsakad. Korraldaja on jätkuvalt Ann Siiman ning žüriis esindavad liitu peale tema veel Riina Reinsalu, Mirjam Pihlamägi, Mailis Salvet ja Merily Šmidt.

HTM kiitis keeleteoimetajate liidu 2025. aasta aruande heaks.

Anu Viita-Neuhaus intervjuueeris Postimehes³⁰ ilmunud Sõnaveebi-teemalise artikli jaoks Reili Argust ja Helika Mäekivi.

Juhatus pidas ühe koosoleku.

²⁹ Toimetamistalgute [Vikipeedia leht](#).

³⁰ Anu Viita-Neuhaus, Eesti keel sai paarsada uut sõna: mumstist pandasündroomi ja digiplönnini. – [Postimees](#), 2. detsember 2025.

Eesti Keeletoimetajate Liit